

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านใฝ่เรียนรู้ โดยใช้นาฏยประดิษฐ์ เกี่ยวกับสมุนไพรมาก่อนหน้านี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553
2. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ฉบับสรุป
3. การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561)
4. โครงการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมดนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทย และพื้นบ้าน
5. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
6. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง
7. บริบทโรงเรียน โกสุมวิทยาสรรค์
8. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
9. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
11. กรอบแนวคิดในการวิจัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 127 ตอนที่ 45 ก ประกาศใช้วันที่ 22 กรกฎาคม 2553 เหตุผล การประกาศใช้เพราะว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยการศึกษาระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีการบริหารและการจัดการศึกษาของทั้งสองระดับรวมอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดความไม่คล่องตัวและเกิดปัญหาการพัฒนาการศึกษา สมควรแยกเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการพัฒนาการศึกษาแก่นักเรียนในช่วงชั้น

ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้สัมฤทธิ์ผลและมีคุณภาพยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มีหมวดและมาตราที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

มาตรา 4 “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

หมวด 4 แนวทางจัดการศึกษา มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา (3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานดำเนินการ (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงประสิทธิภาพ มาตรา 26 ให้สถานศึกษา จัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน

ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. 2553 : 2 – 46)

จากการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 สรุปได้ว่าสถานศึกษาต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา จัดเนื้อหาสาระกิจกรรมตามความสนใจและความถนัดของผู้เรียน จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา เพื่อปลูกฝังและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม ค่านิยมที่ค้ำจุนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และประเมินผู้เรียนตามสภาพจริง โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบผู้เรียนไปกับกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสม เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ฉบับสรุป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในมาตรา 80 (3) ข้อ 6 ความว่า ให้ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 33 บัญญัติให้มีการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่บูรณาการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและกีฬากับการศึกษาทุกระดับ และเพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จึงได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2552-2559) ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี ประกอบกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ประชากร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษา และจากการติดตามประเมินผลการพัฒนาการศึกษาเกือบหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2545-2551) พบว่าการดำเนินงานบางเรื่องได้ดำเนินการประสบผลสำเร็จแล้ว และมีหลายเรื่องที่ยังเป็นปัญหาต้องเร่งพัฒนาปรับปรุง เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จึงได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษา

แห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2559) ซึ่งเป็นแผนระยะยาว 15 ปี ที่บูรณาการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและกีฬากับการศึกษาทุกระดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุล สร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และพัฒนาภาพแวดล้อมของสังคมและสาเหตุที่มีการปรับปรุงแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ฉบับสรุป เนื่องจากการปฏิรูปการศึกษาในระยะแรก คือ 9 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2545-2551) พบว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนยังไม่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ประเมินของ สมศ. ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาหลัก (ภาษาอังกฤษคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา) มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 2) ผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ 3) ขาดทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น และ 4) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 22,425 แห่ง ได้มาตรฐานร้อยละ 79.7 และ ร้อยละ 20.3 ที่ต้องได้รับการพัฒนา

จากการศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ฉบับสรุป ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. ปรัชญาหลักและกรอบแนวคิด

การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ฉบับสรุป ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุล พอดี รู้จักพอประมาณ อย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และมีเงื่อนไขสำคัญสองประการ ได้แก่ 1) มีความรู้ คือ มีความรู้รอบขอบ และระมัดระวัง ในการนำความรู้ วิทยาการ เทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและปฏิบัติงาน 2) มีคุณธรรม คือมีความตระหนักรู้ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต เกิดการบูรณาการแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม เป็นแผนที่บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬากับการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งเชื่อมโยงการพัฒนาการศึกษากับการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นต้น โดยคำนึงถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. เจตนารมณ์ของแผน

แผนการศึกษาแห่งชาติมีเจตนารมณ์เพื่อมุ่งพัฒนาชีวิตคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมใน

การดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

3. วัตถุประสงค์ของแผน

เพื่อให้บรรลุตามปรัชญาหลักและเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุงฯ จึงมุ่งพัฒนาคนและสังคมไทยโดยรวมไว้ 3 ประการ คือ 1) พัฒนาคอนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา โดยมีเป้าหมายให้คนไทยเป็นคนดี เก่ง มีความสุข มีความรู้เชิงวิชาการและสมรรถนะทางวิชาชีพ ใฝ่เรียนรู้ แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีสุขภาพทั้งกายและใจที่สมบูรณ์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย สามารถประกอบอาชีพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2) สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยมุ่งพัฒนาคนไทย สังคมไทยเป็นสังคมแห่งคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี ทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อการเรียนรู้ นำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน มีสุขภาวะ ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเอื้ออาทร 3) พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายรวม สังคมไทยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคนอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อการศึกษาและเรียนรู้ มีการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ มีการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมทั้งความร่วมมือในภูมิภาคและนานาชาติมากขึ้น อันจะนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และการอยู่ร่วมกันกับพลโลกอย่างสันติสุข มีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 1-21)

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561)

จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ที่แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2551 มุ่งเน้นให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ โดยรัฐบาลได้กำหนดสาระสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) ไว้ดังนี้

หลักการและกรอบแนวคิด “เน้นการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ และเสนอ กลไกที่จะก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ “วิสัยทัศน์” คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” เป้าหมาย “ภายในปี 2561 มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ” โดยเน้นประเด็นหลักสามประการ คือ 1) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งและมีใจรักมาเป็นครูคณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ 2) เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกระบบการศึกษาด้วย

กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา มีการปฏิรูปการศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดย 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบ โรงเรียน นอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย 4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วนมีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

จากการวิเคราะห์ตามกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา จะส่งผลให้คนไทยยุคใหม่เป็นบุคคล ดังนี้ 1) สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต 2) มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ 3) มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่ม 4) มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย และสามารถก้าวทันโลก

จากการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง สรุปได้ว่า ในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองจะต้องปฏิรูปทั้งระบบหรือองค์รวม โดยต้องปฏิรูปทุกด้านไปพร้อมกัน เพราะการปฏิรูปการศึกษาแต่ละด้านมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ตั้งแต่การพัฒนาคุณภาพ

การศึกษาและการเรียนรู้ การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมมาพัฒนาการศึกษา พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และเน้นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งจะส่งผลให้คนไทยเป็นคนใฝ่เรียนใฝ่รู้ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ทิตรีเริ่มสร้างสรรค์ มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก ภาคภูมิใจในความเป็นไทย เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และก้าวทันโลก

โครงการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมดนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทย และพื้นบ้าน

โครงการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมดนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทย และพื้นบ้านของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน มีระยะเวลาดำเนินการโครงการ ปีงบประมาณ 2553 - 2555 มีหลักการและเหตุผลคือ การสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยให้เด็กและเยาวชน ได้ตระหนักถึงความเป็นชาติไทย สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ การได้เรียนรู้ในด้านดนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทยและพื้นบ้าน เพราะดนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทย และพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษไทย โดยได้ผสมผสานภูมิปัญญาในแต่ละเรื่องไว้อย่างกลมกลืนและชาญฉลาด เมื่อเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ถึงความงาม รู้คุณค่าและเกิดทักษะทางด้านดนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทยและพื้นบ้าน จะทำให้เกิดความซาบซึ้ง รักและหวงแหน เกิดการอนุรักษ์สืบทอดมรดกอันล้ำค่าทางดนตรีไทย ดนตรี นาฏศิลป์และกีฬาไทยและพื้นบ้าน จากบรรพบุรุษให้ยั่งยืนสืบไปในสังคมไทยและชาติไทย การดำเนินการในการสร้างจิตสำนึกของความเป็นไทยและการพัฒนาคุณธรรมนั้น ทุกภาคส่วนได้ตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นของรัฐบาลจึงกำหนดแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2552 (แผนฟื้นฟูเศรษฐกิจระยะที่ 2) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยภาพรวมอย่างยั่งยืน ภายใต้กรอบการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดโครงการเพิ่มประสิทธิภาพของส่วนราชการ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำโครงการพัฒนาคุณธรรม และสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยเพื่อพัฒนาเด็กไทยอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นการปลูกฝังพัฒนาคุณภาพ เด็กและเยาวชนไทยให้มีสำนึกความเป็นไทย มีสุนทรียภาพทางด้านอารมณ์ ไม่ข้องเกี่ยวและห่างไกลยาเสพติด รวมทั้งรักและหวงแหนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นแสดงถึงความเป็นชาติไทย กิจกรรมที่กำหนดขึ้นมี 5 กิจกรรม หลัก 2 ใน 5 กิจกรรม ของการดำเนินงาน คือ กิจกรรมส่งเสริมดนตรี นาฏศิลป์ไทย/พื้นบ้าน และกิจกรรมกีฬาไทยกีฬาพื้นบ้าน โดยมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมกิจกรรมดนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทย และ

พื้บ้าน ให้กับสถานศึกษาทุกแห่ง จำนวน 31,821 โรงเรียน นักเรียนทุกคนจำนวน 8,025,702 คน โดยคาดหวังผลสำเร็จของการดำเนินงานจะสามารถ ปลุกฝังจิตสำนึกของความเป็นไทยให้แก่เด็กและเยาวชนไทย เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของคนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทยและพื้บ้าน อันจะส่งผลถึงความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของสังคมไทยสืบไป โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อปลุกฝังจิตสำนึกความเป็นไทยให้แก่เด็กและเยาวชนตระหนักถึงความเป็นชาติไทย 2) เพื่อพัฒนาสมรรถนะทางด้านคนตรี นาฏศิลป์ไทยและพื้บ้านให้แก่นักเรียน 3) เพื่อพัฒนาสมรรถนะทางด้านกีฬาไทย และพื้บ้านให้แก่นักเรียน 4) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถานศึกษาในการส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านคนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทย และพื้บ้าน ซึ่งมีเป้าหมายการดำเนินงานในระหว่าง ปี พ.ศ. 2553 – 2555

จากการศึกษาโครงการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมคนตรี นาฏศิลป์ กีฬาไทย และพื้บ้าน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว เป็นการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยให้แก่เด็กและเยาวชนได้ตระหนักถึงความเป็นไทย ผ่านการเรียนรู้ด้านคนตรี นาฏศิลป์ไทยและพื้บ้าน กีฬาไทยและพื้บ้าน อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยผสมผสานองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทำให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ความเป็นมา วิถีชีวิต ของบรรพบุรุษ รู้คุณค่า เกิดทักษะ ปลุกฝังจิตสำนึกของความเป็นไทย และพัฒนาคุณธรรม โดยทุกภาคส่วนร่วมมือร่วมใจกันพัฒนา ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความซาบซึ้ง รักและหวงแหน เกิดการอนุรักษ์สืบทอดมรดกอันล้ำค่า จากบรรพบุรุษให้ยั่งยืนสืบไปในสังคมไทยและชาติไทยสืบไป

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 ข : 3-24) ได้กล่าวถึงรายละเอียดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ได้เต็มตามศักยภาพ

2. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

2.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมี โอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

2.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

2.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัด การเรียนรู้

2.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบ โอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

3. จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

3.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

4. โครงสร้าง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดโครงสร้างเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 4.1 ระดับประถมศึกษา (ประถมศึกษาปีที่ 1 - ประถมศึกษาปีที่ 6)
- 4.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (มัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3)
- 4.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4 - มัธยมศึกษาปีที่ 6)

5. สาระการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ

6. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ คือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

7. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลก นอกจากนี้ สถานศึกษายังสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 8 ประการ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้โดยใช้นาฏยประดิษฐ์ เกี่ยวกับสมุนไพรรังนี้ ผู้วิจัยได้วิจัยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในข้อที่ 4 ด้านใฝ่เรียนรู้ ดังนี้ คือ

ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง คุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

ผู้ที่ใฝ่เรียนรู้ คือ ผู้ที่มีลักษณะหรือพฤติกรรมซึ่งแสดงออกถึงความตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก

โรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม บันทึกความรู้ วิเคราะห์ สรุปเป็นองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอด เผยแพร่ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้ แบ่งออกได้ 2 ตัวชี้วัด ดังนี้

ตัวชี้วัด 1. ตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ตัวชี้วัด 2. แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก

โรงเรียน ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม สรุปเป็นองค์ความรู้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ตารางที่ 1 ตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้ด้านใฝ่เรียนรู้ตัวชี้วัดที่ 1 และ 2

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ตั้งใจ เพียรพยายามในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้	1.1 ตั้งใจเรียน 1.2 เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ 1.3 สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ
2. แสวงหาความรู้จากทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม สรุปเป็นองค์ความรู้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	2.1 ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมได้ด้วยตนเอง 2.2 บันทึกความรู้ วิเคราะห์ตรวจสอบจากสิ่งที่เรียนรู้ สรุปเป็นองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง 2.3 แลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ตารางที่ 2 เกณฑ์การให้คะแนนตัวชี้วัดที่ 1 ตั้งใจ เพียรพยายาม ในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรม

พฤติกรรมบ่งชี้	พฤติกรรมบ่งชี้ ไม่ผ่าน (0)	พฤติกรรมบ่งชี้ ผ่าน (1)	พฤติกรรมบ่งชี้ ดี (2)	พฤติกรรมบ่งชี้ ดีเยี่ยม(3)
1. ตั้งใจเรียน	ไม่ตั้งใจเรียน	เข้าเรียนไม่ตรงเวลา	ส่วนใหญ่เข้าเรียนตรงเวลาดังใจเรียน	เข้าเรียนตรงเวลาทุกครั้งตั้งใจเรียน
2. เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้	ไม่เอาใจใส่ในการเรียน	เอาใจใส่ในการเรียนรู้	เรียนรู้และส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้	เรียนรู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกครั้ง
3. เข้าร่วมกิจกรรม	ไม่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ การเรียนรู้ต่าง ๆ	เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นบางครั้ง	เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน บ่อยครั้ง	เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนเป็นประจำและเป็นแบบอย่างที่ดี

ตารางที่ 3 เกณฑ์การให้คะแนนตัวชี้วัดที่ 2 แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม สรุปลงเป็นองค์ความรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

พฤติกรรมบ่งชี้	พฤติกรรมบ่งชี้ไม่ผ่าน (0)	พฤติกรรมบ่งชี้ผ่าน (1)	พฤติกรรมบ่งชี้ดี (2)	พฤติกรรมบ่งชี้ดีเยี่ยม(3)
1. ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมได้ด้วยตนเอง	ไม่ศึกษาค้นคว้าหาความรู้	ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ แหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม	ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม	ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม
2. บันทึกความรู้ วิเคราะห์ข้อมูลจากสิ่งที่เรียนรู้สรุปเป็นองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง	ไม่บันทึกความรู้	มีการบันทึกความรู้แต่ไม่วิเคราะห์องค์ความรู้	มีการบันทึกความรู้ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นองค์ความรู้	มีการบันทึกความรู้ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง
3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อน ญาติ ปัญญาท้องถิ่น และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	ไม่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น	แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นเป็นบางครั้ง	แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การดำเนินการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ

เรียนรู้และการประเมินผู้เรียน โดยสรุปผลเป็นรายภาค เพื่อวินิจฉัย และแบ่งพฤติกรรมของผู้เรียนเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

“ดีเยี่ยม” มีพฤติกรรมสูงกว่าเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

“ดี” มีพฤติกรรมตามเกณฑ์ขั้นต่ำที่สถานศึกษากำหนด

“ควรปรับปรุง” มีพฤติกรรมบางประการที่ต้องปรับปรุง

8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ แบ่งออกเป็น 3 สาระ ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

สาระที่ 3 : สาระนาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยใช้นาฏยประดิษฐ์เกี่ยวกับ
สมุนไพรมะขาม ผู้วิจัยได้ศึกษาและใช้ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้แกนกลางในการวิจัย ดังตารางที่ 4 ดังนี้
ตารางที่ 4 แสดงตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง หลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

มาตรฐานที่	ระดับชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
มาตรฐาน ที่ 1.1	ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น	9. สร้างสรรค์งาน ทัศนศิลป์เพื่อบรรยาย เหตุการณ์ต่าง ๆ โดย ใช้เทคนิคที่หลากหลาย	การใช้เทคนิค วิธีการที่หลากหลาย สร้างงานทัศนศิลป์เพื่อสื่อ ความหมาย
มาตรฐาน ที่ 2.1	ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น	7. นำเสนอหรือจัดการ แสดงดนตรีที่ เหมาะสม โดยการบูรณาการกับ สาระ การเรียนรู้อื่นใน กลุ่มศิลปะ	การเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบในการ สร้างสรรค์บทเพลง - การเลือกจังหวะเพื่อสร้างสรรค์ บทเพลง - การเรียบเรียงทำนองเพลง การจัดการแสดงดนตรีในวาระ ต่าง ๆ - การเลือกวงดนตรี - การเลือกบทเพลง - การเลือกและจัดเตรียมสถานที่ - การเตรียมบุคลากร - การเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือ การจัดรายการแสดง
มาตรฐาน ที่ 3.1	ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น	4. มีทักษะในการแปล ความและ การสื่อสาร ผ่านการแสดง	การประดิษฐ์ท่ารำและท่าทาง ประกอบการแสดง - ความหมาย ความเป็นมา - ท่าทางที่ใช้ในการประดิษฐ์ท่ารำ - เพลงที่ใช้

มาตรฐานที่	ระดับชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
มาตรฐาน ที่ 3.2	ระดับมัธยมศึกษา ปลาย	4.นำเสนอแนวคิดใน การอนุรักษ์ นาฏศิลป์ ไทย	การอนุรักษ์นาฏศิลป์ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น

9. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ลักษณะ ดังนี้

9.1 กิจกรรมแนะแนว

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

9.2 กิจกรรมนักเรียน

เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกชั้นตอน ได้แก่ การศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

9.2.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษา
วิชาทหาร

9.2.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม เช่น กิจกรรมชุมนุมดนตรี นาฏศิลป์ ซึ่งเป็น
กิจกรรม ชุมนุม ชมรมที่สถานศึกษาจะเปิด โอกาสให้นักเรียน ได้เลือกเรียนด้วยตนเองตาม
ความสามารถ ความถนัดและความสนใจ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรวมกลุ่มกันเลือก
เรียนเพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพ

9.2.3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้
ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะ

อาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 ก : 19)

10. กิจกรรมชุมนุม ชมรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 51-53) ได้ให้หลักการจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรม ไว้ดัง ภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 การจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรม

10.1 หลักการ

กิจกรรมชุมนุม ชมรม มีหลักการที่สำคัญดังนี้

10.1.1 เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการสร้างสรรค์และออกแบบกิจกรรมของผู้เรียนตามความสมัครใจ

10.1.2 เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนร่วมกันทำงานเป็นทีม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ปัญหา

10.1.3 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

10.1.4 เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนรวมทั้งบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น

10.2 วัตถุประสงค์

10.2.1 เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดและความต้องการของตน

10.2.2 เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถด้านคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้เกิดประสบการณ์ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพตามศักยภาพ

10.2.3 เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนร่วม

10.2.4 เพื่อให้ผู้เรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถีประชาธิปไตย

10.3 ขอบข่าย

กิจกรรมชุมนุม ชมรม มีขอบข่ายดังนี้

10.3.1 เป็นกิจกรรมจัดตามความสนใจของผู้เรียน

10.3.2 เป็นกิจกรรมที่เสริมหลักสูตรสถานศึกษาในด้านความรู้และทักษะปฏิบัติ ของผู้เรียน

10.3.3 สามารถจัดได้ทั้งในและนอกสถานศึกษาและทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน

10.4 แนวทางการจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรม

การจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรมของสถานศึกษา สามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับบริบทและสภาพของสถานศึกษา ดังนี้

10.4.1 สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมได้หลากหลายทั้งรูปแบบภายในหรือภายนอกห้องเรียน และระยะเวลาการจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมระยะเวลา 1 ภาคเรียน กิจกรรมระยะเวลา 1 ปีการศึกษา และกิจกรรมระยะเวลา มากกว่า 1 ปีการศึกษา

10.4.2 กรณีสถานศึกษา มีการจัดตั้งชุมนุม ชมรมอยู่แล้ว สถานศึกษาควรสำรวจความสนใจของผู้เรียนในการเลือกเข้าชุมนุม ชมรม

10.4.3 กรณีสถานศึกษา ยังไม่มีการจัดตั้งชุมนุม ชมรม ควรให้ผู้เรียน ร่วมกันจัดตั้งชุมนุม ชมรม และเชิญครูเป็นที่ปรึกษา โดยร่วมกันดำเนินกิจกรรมชุมนุม

ชมรม ตามระเบียบปฏิบัติที่สถานศึกษากำหนด

10.4.4 ถอดประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่กิจกรรม

10.4.5 ครูเป็นที่ปรึกษากิจกรรมประเมินตามหลักเกณฑ์การประเมินผล

10.5 เลื่อนใจ

10.5.1 การจัดกิจกรรมชุมนุม ชมรม ในแต่ละระดับชั้น สถานศึกษาจัดให้เป็นไปตามโครงสร้างของหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551

10.5.2 สมาชิกชุมนุม ชมรม ต้องเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมปฏิบัติกิจกรรม และมีผลงาน/ ชิ้นงาน/ คุณลักษณะตามที่สถานศึกษากำหนด

10.5.3 สถานศึกษามีระบบการกำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของชุมนุม ชมรม อย่างต่อเนื่อง

10.6 การประเมินผล

การประเมินผลกิจกรรม เป็นกระบวนการทดสอบความสามารถและ พัฒนาการด้านต่าง ๆ ซึ่งนอกจากพิจารณาความรู้ตามทฤษฎีแล้วยังต้องพิจารณาด้านความ ประพฤติ พฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมที่เน้นทักษะและการปฏิบัติต่าง ๆ ด้วยวิธีการประเมิน ที่หลากหลายและเป็นการประเมินตามสภาพจริง โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินเป็น “ผ่าน” และ “ไม่ผ่าน”

ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมครบตามเกณฑ์ ปฏิบัติ กิจกรรมและมีผลงาน /ชิ้นงาน/ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สถานศึกษากำหนด

ไม่ผ่าน หมายถึง ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์ ไม่ผ่าน การปฏิบัติกิจกรรมหรือมีผลงาน /ชิ้นงาน/ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่เป็นไปตามที่ สถานศึกษากำหนด

สรุปได้ว่ากิจกรรมชุมนุม ชมรม เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนรวมกลุ่มกันจัดขึ้นตาม ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน เพื่อเติมเต็มความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ ทักษะ เจตคติเพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมี ระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำที่ดี ผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จัก แก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุมีผล การช่วยเหลือแบ่งปันเอื้ออาทรและ สามานฉันท์ เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะ ของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น

11. การจัดเวลาเรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กำหนดไว้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 360 ชั่วโมงนั้น เป็นเวลาสำหรับปฏิบัติกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีเกณฑ์การประเมิน เป็น “ผ่าน” และ “ไม่ผ่าน”

12. สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้พัฒนาให้ผู้เรียนอย่างแท้จริง ควรมีหลักการดำเนินการดังนี้

12.1 จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก

12.2 จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอนรวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้

12.3 เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

12.4 ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ

12.5 ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

12.6 จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการ

เรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหาที่มีความถูกต้องและทันสมัย ไม่กระทบความ มั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

จากการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผู้วิจัย สรุปได้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กำหนดเป้าหมายในการ พัฒนาคุณภาพผู้เรียน วิสัยทัศน์ หลักการ จุดมุ่งหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ โครงสร้างขั้นต่ำของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี และมาตรฐาน การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้แกนกลางและตัวชี้วัดที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติม เวลาเรียนได้ตามความพร้อมและยังได้ปรับกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เกณฑ์ การจบการศึกษาแต่ละระดับ เอกสารแสดงหลักฐานทางการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับ มาตรฐานการเรียนรู้และมีความชัดเจนต่อการนำไปปฏิบัติเพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางในการ จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนในแต่ละระดับ และเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1.1 ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ใน มาตราที่ 23 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสรุปได้ว่า ต้องเน้น ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ ด้านต่าง ๆ เช่นความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสาน สาระความรู้เหล่านั้นให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา และให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดย พิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและ รูปแบบการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 13-15)

ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำ ความรู้ มุ่งมั่นขยายโอกาสทางการศึกษา ให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวาง

และทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจและ ปัญญา นอกเหนือจากการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมและ สร้างความตระหนักให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในคุณค่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความ สมานฉันท์ สันติวิธี และวิถีประชาธิปไตย

1.2 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก (สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา. 2551 ก : 2)

1.3 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นคุณลักษณะภายในของบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับ สังคมอารมณ์ ความรู้สึก ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการ ประกอบด้วย คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม ซึ่งเกิดจากการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามกลุ่มสาระการ เรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โครงการ/กิจกรรมอื่น ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถเลือกใช้แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ได้อย่างหลากหลาย ดังนี้

1.3.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของเพียเจต์

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (2551 : 15-18) ได้ สรุปว่าสติปัญญา หรือ ความสามารถในการรู้คิดเป็นพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรม เนื่องจากผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูง มักเป็นผู้ที่สามารถคิดวิเคราะห์ มีวิจารณญาณ และสามารถ คาดการณ์เกี่ยวกับสาเหตุและผลของการกระทำได้ นักวิชาการทางจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับ พัฒนาการทางการรู้ การคิดคือ Jean Piaget ได้เสนอพัฒนาการทางการรู้การคิดไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นระยะการเคลื่อนไหวสัมผัส (The Sensorimotor stage) เป็นช่วง ของเด็กแรกเกิดถึงอายุ 2 ขวบ จะมีพัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับความคงที่ของวัตถุ โดยจะเริ่มรับรู้ ว่าวัตถุที่หายไปจากสายตาของตนยังคงเป็นวัตถุเดิมและไม่ได้หายไปไหน เช่น เมื่อเอากระดาษ มาคั่นของเล่นที่เด็กกำลังเล่นอยู่ เด็กจะปิดกระดาษเพื่อหาของเล่น แสดงว่าเด็กมีความเข้าใจ เกี่ยวกับการคงอยู่ของวัตถุ ในช่วงนี้จะเกิดกระบวนการ 2 ประเภท คือ

(1) การดูดซึม (Assimilation) เป็นการรับรู้เข้าสู่โครงสร้างเดิมและเข้าสู่ระบบเดิม เป็นการปรับสภาพแวดล้อมให้เข้ากับการรู้จักของตน และปฏิเสธสิ่งที่ไม่เข้ากับการรู้จักของตน

(2) การปรับเปลี่ยน (Accommodation) เป็นการปรับความคิดหรือปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ เกิดการยอมรับประสบการณ์ใหม่ กระบวนการทั้งสองจะทำให้บุคคลเกิดความสมดุล (Equilibration)

2) ขั้นก่อนปฏิบัติการ (The preoperational stage) เป็นช่วงของเด็กอายุ 2-7 ขวบ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน

(1) ส่วนแรกปรากฏในเด็กอายุ 2-4 ขวบ เด็กจะมีพัฒนาการทางสติระมากขึ้นและสามารถสำรวจสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น เรียนรู้คำและพฤติกรรมใหม่ๆ แต่มีความคิดและพฤติกรรมที่เด่น คือ ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) เด็กเชื่อว่าสิ่งที่ตนเห็นตนเข้าใจนั้น คนอื่น ๆ ก็เห็นและเข้าใจอย่างที่ตนเห็นและตนเข้าใจ ในช่วงนี้เด็กจะมีการเลียนแบบผู้ปกครองมากไม่ว่าจะเป็นคำพูด ท่าทาง กิริยามารยาทและพฤติกรรม ในช่วงกระบวนการ Assimilation เป็นกระบวนการที่ใช้มาก โดยเมื่อเด็กเล่น เด็กจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้างมากขึ้น รวมทั้งกระบวนการ Accommodation เช่น การเลียนแบบจะช่วยพัฒนาสติปัญญาของเด็กจากการเรียนรู้ทางสังคม

(2) ส่วนที่สองปรากฏในเด็กอายุ 4-7 ขวบ เป็นขั้นความคิดแบบอัตถัมฤทธิ์ (Initiative thought) เด็กจะลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง จากการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม เด็กอาจยังแยกไม่ออกระหว่างความเพื่อฝันหรือนิทานกับความเป็นจริง ช่วงนี้พัฒนาการทางความคิดเริ่มมีมากขึ้น

3) ขั้นปฏิบัติการแบบรูปธรรม (The stage of concrete operations) ปรากฏในเด็กอายุ 5-10 ขวบ มีความคิดที่จัดเป็นระบบมากขึ้น สามารถคิดทวนกลับและมีสิ่งกัปในเชิงของมวลสาร ปริมาตร และน้ำหนัก

4) ขั้นปฏิบัติการแบบระบบ (The stage of formal operations) เป็นความสามารถในการคิดแบบสมมติและการคิดเป็นเหตุเป็นผล โดยมีลักษณะระบบคิดเป็น 3 ประการคือ

(1) การสร้างการทวนกลับความคิดเกี่ยวกับความจริงกับความเป็นไปได้ (Thinking in possibilities) ผู้มีความสามารถในการคิดขั้นนี้ จะสามารถคิดสลับไปมาระหว่างความจริงกับความเป็นไปได้ ซึ่งเป็นความคิดสมมติ ผู้ที่มีพัฒนาการในขั้นนี้จะสามารถ

คิดในเชิงนามธรรมได้

(2) ความคิดแบบตั้งสมมติฐานจากหลักที่กว้างกว่า

(Hypothetical deductive thinking) ผู้ที่คิดในเชิงนามธรรมได้จะสามารถตั้งสมมติฐานได้ แล้วตรวจสอบสมมติฐานด้วยการทำวิจัย

(3) การคิดถึงการคิด (Thinking about thinking) ผู้ที่คิดในชั้น

นามธรรมแบบระบบ ขั้นนี้จะสามารถคิดถึงความหมายความสำคัญ คิววิเคราะห์ และหาเหตุผลประกอบการคิดหรือการจินตนาการของตนเอง ซึ่งเป็นการสำรวจความคิดและการวิจารณ์ตนเองได้

1.3.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต

โคลเบิร์ต ยึดถือ ทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิด ของเพียเจต์ (Piaget) เป็นหลักในการวัดพัฒนาการทางจริยธรรม และถือว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลของพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (เพลินพิศ เขียวหวาน และคณะ. 2546 : 3-5)

เด็กวัยแรกเกิด - 3 ขวบ ปัญญาความคิดอยู่ในขั้นต่ำเกินกว่าที่จะเข้าใจความถูกต้องของการกระทำ เมื่ออย่างเข้าสู่ระยะที่ 2 อายุ 2-7 ปี เริ่มที่จะเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำ เมื่ออย่างเข้าสู่ระยะที่ 3 อายุ 7-12 ปี เด็กสามารถคิดตามหลักเหตุผลได้ แต่จำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่ป็นรูปธรรม เช่น จัดประเภทให้เป็นระบบได้ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่ป็นรูปธรรมได้ เมื่อความคิดของเด็กในระยะที่ 2 และ 3 ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของการนึกคิดเอาเองและการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ป็นรูปธรรม ความคิดเกี่ยวกับความถูกต้องจึงจำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่ป็นรูปธรรมเท่านั้น ไม่สามารถเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างเป็นระบบ โคลเบิร์ตจัดอยู่ในระดับที่ 1 คือ ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional level) ผู้ที่สามารถคิดในเชิงเหตุผลนามธรรมได้ เป็นผู้ที่มียายุประมาณ 12 ปีขึ้นไปสามารถเข้าใจบทบาทของบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคมอย่างเป็นระบบ จะตัดสินความถูกต้องการกระทำบุคคลต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ของสังคมไทย ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องในทำนองนี้จัดอยู่ในระดับที่ 2 คือ ระดับกฎเกณฑ์สังคม (Conventional morality) สำหรับผู้ที่สามารถคิดเชิงตรรกะได้เป็นอย่างดีคืออาจจะพัฒนา การรับรู้ของตนเองในระดับที่สูงขึ้นไปอีก อยู่ในระดับที่ 3 คือ ระดับสูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม (Postconventional morality) ซึ่งสามารถตัดสินความถูกต้องเหมาะสมตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม แล้วไตร่ตรองด้วยตนเองว่าถูกต้อง ผู้ที่สามารถตัดสินความถูกต้องของการกระทำในระดับสูงนี้ต้องอาศัยปัญญาความคิดระดับสูง และเป็นผู้ที่ช่างคิดช่างสังเกต ที่จะวิพากษ์กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ ต้องใช้เวลา

อีกหลายปีจากเริ่มวัยรุ่นจนกระทั่งอายุอย่างน้อย 20 ปีจึงจะทำได้ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก แบ่งระดับพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์สังคม ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม และระดับที่ 3 สูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม ในแต่ละระดับโคลเบอร์กยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น เรียงตามลำดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional level)

ชั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment – obedience orientation)

1.1 สิ่งที่ถูก

1.1.1 ต้องเชื่อฟัง ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่มีการลงโทษ

1.1.2 ไม่ทำความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน

1.2 เหตุผล

เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

ชั้นที่ 2 เอกบุคลิกนิยม การตอบสนองความต้องการ และการชำระแลกเปลี่ยน

(Instrumental relativist orientation)

2.1 สิ่งที่ถูก

2.1.1 ทำตามกฎเกณฑ์เพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเองในปัจจุบัน

2.1.2 ทุกคนทำในสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของตน

2.1.3 ความยุติธรรมในการชำระแลกเปลี่ยน

2.2 เหตุผล

การตอบสนองความต้องการของตนจำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้อื่นด้วย

ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม (Conventional morality)

ชั้นที่ 3 ความคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์ และการคล้อยตาม (Good boy – nice girl orientation)

3.1 สิ่งที่ถูก

3.1.1 กระทำในสิ่งที่สังคมคาดหวัง

3.1.2 มีความปรารถนาดีและอาทรต่อผู้อื่น

3.1.3 ความไว้วางใจ ความภักดี ความเคารพ และความกตัญญู

3.2 เหตุผล

3.2.1 ต้องการเป็นคนดีในทรรศนะของตนและของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม

ให้คงอยู่

3.1.2 ต้องการรักษากฎเกณฑ์ทางสังคมเพื่อรักษาพฤติกรรมดีงามต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 ระบบสังคมและมโนธรรม (Law and order orientation)

4.1 สิ่งที่ถูก

4.1.1 การปฏิบัติตามหน้าที่ของตน

4.1.2 กฎหมายต้องเป็นกฎหมายยกเว้นในกรณีที่ขัดกับหน้าที่ทางสังคมอื่น ๆ

4.1.3 การบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม กลุ่ม หรือสถาบัน

4.2 เหตุผล

4.2.1 เพื่อให้สถาบันต่าง ๆ ของสังคมดำรงอยู่ต่อไป

4.2.2 รักษาระบบสังคมให้คงอยู่ ไม่พังทลาย

ระดับที่ 3 สูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม หรือตามหลักการ (Postconventional morality or principled level)

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรืออรรถประโยชน์และสิทธิส่วนบุคคล (Social contract orientation)

5.1 สิ่งที่ถูก

5.1.1 การเข้าใจว่าบุคคลในสังคมต่างมีค่านิยมและความเห็นต่างกัน

5.1.2 การเข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมว่าเกิดจากการตกลงกันของ

บุคคลในสังคม

5.1.3 การปฏิบัติตามสัญญาสังคม

5.2 เหตุผล

5.2.1 เพื่อประโยชน์และเพื่อพิทักษ์สิทธิของทุกคนในสังคม

5.2.2 ความรู้สึกผูกพันต่อสัญญาสังคมกับบุคคลต่าง ๆ

ขั้นที่ 6 หลักการจริยธรรมสากล (Universal ethical principle orientation)

6.1 สิ่งที่ถูก

6.1.1 ทำตามหลักการทางจริยธรรมที่ตนเองเลือกเอง

6.1.2 กฎหมายและสัญญาสังคมที่ถูกต้องควรเป็นไปตามหลักการเหล่านี้

6.1.3 เมื่อกฎหมายขัดกับหลักการเหล่านี้ จะต้องทำตามหลักการ

6.1.4 หลักการที่ถูกต้องคือ หลักการสากลเกี่ยวกับความยุติธรรมซึ่ง

ได้แก่ ความเสมอภาค ในสิทธิของมนุษย์ และการเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์

6.2 เหตุผล

หลักการจริยธรรมสากลเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล การเกิดจริยธรรมตามธรรมชาติของโคลเบิร์ตนั้น จริยธรรมหรือความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง มิได้เกิดจากการเรียนรู้ มิได้เกิดจากสังคมแวดล้อม แต่เกิดจากการคิดไตร่ตรองตามเหตุผลของแต่ละบุคคล พัฒนาการของจริยธรรมเป็นผลของการสังเกตและการคิดไตร่ตรองของบุคคล ผู้ที่ไม่ชอบสังเกตหรือไม่ชอบที่จะคิดไตร่ตรอง พัฒนาการทางจริยธรรมก็ไม่เกิด แม้ว่าพัฒนาการทางปัญญาได้เข้าสู่ขั้นสูงแล้วก็ตาม ซึ่งโคลเบิร์ต เชื่อว่าพัฒนาการเกิดเป็นขั้นๆ จากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งตามลำดับอย่างแน่นอนตายตัว (Invariant) ดังนั้นจริยธรรมจึงพัฒนาเป็นขั้นๆ จากขั้นต่ำกว่าไปสู่ขั้นสูงกว่าทีละขั้น ไม่มีการข้ามขั้น ไม่มีการสลับขั้น และไม่ว่าบุคคลจะเติบโตในสังคมใดหรือนับถือศาสนาใด ย่อมมีลำดับขั้นการพัฒนาของจริยธรรมที่เหมือนกัน เรียกชื่อว่าทฤษฎีพัฒนาการเชิงโครงสร้าง (Structural development theory) และทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive development theory)

1.3.3 ทฤษฎีทางด้านจิตพิสัยของ แครธ วัลและคณะ

แครธ วัลและคณะ (Kratwohl, Bloom and Masia) ได้ลำดับการเกิดลักษณะนิสัยของบุคคล เป็น 5 ขั้น ดังนี้ (กลุ่มส่งเสริมการเรียนการสอนและประเมินผล. 2548 : 4-6)

- 1) ขั้นรับรู้ (Receiving) เป็นการพัฒนาขั้นแรกสุด ขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้สึกรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่มากระทบต่อประสาทสัมผัสของเขา ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นย่อย คือ
 - (1) ขั้นรู้ตัว ได้แก่ การสังเกต รับรู้ความแตกต่างของสิ่งเร้า
 - (2) ขั้นตั้งใจรับ ได้แก่ การมีความตั้งใจฝึกฝึต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง เริ่มสะสมความรู้หรือประสบการณ์ในสิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้นแล้วจึงยอมรับ
 - (3) ขั้นการเลือกสรรสิ่งที่รับรู้ ได้แก่ การเลือกรับเฉพาะอย่าง เช่น สนใจอ่านเฉพาะบางเรื่อง สนใจตอบคำถามเฉพาะบางคำถาม
- 2) ขั้นตอบสนอง (Responding) เป็นการพัฒนาการที่สูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่งในขั้นนี้บุคคลไม่เพียงรับรู้สิ่งเร้าเท่านั้น แต่จะเริ่มมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า 3 ลักษณะ คือ
 - (1) ขั้นเต็มใจตอบสนอง เป็นการยินยอมปฏิบัติตามหลักการหรือกฎเกณฑ์และยอมรับในสิ่งที่รับรู้มา
 - (2) ขั้นตั้งใจตอบสนอง เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มอาสาที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการกับผู้อื่น และอาจมีการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ขัดกับสิ่งที่ตนรับรู้มา

(3) ขั้นพอใจตอบสนอง เป็นขั้นที่บุคคลจะเกิดความพึงพอใจหรือไม่พอใจต่อพฤติกรรม หรือการแสดงออกของผู้อื่นที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับสิ่งที่รับรู้มา เป็นการเลือกตอบสนองต่อสิ่งเร้า

3) ขั้นเห็นคุณค่า (Valuing) เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งที่รับรู้ และสิ่งที่ตอบสนองแล้ว เขาเริ่มยอมรับสิ่งที่ได้รู้มาว่า สิ่งใดมีความหมายต่อเขา และสิ่งใดไม่มีค่า ไม่มีความหมายต่อเขา เขาจะแสดงออกด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ตามขั้นตอนการพัฒนาลดลง คือ

(1) การยอมรับค่านิยม ได้แก่ พยายามเพิ่มพูนประสบการณ์ในสิ่งเร้า นั้น ๆ พยายามปฏิบัติตามบ่อยครั้งเข้า

(2) การแสดงความนิยมในค่านิยม ได้แก่ การเข้าช่วยเหลือสนับสนุนร่วมมือในกิจกรรมที่ส่งเสริมสิ่งที่เห็นด้วย

(3) การเข้าร่วมงาน ได้แก่ การเข้าไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่เขาเห็นคุณค่า และปฏิเสธ ถัดค้าน โต้แย้ง หรือขัดขวางการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เขาไม่เห็นคุณค่า

4) ขั้นจัดระบบ (Organization) เมื่อบุคคลพัฒนาคุณลักษณะมาถึงขั้นนี้ เขาจะพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เขายอมรับ และจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยม (value) ที่เขาเห็นคุณค่าหลาย ๆ อย่างพร้อม ๆ กัน พยายามจัดลำดับค่านิยมเหล่านั้น และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ที่เขายอมรับนั้น ขั้นนี้ประกอบด้วยขั้นย่อย 2 ขั้น คือ

(1) ขั้นสร้างความเข้าใจในค่านิยม เขาจะแสดงออกโดยการเข้าร่วมกลุ่มอภิปราย ร่วมสร้างแนวคิด เปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น ๆ

(2) ขั้นสร้างระบบค่านิยม เขาจะพยายามชั่งน้ำหนักค่านิยมต่าง ๆ เขายอมรับ จัดลำดับค่านิยมเหล่านั้น สร้างแผน สร้างกฎเกณฑ์ ให้สอดคล้องกับสิ่งที่เขายอมรับ และระบบที่เขาสร้างขึ้น แล้วนำไปใช้กับตัวเอง หรือพยายามชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับกับระบบนั้น

5) ขั้นเกิดกิจนิสัย (Characterization) เป็นพัฒนาการที่ต่อจากขั้นจัดระบบ ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของการวางตัว หรือการยอมรับสิ่งที่บุคคลเห็นคุณค่ามาเป็นลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ เมื่อการจัดระบบสำหรับตัวเองเข้ารูปเข้ารอยแล้ว บุคคลก็จะยึดถือระบบที่จัดนั้นเป็นของตนเอง แล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไปจนเกิดเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติ หมายความว่า เมื่อใดก็ตามที่เขาอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตอบสนองต่อสิ่งเร้า เขาก็จะตอบสนองในรูปแบบที่คง

เส้นคงวา จนจัดได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของเขาในที่สุด ชั้นเกิดกิจนิสัยสามารถแบ่งเป็นชั้นย่อย 2 ชั้น คือ

(1) ชั้นสร้างข้อสรุป ได้แก่ การพยายามปรับปรุงระบบจนอยู่ในขั้นสมบูรณ์ในตัว ตามแนวหรือระบบที่ตนเองต้องการ

(2) ชั้นกิจนิสัย ได้แก่ การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอจนได้รับการยอมรับจากวงการหรือหมู่คณะว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขา ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงการเกิดคุณลักษณะเฉพาะนั้นๆ ของบุคคลแล้ว

1.3.4 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีที่เสนอจิตลักษณะ 8 ประการ ที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี คนเก่งและมีสุขของคนไทย (ดวงเดือน พันธุพานิช, 2536 ; อ้างถึงใน ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2551 : 19 -20) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ราก ลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้

1) ส่วนแรก คือ ราก แทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

(1) สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

(2) ความเฉลียวฉลาดหรือสติปัญญา หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้านและการคิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget

(3) ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของคนอื่น

2) ส่วนที่สอง คือ ลำต้น เป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่รากประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ ได้แก่

(1) ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรม ทศนคติ หมายถึง การเห็นประโยชน์-โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความพอใจไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น

(2) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำที่ทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ

Kohlberg

(3) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลว่าสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบันจะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนความสามารถในการอดได้ รอได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

(4) ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ ความบังเอิญ หรือการควบคุมของคนอื่น เป็นความรู้สึกในการทำนายได้ ควบคุมได้ของบุคคล

(5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ

3) ส่วนที่สาม คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคณดีและเก่งซึ่งแสดงพฤติกรรมทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคณดี และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน (ดวงเดือน พันธุนาวิน. 2548 : ก ; อ้างถึงใน ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. 2551 : 20-21) คือ

(1) พฤติกรรมของคณดี ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

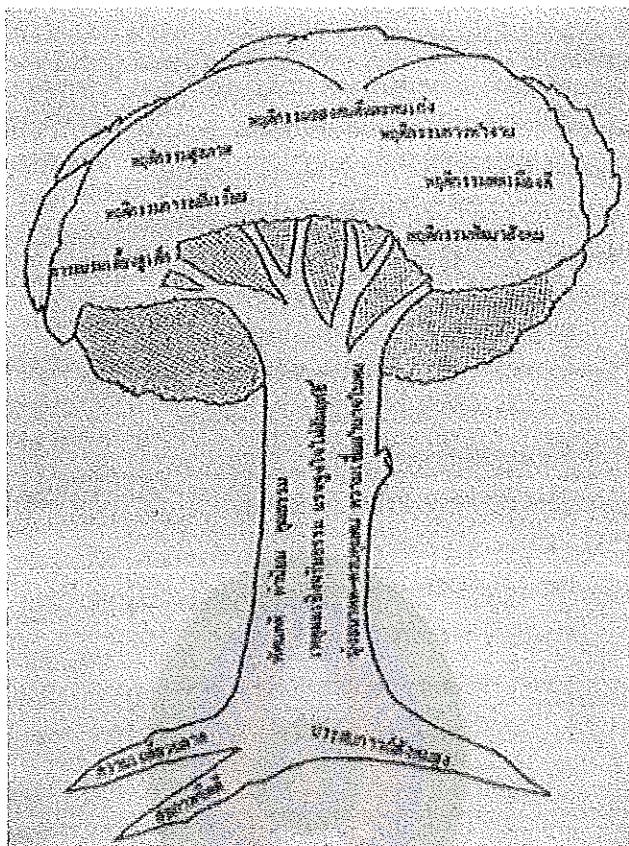
(1.1) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็น พฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น การดูแลสุขภาพของตนเอง การบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น

(1.2) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมที่ไม่ทำร้ายทำลายหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว ขับขี่รถอย่างมีมารยาท ซื่อสัตย์ เป็นต้น

(2) พฤติกรรมของคณดีและเก่ง ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

(2.1) พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการเรียนการทำงาน พฤติกรรมการปกครองของหัวหน้า และเคารพกฎหมาย เป็นต้น

(2.1) พฤติกรรมพัฒนา เป็นการพัฒนาตนเอง ผู้อื่น และสังคม เช่น ใฝ่รู้ รักการอ่าน เป็นกัลยาณมิตร การอาสาช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เป็นต้น จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับทฤษฎีคณดีนี้ไม่จรรยาบรรณสามารถเขียนเป็นภาพที่ 2 ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ระบุจิตลักษณะ 8 ประการ ที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนไทย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถสรุปได้ว่า ในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ควรให้ตรงกับนโยบายและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ หลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินการเลื่อนชั้นเรียนและจบการศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยยึดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 ก : 5)

2. การขัดเกลาทางสังคมสู่การเรียนรู้ของมนุษย์

2.1 ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หมายถึง กระบวนการทางสังคมกับจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความเป็นคนโดยแท้จริง สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น (ราชบัณฑิตยสถาน. 2524 : 370)

การขัดเกลาทางสังคม คือ การปลูกฝังระเบียบวินัย ความมุ่งหวังให้รู้จักบทบาทและทัศนคติ ความชำนาญหรือทักษะ ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยดี การขัดเกลาทางสังคมช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมอาชีพหรือสื่อมวลชนต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้การกระทำต่อผู้อื่นเป็นไปอย่างเหมาะสมรู้จักปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งจะช่วยให้สังคมมีระเบียบเพิ่มขึ้น (วิชัย ภูโยธิน และคนอื่น ๆ. 2552 : 25)

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) คือกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกของสังคมนั้น ซึ่งสมาชิกของสังคมจะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตลอดชีวิต ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม (คลังปัญญาไทย. 2553 : ออนไลน์)

การขัดเกลาทางสังคมหมายถึง กระบวนการอบรมสั่งสอนสมาชิกให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมเพื่อให้เห็นคุณค่าและนำเอากฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติเหล่านั้นไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ การขัดเกลาสังคมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ต้องได้รับตลอดชีวิต เพื่อที่จะทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้ เป็นอย่างดี (ความหมายของการขัดเกลาทางสังคม. 2553 : ออนไลน์)

โดยสรุปแล้ว การขัดเกลาทางสังคม คือ การเรียนรู้ของสมาชิกในสังคม จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเป็นไปทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านตัวแทนของสังคม เช่น ครอบครัว สถานศึกษา สื่อสารมวลชน กลุ่มเพื่อน สถานที่ทำงาน องค์กรทางสังคมต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม และอยู่ร่วมกับคนอื่นได้มีความสุข ในกระบวนการขัดเกลาสิ่งที่เกิดขึ้นคือตัวตน ตัวตนทำให้เกิดการจำแนกตัวเองออกจากบุคคลอื่นทำให้สามารถจำแนกสิ่งต่าง ๆ ออกจากกัน และเป็นจุดให้เกิด ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ต่อไป

2.2 แนวคิดในการจัดกลาทางสังคม

2.2.1 แนวคิดของ Mead อธิบายว่าตัวตนมี 2 ประการ คือ

1) ตัวตน I คือ ตัวตนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และกระฉับกระเฉง ตัวตนแบบนี้มักจะเกิดจากสังคมที่ให้อิสระภาพแก่บุคคลในการแสดงออกบ้าง ไม่เข้มงวดเกินไป ไม่ใช่ความต้องการของสังคม

2) ตัวตน Me คือ ตัวตนที่มีแต่ความเฉื่อย ไม่กระฉับกระเฉงว่องไว ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นตัวตนที่ชอบทำตามคำสั่ง ตัวตนแบบนี้มักเกิดจากกลุ่มที่ใช้ระเบียบกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดในการฝึกอบรม

2.2.2 แนวคิดของ Freud แบ่งตัวตนเป็น 3 อย่าง คือ Id, Ego, Super-ego

1) Id เป็นตัวตนที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติ ตัวตนแบบนี้เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่อยู่ในจิตไร้สำนึก ทำให้คนรู้สึกโกรธ ยินดี หิว และความต้องการทางเพศ

2) Ego หรืออัตตา คือตัวตนที่เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ทำให้บุคคลรู้สึกรับรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นตัวประนีประนอมระหว่างความต้องการทางชีววิทยากับความต้องการทางสังคม

3) Super-ego เป็นส่วนที่กำหนดอุดมคติของบุคคล ตัวตนแบบนี้มีความหมายเท่ากับ ضمมโนธรรมมักเกิดในสังคมที่มีการเน้นระเบียบวินัย

2.3 เป้าหมายของการจัดกลาทางสังคม

2.3.1 เพื่อให้ได้รับการอบรมเรียนรู้ ทักษะ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อเอาตัวรอดและสามารถมีชีวิตปกติที่เป็นสุขได้

2.3.2 เพื่อให้บุคคลสามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาความสามารถในการพูด การอ่าน และการเขียน

2.3.3 เพื่อให้บุคคลรับเอาความเชื่อพื้นฐาน ค่านิยม ของสังคม และกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างกลมกลืน

2.3.4 เพื่อให้บุคคลพัฒนา “ตัวตน” (Self) ให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล

2.4 ความมุ่งหมายของการจัดกลาทางสังคม

2.4.1 ปลูกฝังระเบียบวินัย

2.4.2 ปลูกฝังความมุ่งหวัง และแรงบันดาลใจ

2.4.3 สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่าง ๆ

2.4.4 สอนให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ

2.5 วิธีการขัดเกลาทางสังคม การขัดเกลาทางสังคมอาจทำได้ 2 ทาง

2.5.1 การขัดเกลาทางสังคมโดยทางตรง เช่นการอบรมสั่งสอน ขัดเกลาที่พ่อแม่ให้กับลูก ไม่ว่าจะเป็นการสอนพูด สอนมารยาทในการรับประทานอาหาร หรือสอนให้เรียกพี่ น้อง ปู่ ย่า เป็นต้น ในกรณีนี้ผู้สอนและผู้รับจะรู้สึกตัวในกระบวนการอบรมสั่งสอนโดยตรง

2.5.2 การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ ตลอดจนการดูภาพยนตร์ ผู้รับจะเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว โดยสิ่งที่เรียนรู้จะค่อยๆ ซึมซับเข้าไปจิตใจได้สำนึกว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ที่สังคมยอมรับ และหากเป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ กระทำในสิ่งที่แปลกแยกออกไป การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อมจะครอบคลุมไปถึง การเข้าร่วมกับกลุ่มเพื่อนด้วยและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการปรับตัวและการพัฒนาบุคลิก

2.6 การขัดเกลาทางสังคมช่วยสร้างตัวตนขึ้นมา 3 อย่าง คือ

2.6.1 ภาพเกี่ยวกับตัวตน (Self-image) โดยอาศัยการปะทะสัมพันธ์กับคนอื่น และโดยอาศัยภาษา ทำให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับตนเองว่าเป็น "ฉัน" (I) Cooley กล่าวว่า "พฤติกรรมของคนที่มีต่อบุคคลนั้นเป็นเหมือนกระจกเงาที่ช่วยให้มองเห็นตัวเองว่าเป็นใคร

2.6.2 ตัวตนในอุดมคติ (Ideal-self) สร้างขึ้นจากทัศนคติที่คนอื่นมีต่อตน คนอาจสร้างภาพของสิ่งที่ควรจะเป็น เพื่อแสวงหาความรักและการรับรอง

2.6.3 ตัวตนปฏิบัติการ (Ego) เป็นสิ่งที่เราทำได้ทำ ไปในแต่ละวัน โดยได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่เพื่อมุ่งหวังให้เด็กควบคุมและพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นช่วงสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการเป็นปีกแผ่นของตัวตน เช่น ความอดทน การมีระเบียบ การยอมรับผิด

2.7 วัยที่จำเป็นต่อการขัดเกลาทางสังคม คือ

2.7.1 เด็ก

2.7.2 วัยรุ่น

2.8 องค์การที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม คือ

2.8.1 ครอบครัว เป็นตัวแทนสำคัญที่สุดในการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม เพราะเป็นสถาบันแรกที่เด็กจะได้รับการอบรมสั่งสอนและจะมีความผูกพันทางสายโลหิตอย่าง

ลึกซึ้ง ซึ่งจะมีผลทางอารมณ์ ความประพฤติ เจตคติ ตลอดจนบุคลิกภาพของบุคคลมากที่สุด เช่น พ่อแม่สั่งสอนให้ลูกเป็นคนกตัญญู เป็นต้น

2.8.2 กลุ่มเพื่อน เป็นตัวแทนที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมอีกหน่วยหนึ่ง เนื่องจากกลุ่มแต่ละกลุ่มย่อมมีระเบียบ ความเชื่อและค่านิยมเฉพาะกลุ่มตนเอง ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะกลุ่ม เช่น การแต่งกาย กลุ่มเดียวกันก็จะแต่งกายคล้าย ๆ กัน

2.8.3 โรงเรียน เป็นตัวแทนสังคมที่ทำหน้าที่โดยตรงในการขัดเกลาสมาชิกตั้งแต่ในวัยเด็กจนถึงผู้ใหญ่ โดยอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ของสังคม ตลอดจนค่านิยมและทักษะอันจำเป็นให้แก่สมาชิกในสังคม

2.8.4 ศาสนา เป็นตัวแทนในการขัดเกลาจิตใจของคนในสังคมยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม มีศีลธรรม จริยธรรม และความประพฤติในทางที่ถูกที่ควร โดยศาสนาจะมีอิทธิพลทางจิตวิทยาต่อบุคคล ในการสร้างบุคลิกภาพเป็นอย่างมาก

2.8.5 กลุ่มอาชีพ อาชีพแต่ละประเภทจะมีการจัดระเบียบปฏิบัติเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มที่มีอาชีพค้าขายจะต้องมีความซื่อสัตย์ไม่เอาเปรียบลูกค้า ผู้ที่เป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มต่าง ๆ ก็ต้องเรียนรู้ประเพณีของกลุ่มอาชีพที่ตนเป็นสมาชิกอยู่

2.8.6 สื่อมวลชน มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารของสมาชิกในสังคม มีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ แบบแผนการประพฤติปฏิบัติ

2.9 ประโยชน์ของการขัดเกลาทางสังคม

2.9.1 สร้างระเบียบวินัยให้แก่สมาชิกในสังคม

2.9.2 สร้างแรงบันดาลใจ อุดมการณ์ ทศนคติ ความเชื่อ แก่สมาชิก

2.9.3 สร้างความรู้ ทักษะ อันจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตให้เกิดขึ้นแก่สมาชิก

สังคม

2.10 การขัดเกลาทางสังคม มีความหมาย 2 นัย คือ

2.10.1 การถ่ายทอดวัฒนธรรม

2.10.2 การพัฒนาบุคลิกภาพ

(รุ่งนภา ภาภูตานนท์. 2552 : ออนไลน์)

3. กระบวนการทางปัญญา

ประเวศ วะสี (2554 : ออนไลน์) ได้แบ่งขั้นตอนของกระบวนการทางปัญญาไว้ดังนี้

1. ฝึกสังเกต สังเกตในสิ่งที่เราเห็น หรือสิ่งแวดล้อม เช่น ไปดูนก ดูผีเสื้อ การฝึกสังเกตจะทำให้เกิดปัญญามาก โลกทรรศน์และวิธีคิด สติ-สมาธิ จะเข้าไปมีผลต่อการสังเกตและสิ่งที่สังเกต
2. ฝึกบันทึก เมื่อสังเกตอะไรแล้ว ควรฝึกบันทึกโดยจะวาดรูปหรือบันทึกข้อความ ถ่ายภาพ ถ้าวิถีโอ ละเอียดมากขึ้นตามวัยและตามสถานการณ์ การบันทึกเป็นการพัฒนาปัญญา
3. ฝึกการนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่ม เมื่อมีการทำงานกลุ่ม เราไปเรียนรู้อะไรมา บันทึกอะไรมาจะนำเสนอให้เพื่อนหรือครูรู้อะไรได้อย่างไรก็ต้องฝึกการนำเสนอ การนำเสนอได้ดีจึงเป็นการพัฒนาปัญญาทั้งของผู้นำเสนอและของกลุ่ม
4. ฝึกการฟัง ถ้ารู้จักฟังคนอื่นก็จะทำให้ฉลาดขึ้น โบราณเรียกว่าเป็นพหูสูต บางคนไม่ได้ยินคนอื่นพูด เพราะหมกมุ่นอยู่ในความคิดของตัวเองหรือมีความตั้งใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนเรื่องอื่นเข้าไม่ได้ ฉันทะ สติ สมาธิ จะช่วยให้ฟังได้ดีขึ้น
5. ฝึกปุจฉา - วิสัชนา เมื่อมีการนำเสนอและการฟังแล้ว ฝึกปุจฉา-วิสัชนา หรือถาม-ตอบซึ่งเป็นการฝึกใช้เหตุผลวิเคราะห์ สังเคราะห์ ทำให้เกิดความแจ่มแจ้งในเรื่องนั้น ๆ ถ้าเราฟังครูโดยไม่ถาม-ตอบ ก็จะไม่แจ่มแจ้ง
6. ฝึกตั้งสมมติฐานและตั้งคำถาม เวลาเรียนรู้อะไรไปแล้วต้องสามารถตั้งคำถามได้ว่าสิ่งนั้นเกิดจากอะไร อะไรมีประโยชน์ ทำอย่างไรจะสำเร็จประโยชน์อันนั้น และมีการฝึกการตั้งคำถาม ถ้ากลุ่มช่วยกันคิดตั้งคำถามที่มีคุณค่าและมีความสำคัญก็อยากได้คำตอบ
7. ฝึกการค้นหาคำตอบ เมื่อมีคำถามแล้วก็ควรไปค้นหาคำตอบจากหนังสือ จากตำรา จากอินเทอร์เน็ตหรือไปคุยกับคนเฒ่าคนแก่ แล้วแต่ธรรมชาติของคำถาม การค้นหาคำตอบต่อคำถามที่สำคัญจะสนุกและทำให้ได้ความรู้มาก ต่างจากการท่องหนังสือโดยไม่มีคำถาม บางคำถามเมื่อค้นหาคำตอบทุกวิถีทางจนหมดแล้วก็ไม่พบ แต่คำถามยังอยู่ และมีความสำคัญ ต้องหาคำตอบต่อไปด้วยการวิจัย
8. การวิจัย การวิจัยเพื่อหาคำตอบเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทุกระดับ การวิจัยจะทำให้ค้นพบความรู้ใหม่ ซึ่งจะทำให้เกิดความภูมิใจ สนุกและมีประโยชน์มาก

9. เชื่อมโยงบูรณาการ ให้เห็นความเป็นทั้งหมดและเห็นตัวเอง ชรรถชาติของสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยง เมื่อเรียนรู้อะไรมาอย่าให้ความรู้นั้นแยกเป็นส่วน ๆ แต่ควรจะเชื่อมโยงเป็นบูรณาการให้เห็นความเป็นทั้งหมด ในความเป็นทั้งหมดจะมีความงามและมีมิติอื่นผุดบังเกิดออกมาเหนือความเป็นส่วน ๆ และในความเป็นทั้งหมดนั้นมองให้เห็นตัวเองเกิดการเรียนรู้ตัวเองตามความเป็นจริงว่าสัมพันธ์กับความเป็นทั้งหมดอย่างไร จริยธรรมอยู่ที่ตรงนี้คือการเรียนรู้ตัวเองตามความเป็นจริงว่าสัมพันธ์กับความเป็นทั้งหมดอย่างไร ดังนั้นไม่ว่าการเรียนรู้อะไร ๆ ก็มีมิติทางจริยธรรมอยู่ในนั้นเสมอ มิติทางจริยธรรมอยู่ในความเป็นทั้งหมดนั่นเอง ต่างจากการเอาจริยธรรมไปเป็นวิชา ๆ หนึ่งแบบแยกส่วนแล้วก็ไม่ค่อยได้ผล

ในการบูรณาการความรู้ที่เรียนรู้มาให้ความรู้เป็นทั้งหมดและเห็นตัวเองนี้ จะนำไปสู่อิสรภาพและความสุขอันล้นเหลือ เพราะหลุดพ้นจากความบีบคั้นของความไม่รู้ การไตร่ตรองนี้จะโยงกลับไปสู่วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ว่าเพื่อลดตัวกู-ของกูและเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อันจะช่วยกำกับให้การแสวงหาความรู้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว มิใช่เป็นไปเพื่อความกำเริบแห่งการและเพื่อรบกวนการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ

10. ฝึกการเขียนเรียบเรียงทางวิชาการ ถึงกระบวนการเรียนรู้และความรู้ใหม่ที่ได้มา การเรียบเรียงทางวิชาการจึงเป็นการพัฒนาปัญญาของตนเองอย่างสำคัญ และเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้อื่นในวงกว้างออกไป

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ในหลายลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้
เสรี พงศ์พิศ (2529 : 2) ให้ความหมายว่า พื้นเพรากฐานของความรู้
ชาวบ้าน

ประเวศ วะสี (2530 : 3) ให้ความหมายไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน

รัชช ปุณฺโณทก (2531 : 11) ให้ความหมายว่า ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้สะสมที่สืบต่อกันมา

สามารถ จันทร์สุรย์ (2534 : 12) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของ

ชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา การดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

อังกูล สมคะเนย์ (2535 : 23) ให้ความหมายว่า ความรู้และมวล ประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกัน มาผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุก สาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชา ๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่ เกี่ยวกับการใช้จ่าย การศึกษาวัฒนธรรมนั้นจะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด

นิคม ชมภูหอง (2548 : 5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้าน คิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิค เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้าง และลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น ได้ อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

จากความหมายต่าง ๆ ดังกล่าวสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญา ท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ทั้งปวงที่ได้สั่งสมและสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการ คิดค้นปรับเปลี่ยนผสมผสานกับความรู้ใหม่และพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนากิจการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข ซึ่งมีลักษณะทั้งที่เป็นรูปธรรม นามธรรม ตลอดจนมีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างชัดเจน

4.2 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ คือ

4.2.1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการพื้นฐานของ องค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการพึ่งพาธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ เช่น ชุมชนภูเขา มีความเชื่อในเรื่องของผีป่า เจ้าป่า เทพารักษ์ ผู้อยู่ตามพื้นที่ราบเชื่อในเรื่อง พระภูมิเจ้าที่ พระภูมินา การสู่ขวัญข้าว การให้ความเคารพแม่โพสพ ผู้อยู่ตามแม่น้ำ ริมทะเล มักจะเชื่อในเรื่องของแม่ย่านางเรือ เป็นต้น ความคิดความเชื่อเหล่านี้ จะนำมาสู่การพัฒนาชีวิต และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การตั้งธนาคารแห่งชีวิตเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยยึดหลักกรรมใน พุทธศาสนา การจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำ การจัดพิธีกรรมบวชต้นไม้ การจัดตั้งป่าสมุนไพร สหกรณ์หมู่บ้าน ธนาคารโค - กระบือ ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้า กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น

4.2.2 เป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นตัวชีวิต ที่สำคัญต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของชุมชนต่อการดำเนินชีวิต เช่น ประเพณีการบวช นาค เข้าพรรษา แต่งงาน นอกจากนั้นยังมีศิลปกรรมพื้นบ้านที่แสดงปรากฏให้เห็นถึง

ความสำเร็จของภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาหลายช่วงอายุ เช่น งานจักสาน การทอกระเป่า ยานลิเกา กระเป่าถือใบตาล เสื้อจันทบูร เครื่องจักสานสำหรับจับสัตว์ จักสานเป็นเครื่องใช้ กล่องข้าว ชันโตก เปลเด็ก เครื่องปั้นดินเผา งานแกะสลัก งานปั้น หล่อด้วยโลหะ การก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัย ภาพเขียนบนผนัง การฟ้อนรำ และเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

4.2.3 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนา ให้เหมาะสมกับสมัย เป็นการปรับการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรอบงำจากสภาพสังคม พ่อค้า คนกลาง ระบบธุรกิจ ระบบโรงงาน กลับสู่การเกษตรที่อาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ สามารถยืนหยัดต่อสู้กับความล้มเหลวกับการล้มละลายทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้อย่างภาคภูมิใจด้วยกำลังกายกำลังสติปัญญา และการสั่งสมประสบการณ์ เช่น การทำ การเกษตรแบบผสมผสาน การเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง การทำสวนสมุนไพร และการแพทย์แผนโบราณ

4.2.4 เป็นเรื่องราวแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น การเลี้ยงปลาอุกบึกกอยู่ในบ่อซีเมนต์ การจัดระบบการถ่ายเทน้ำและคิดสูตรอาหารปลา ขึ้นมาเอง การคิดค้นวิธีที่จะกรองน้ำให้ใสเพื่อเพาะฟักลูกปลาให้รอดตาย การประดิษฐ์ เครื่องนวดข้าวแบบประหยัด การคิดสร้างกาลักน้ำจากอ่างเก็บน้ำบนภูเขาลงมาใช้ปลูกพืชสวน เป็นต้น

4.3 นโยบายของภูมิปัญญาไทย

เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นรากฐานและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดไว้เป็นนโยบาย ดังนี้

4.3.1 นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งทางการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

4.3.2 ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิธีการคิด วิธีการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก

4.3.3 สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

4.3.4 ประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสารัตถะ องค์กร และเครือข่ายภูมิปัญญา

ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

4.4 ขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

4.4.1 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชนและการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

4.4.2 ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

4.4.3 ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนรู้การสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

4.4.4 ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีต่าง ๆ

4.4.5 ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

4.5 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งได้ 2 วิธี ดังนี้

4.5.1 ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ในกรณีนี้บทบาทการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ภายใต้การกระทำของครู ซึ่งเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมที่ได้จัดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นั่นคือ ครูเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรแล้ว

4.5.2 ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน แทนที่ทางโรงเรียนจะให้ครูดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปลี่ยนเป็นปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือเป็นครูแทน รวมทั้งให้ปราชญ์ในท้องถิ่นทำหน้าที่ประเมินผล การเรียนของนักเรียนด้วยการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งตามลักษณะได้ 2 ลักษณะ คือ แบบเป็นลายลักษณ์อักษรและแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมีหลายวิธี คือ

- 1) โดยการถ่ายทอดความรู้โดยตรงต่อครูผู้สอน
- 2) โดยการถ่ายทอดความรู้โดยตรงให้แก่นักเรียน
- 3) โดยการให้คำปรึกษาหารือแนะนำให้กับครูผู้สอน
- 4) โดยการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนร่วมกับครูผู้สอน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาท้องถิ่น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เพื่อเยาวชนรุ่นหลัง ในฐานะที่โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้แก่เยาวชน โรงเรียนจึงเป็นสถานที่ที่เหมาะสมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (อุพร จานประดับ, 2544 : 24 - 26) การนำภูมิปัญญาไทยไปใช้ในการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา

4.6 แนวทางการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

โรงเรียนมีแนวการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยยึดแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

4.6.1 การดำเนินการจัดการเรียนการสอน

- 1) ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอน มีการมอบหมายงานกิจกรรมให้นักเรียนไปทำที่บ้าน ครูและชาวบ้านจะเป็นผู้ติดตามและประเมินผล
- 2) ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน โดยนำนักเรียนไปศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- 3) โรงเรียนและชุมชนประสานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน

4.6.2 วิธีการในการจัดการศึกษา

- 1) ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้าน

2) เน้นการศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิธีและความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) นำกระบวนการหรือความคิด แนวปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน

4) เสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์

5) ฝึกให้ผู้เรียนคิดหลายด้านหลายมุมอย่างอิสระแล้วสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต

6) ผสมผสานระหว่างความรู้ความสากลกับความรู้ท้องถิ่น

7) เน้นที่กระบวนการมากกว่าผลผลิต

8) ครูผู้สอนหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4.6.3 แนวทางการจัดการศึกษา

1) ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมการใช้หลักสูตร โดยพิจารณานำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ตามในหลักสูตรแม่บท โดยใช้ระยะเวลา จำนวนคาบเรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนของประสบการณ์นั้น ๆ

2) เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง

3) นำบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้กับผู้เรียน

4) สอดแทรกคุณธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ที่ปรากฏตามเนื้อหาของ

หลักสูตรให้กับผู้เรียน

(1) มีความรู้ความเข้าใจในประวัติความเป็นมาของชุมชน

(2) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพความเปลี่ยนแปลงในด้าน

ต่าง ๆ ของชุมชน

(3) ตระหนักและยอมรับสิ่งที่มีคุณค่า สิ่งที่ดีให้เกิดประโยชน์แก่

ชุมชน

(4) สามารถปรับปรุงและประยุกต์ใช้ให้มีคุณค่า สิ่งที่ดีให้เกิด

ประโยชน์แก่ชุมชน

(5) มีความรักความภูมิใจและเข้าใจในบทบาทของตนที่มีต่อชุมชน

การดำเนินการตามแนวทาง โดยมีผู้รู้ในท้องถิ่นหรือผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นผู้มี

บทบาทสำคัญ 3 ประการ คือ

1. พัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นร่วมกับ โรงเรียนหรือหน่วยงานกับท้องถิ่น

2. วางแผนพัฒนาการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน

3. ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ในการดำรงชีวิตให้กับผู้เรียน

จากการกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การสั่งสมความรู้ ประสบการณ์และทักษะในการดำรงชีวิตของบรรพบุรุษ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเป็นประโยชน์และเห็นคุณค่าสืบต่อกันมากลายเป็นศาสตร์หลายแขนงตกทอดมาถึงคนรุ่นหลังได้ศึกษา และนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล

5. ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร

5.1 ประวัติของการใช้สมุนไพร

มนุษย์เรารู้จักใช้สมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรค นับแต่ยุคหินแอนเดอร์ทัลในประเทศอริก ปัจจุบันที่หลุมฝังศพพบว่ามีการใช้สมุนไพรหลายพันปีมาแล้วที่ชาวอินเดียแดงในเม็กซิโก ใช้ต้นตะบองเพชร (Peyote) เป็นยาฆ่าเชื้อและรักษาบาดแผล ปัจจุบันพบว่าตะบองเพชรมีฤทธิ์กล่อมประสาท

ประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว ที่ชาวสุเมเรียนได้เข้ามาตั้งรกราก ณ บริเวณแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติสปัจจุบัน คือ ประเทศอริก ใช้สมุนไพร เช่น ผื่น ชะเอม ไม้ และ มัสตาร์ด และต่อมาชาวบาบิโลเนียน ใช้สมุนไพรเพิ่มเติมจากชาวสุเมเรียน ได้แก่ ใบมะขามแขก หล้าฝรั่ง ลูกผักชี อบเชย และกระเทียมในยุคต่อมาอียิปต์โบราณมี อิมโฮเทป แพทย์ผู้มีชื่อเสียงซึ่งต่อมาได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าแห่งการักษาโรค ของอียิปต์ มีตำราสมุนไพรที่เก่าแก่คือ Papyrus Ebers ซึ่งเขียนเมื่อ 1,600 ปี ก่อนคริสตกักราช ซึ่งค้นพบโดยนักอียิปต์วิทยาชาวเยอรมันนี้ ชื่อ Georg Ebers ในตำรานี้ได้กล่าวถึงตำราสมุนไพรมากกว่า 800 ตำรับและสมุนไพรมากกว่า 700 ชนิด เช่น ว่านหางจระเข้ เวอร์มวูด (Warmwood) เปปเปอร์มินต์ เฮนเบน (Henbane) มดยอบ, Hemp Dagbane ตะหู่ Mandrake เป็นต้น รูปแบบในการเตรียมยาในสมัยนั้น ได้แก่ การต้ม การชง ทำเป็นผง กลั่นเป็นเม็ด ทำเป็นยาพอก เป็นขี้ผึ้ง นอกจากนี้ยังพบว่าชาติต่างๆ ในแถบยุโรปและแอฟริกา มีหลักฐานการใช้สมุนไพร ตามลำดับก่อนหลังของการเริ่มใช้สมุนไพร คือ หลังจากสมุนไพรได้เจริญรุ่งเรืองในอียิปต์แล้ว ก็ได้มีการสืบทอดกันมา เช่น กรีก โรมัน อาหรับ อริก เยอรมัน โปรตุเกส สวีเดน และโปแลนด์ ส่วนในแถบเอเชียตามบันทึกประวัติศาสตร์พบว่าการใช้สมุนไพรที่อินเดียก่อน แล้วสืบทอดมาที่จีน มะละกา และประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเจริญงอกงามของพืชนาชนิด โดยเฉพาะพืชสมุนไพรซึ่งมีอยู่มากมายเป็นแสนๆ ชนิด ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและจากการเพาะปลูก บางชนิดก็ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตยาแผนปัจจุบัน สมุนไพรหลายชนิด ถูกนำมาใช้ในรูปของยากกลางบ้าน ยาแผนโบราณ และรากฐานของวิชาสมุนไพรไทยได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดียเป็นส่วนใหญ่ เพราะตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชาติไทยได้อพยพถิ่นฐานมาจากบริเวณเทือกเขา อัลไตประเทศจีน มาจนถึงประเทศไทยในปัจจุบัน จึงมีส่วนได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ตลอดจนการบำบัดรักษาโรคจากประเทศอินเดียเป็นจำนวนมาก ซึ่งปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าได้อาศัยคัมภีร์อายุรเวทของอินเดียเป็นบรรทัดฐาน คือ การวินิจฉัยโรค ชื่อสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคมียาชื่อของภาษาบาลีสันสกฤตอยู่ไม่น้อย เช่นคำว่า มะลิ (ภาษาสันสกฤตว่า มัลล) เป็นต้น

ในปีพุทธศักราช 1800 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งนับเป็นยุคทองของสมุนไพรไทย สวนป่าสมุนไพรของพระองค์ใหญ่โตมากอยู่บนยอดเขาคีรีมาศ อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย มีเนื้อที่หลายร้อยไร่ ซึ่งปัจจุบันยังคงได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นป่าสงวนเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าของผู้ที่สนใจ

ต่อมาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเห็นว่าสมุนไพรเป็นทั้งยาและอาหาร ประจำครอบครัว ชาติจะเจริญมั่นคง ได้ก็ด้วยครอบครัวเล็กๆ ที่มีความมั่นคงแข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ทั้งทางกายและจิตใจ จึงทรงมีพระกรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนิน โครงการตามพระราชดำริ ปลูกสวนสมุนไพรขึ้นในประเทศ ในปีพุทธศักราช 2522 โดยทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมศึกษาค้นคว้า ในเรื่องเกี่ยวกับสมุนไพรทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านวิชาการ ทางชีววิทยา ทางการแพทย์ การบำบัด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะพืชที่เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดโครงการพระราชดำริ สวนป่าสมุนไพรขึ้นมากมายหลายแห่ง อีกทั้งยังมีการศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวางโดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อหาสาระสำคัญของสมุนไพรที่มีพิษทางเภสัชมาสกัดเป็นยาแผนยาสังเคราะห์ที่ใช้กันในปัจจุบัน (ประวัติความเป็นมาของสมุนไพรไทย. 2553 : ออนไลน์)

5.2 ความหมายของสมุนไพร

คำว่า “สมุนไพร” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ที่ใช้เป็นยาหรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยา เพื่อบำบัดโรค บำรุงร่างกาย หรือใช้เป็นยาพิษ เช่น กระทือ, น้ำผึ้ง, รากดิน

(ไส้เดือน), เขากวางอ่อน, กำมะถัน, ยางน่อง ความจริงของคำว่า "สมุนไพร" หรือ (Herbs) นั้นมีการให้คำจำกัดความไว้หลายความหมาย ขึ้นอยู่กับว่าใช้ในบริบทใด ดังนี้

ด้านพฤกษศาสตร์ "สมุนไพร" หมายถึง พืชมีเมล็ดที่ไม่มีแก่นไม้ และตายเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเพาะปลูก

ด้านอาหาร "สมุนไพร" หมายถึง เครื่องเทศหรือผักที่ใช้แต่งรสหรือกลิ่นอาหาร

ด้านยา "สมุนไพร" มีความหมายที่เฉพาะเจาะจง อาจกล่าวได้ว่าสมุนไพร หมายถึง ยาที่มาจากพืช ใช้รักษาโรคซึ่งมักเป็นโรคเรื้อรังหรือเพื่อบำรุงรักษาสุขภาพให้แข็งแรง อีกนัยหนึ่ง สมุนไพร หมายถึง พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยา

ส่วนยาสมุนไพร หมายถึง ยาที่ได้ส่วนของพืช สัตว์ และแร่ ซึ่งยังมีได้ผสม ปูรง หรือแปรสภาพ ส่วนการนำมาใช้อาจดัดแปลงรูปลักษณะของสมุนไพรให้ใช้ได้สะดวกขึ้น เช่น นำมาหั่นให้มีขนาดเล็กลง หรือนำมาบดเป็นผง เป็นต้น

ด้านกฎหมาย สมุนไพรยังจัดเป็นกลุ่มพิเศษ คือกลุ่มอาหารและกลุ่มผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร หากสมุนไพรใช้เพื่อการรักษาหรือบรรเทาอาการของโรคหรือใช้เสริมสุขภาพ (เกี่ยวข้องกับกรวินิจฉัยหรือป้องกันโรค) จะจัดเป็นยา

ในนโยบายแห่งชาติด้านยา พ.ศ. 2536 ข้อ 5 ระบุว่า จะสนับสนุนการศึกษาและเพื่อให้ทราบศักยภาพด้านการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ และบำบัดรักษาของสมุนไพร ยาสมุนไพร และยาแผนโบราณ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการจ่ายยาอย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ซึ่งตามนโยบายนี้ได้ให้ความหมายของ "สมุนไพร" ว่า หมายถึง พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยา ส่วน "ยาสมุนไพร" หมายถึง ยาที่ได้จากพฤกษชาติ สัตว์ หรือแร่ ซึ่งมีได้ผสม ปูรง หรือแปรสภาพ ส่วน "ยาแผนโบราณ" หมายถึง ยาที่มุ่งหมายสำหรับการประกอบโรคศิลปะแผนโบราณ ซึ่งอยู่ในตำรับยาแผนโบราณที่รัฐมนตรีประกาศ หรือยาที่รัฐมนตรีประกาศเป็นยาแผนโบราณ หรือยาที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาแผนโบราณ (2553 : 12-18)

คำว่า สมุนไพร ตาม พระราชบัญญัติยา หมายถึง "ยาที่ได้จากพืช สัตว์ หรือแร่ ซึ่งยังไม่ได้ผสม ปูรง หรือเปลี่ยนแปลงสภาพ" เช่น พืชก็ยังเป็นส่วนของ ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล ฯลฯ โดยยัง ไม่ได้ผ่านขั้นตอนการแปรรูปใด ๆ แต่ในทางการค้าสมุนไพรมักจะถูกดัดแปลงในรูปต่าง ๆ เช่น ถูกหั่นให้เป็นชิ้นเล็กลง บดเป็นผงละเอียดหรืออัดเป็นแท่ง อย่างไรก็ตามในความรู้สึกรักของคนทั่วไป เมื่อกล่าวถึงสมุนไพร มักจะนึกถึงเฉพาะต้นไม้ที่นำมาใช้เป็นยา

เท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสัตว์ หรือแร่ มีการนำมาใช้น้อย และใช้ในโรคบางชนิดเท่านั้น
พืชสมุนไพร หมายถึงพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ปรุงหรือประกอบ
เป็น ยารักษา โรคต่าง ๆ ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพร่างกายได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายคำว่า
“สมุนไพร” ว่าหมายถึง ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ได้จากพืช สัตว์และแร่ธาตุที่ใช้เป็นยาหรือผสมกับ
สารอื่นตามตำรับยาเพื่อบำบัดโรค บำรุงร่างกายหรือใช้เป็นยาพิษ เช่น กระเทียม น้ำผึ้ง รากดิน
(ไส้เดือน) เขากวางอ่อน กำมะถัน ยางน่อง โล่ตื้น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. 2525 : 801)

ส่วนต่าง ๆ ของพืชที่ใช้เป็นพืชสมุนไพร ประกอบด้วย ราก ลำต้น ใบ
ดอกและผล นอกจากนี้พืชสมุนไพรยังสามารถจัดกลุ่มสมุนไพรตามลักษณะที่ปรากฏหรือจาก
สิ่งที่เราเห็นออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) รูป ได้แก่ ใบไม้ ดอกไม้ เปลือกไม้ แก่นไม้ กระพี้ไม้
รากไม้ เมล็ด 2) สี มองเห็นว่าเป็นสีแดง สีเขียว สีดำ สีส้ม เหลือง ม่วง น้ำตาล 3) กลิ่น ให้
รู้ว่ามียากลิ่นอย่างไร 4) รส เช่น รสจืด รสฝาด รสขม รสเค็ม รสหวาน รสเปรี้ยว รสเย็น 5)
ชื่อ ต้องรู้ว่าสมุนไพรนั้นมีชื่ออย่างไร

5.3 ความสำคัญของพืชสมุนไพร แบ่งออกได้ 2 ด้าน ดังนี้

5.3.1 ความสำคัญในด้านสาธารณสุข

พืชสมุนไพร เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ ที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้เป็น
ประโยชน์ เพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บตั้งแต่โบราณกาลแล้ว เช่น ในเอเชียก็มีหลักฐานแสดงว่า
มนุษย์รู้จักใช้พืชสมุนไพรมากกว่า 6,000 ปี แต่หลังจากที่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ มีการพัฒนา
เจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีการสังเคราะห์ และผลิตยาจากสารเคมี ในรูปที่ใช้ประโยชน์ได้ง่าย
สะดวกสบายในการใช้มากกว่าสมุนไพร ทำให้ความนิยมใช้ยาสมุนไพรลดลงมาเป็นอันมาก
เป็นเหตุให้ความรู้วิชาการด้านสมุนไพรขาดการพัฒนา ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ในปัจจุบัน
ทั่วโลกได้ยอมรับแล้วว่าผลที่ได้จากการสกัดสมุนไพร ให้คุณประโยชน์ดีกว่ายาที่ได้จากการ
สังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ประกอบกับประเทศไทยเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันอุดม
สมบูรณ์ มีพืชต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสมุนไพรได้อย่างมากมายนับหมื่นชนิดยังขาดก็แต่เพียงการ
ค้นคว้าวิจัยในทางที่เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นเท่านั้น ความตื่นตัวที่จะพัฒนาความรู้ด้านพืช
สมุนไพร จึงเริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง มีการเริ่มต้นนโยบายสาธารณสุขขั้นมูลฐานอย่างเป็นทางการ
ของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2522 โดยเพิ่มโครงการสาธารณสุขขั้นมูลฐานเข้าในแผนพัฒนาการ
สาธารณสุข ตามแผนพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)

ต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) โดยมี กลวิธีการพัฒนาสมุนไพรและการแพทย์แผนไทยในงานสาธารณสุขมูลฐาน คือ

1) สนับสนุนและพัฒนาวิชาการและเทคโนโลยีพื้นบ้านอันได้แก่ การแพทย์แผนไทย เกษษกรรมแผนไทย การนวดไทย สมุนไพร และเทคโนโลยีพื้นบ้าน เพื่อใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชน

2) สนับสนุนและส่งเสริมการดูแลสุขภาพสุขภาพของตนเอง โดยใช้ สมุนไพร การแพทย์พื้นบ้าน การนวดไทย ในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ให้เป็นไป อย่างถูกต้องเป็นระบบสามารถปรับประสานการดูแลสุขภาพแผนปัจจุบันได้ อาจกล่าวได้ว่า สมุนไพรสำหรับสาธารณสุขมูลฐานคือสมุนไพรที่ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพ และการรักษา โรค/อาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

5.3.2 ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ

ในปัจจุบันพืชสมุนไพรจัดเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่ต่างประเทศ กำลังหาทางลงทุนและคัดเลือกสมุนไพรไทยไปสกัดหาตัวยาเพื่อรักษาโรคบางโรคและมีหลาย ประเทศที่นำสมุนไพรไทยไปปลูกและทำการค้าขายแข่งกับประเทศไทย สมุนไพรหลายชนิดที่ เราส่งออกเป็นรูปของวัตถุดิบคือ กระจวาน ขมิ้นชัน เร่ว เปล้าน้อยและมะขามเป็ยกเป็นต้น ปัจจุบันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ศึกษาเพื่อหาความเป็นไปได้ในการพัฒนาคุณภาพและ แหล่งปลูกสมุนไพรเพื่อส่งออก โดยกำหนดชนิดของสมุนไพรที่มีศักยภาพ 13 ชนิด คือ มะขาม แฉก กานพลู เทียนเกล็ดหอย ดอกคิง เร่ว กระจวาน ชะเอมเทศ ขมิ้น จันทร์เทศ ใบพลู พริกไทย ดีปลี และน้ำผึ้ง เป็นต้น

5.4 ประโยชน์ของพืชสมุนไพร

พืชสมุนไพรมีประโยชน์ มากมายกับมนุษย์ในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้มีผู้พยายามศึกษา ค้นคว้าเพื่อ พัฒนาพืชสมุนไพรให้สามารถมาใช้ในรูปแบบที่สะดวกยิ่งขึ้น เช่น นำมาบดเป็นผงบรรจุ แคปซูล ตอกเป็นยาเม็ด เตรียมเป็นครีมหรือยาขี้ผึ้งเพื่อใช้ทาภายนอก เป็นต้น ดังที่กล่าวแล้วว่า พืชสมุนไพรนั้นมีประโยชน์นานับประการกับมนุษย์ สามารถสรุปถึงประโยชน์ของพืช สมุนไพรเป็นข้อ ๆ ไว้ดังนี้

5.4.1 สามารถรักษาโรคบางชนิดได้ โดยไม่ต้องใช้ยาแผนปัจจุบัน ซึ่งบาง ชนิดอาจมีราคาแพง และต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก อีกทั้งอาจหาซื้อได้ยากในท้องถิ่นนั้น

5.4.2 ให้ผลการรักษาได้ดีใกล้เคียงกับยาแผนปัจจุบัน และให้ความปลอดภัยแก่ผู้ใช้มากกว่าแผนปัจจุบัน

5.4.3 สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นเพราะส่วนใหญ่ได้จากพืชซึ่งมีอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท

5.4.4 มีราคาถูก สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อยาแผนปัจจุบัน ที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเป็นการลดการขาดดุลทางการค้า

5.4.5 ใช้เป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง

5.4.6 ใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้ เช่น กะเพรา โหระพา
ขิง ข่า ตำลึง

5.4.7 ใช้ในการถนอมอาหารเช่น ลูกจันทน์ ดอกจันทน์และกานพลู

5.4.8 ใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สี รส ของอาหาร เช่น ลูกจันทน์ ใช้ปรุงแต่งกลิ่นอาหารพวก ขนมปัง เนย ไข่กรอก แฮม เบคอน

5.4.9 สามารถปลูกเป็นไม้ประดับอาคารสถานที่ต่าง ๆ ให้สวยงาม เช่น วนพุ่มเห็ดเทศ

5.4.10 ใช้ปรุงเป็นเครื่องสำอางเพื่อเสริมความงาม เช่น วานหางจระเข้
ประจำคิ้วคิ้ว

5.4.11 ใช้เป็นยาฆ่าแมลงในสวนผัก, ผลไม้ เช่น สะเดา ตะไคร้หอม ยาสูบ

5.4.12 เป็นพืชที่สามารถส่งออกทำรายได้ให้กับประเทศ เช่น กระวาน
ขมิ้นชัน

5.4.13 เป็นการอนุรักษ์มรดกไทยให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่น รู้จักช่วยตนเองในการนำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามแบบแผนโบราณ

5.4.14 ทำให้คนเห็นคุณค่าและกลับมาดำเนินชีวิตใกล้ชีวิตธรรมชาติยิ่งขึ้น

5.4.15 ทำให้เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรม และคุณค่าของความเป็นไทย
(รังสรรค์ ชูณหวารกรณ์. 2553 : ออนไลน์)

จากการศึกษาความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของพืชสมุนไพร สรุปได้ว่า พืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่มีสรรพคุณในการรักษาโรค หรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ซึ่งยังไม่ได้ผ่านขั้นตอนการแปรรูปใด ๆ โดยได้จากส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ส่วนของราก ลำต้น ใบ ดอก ผล ฯลฯ สรรพคุณของพืชสมุนไพรไทยในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก โรคบางชนิดรักษาด้วยยาปฏิชีวนะก็ไม่ทุเลา แต่พอรักษาด้วยพืชสมุนไพรกลับทุเลาบางเบาถึงกับ

หายขาดก็มีและที่สำคัญสมุนไพรยังหาง่าย ลดรายจ่ายให้กับประชาชน ทั้งยังเป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่ควรอนุรักษ์ รักษาและสืบทอดอย่างยิ่ง ในปัจจุบันพืชสมุนไพรนับเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทยอย่างหนึ่งอีกด้วย

6. นาฏยประดิษฐ์

6.1 ความหมายของนาฏยประดิษฐ์

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2544 : 211) ได้ให้ความหมายว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์แนวคิด รูปแบบ กลวิธีของนาฏยศิลป์ชุดหนึ่งที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีตนาฏยประดิษฐ์ จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการทำนาฏยศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้ ผู้ออกแบบนาฏยศิลป์ เรียกกันโดยทั่วไปว่า ผู้อำนวยการฝึกซ้อม หรือผู้ประดิษฐ์ท่ารำ แต่ในที่นี้ขอเสนอคำใหม่ว่า นักนาฏยประดิษฐ์ ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Choreographer

นาฏยประดิษฐ์ มีการทำงานเป็นขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การคิดให้มีนาฏยศิลป์
2. การกำหนดความคิดหลัก
3. การประมวลข้อมูล
4. การกำหนดขอบเขต
5. การกำหนดรูปแบบ
6. การกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ
7. การออกแบบนาฏยศิลป์

พิระพงษ์ เสนไสย (2546 : 2) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ “นาฏยประดิษฐ์” ไว้ว่า “Chorea” เป็นคำที่ปรากฏในภาษาละตินซึ่งหมายถึง การประดิษฐ์ท่าทาง แต่ชาวกรีกให้ความหมายว่า “Dance in a ring” คือการรำเป็นวง “Choreograph” การจัดการทางสรีระร่างกายให้เกิดเป็นระบำโดยกระบวนการเรียงร้อยท่าทางอย่างเป็นระบบ โดยมีเจตนาารมณ์และวัตถุประสงค์ชัดเจน ทำอย่างไรจนชมการแสดงจึงจะติดตามการแสดงโดยไม่เกิดอาการเบื่อ เซ็ง หรือทรมาณ เป็นคำถามที่นักคิด นักออกแบบ และนักสร้างสรรค์งานจำเป็นต้องไตร่ตรองพิจารณา ก่อนจะดำเนินการถ่ายทอด ศิลปะการแสดงของตนเองให้คนชมทั้งหลายเข้าใจ และชื่นชมในผลงาน หรือแม้แต่ ถูกอกถูกใจ ติดตาต้องใจ จดจำนานเท่านาน นี่ก็เป็นที่มาของคนคน

หนึ่ง ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อความงามทางนาฏศิลป์ นั่นคือ นักออกแบบท่าทาง หรือผู้ประดิษฐ์ท่าทางเต้นรำ หรือนักนาฏยประดิษฐ์

พระพงศ์ เสนไสย (2546 : 2) ได้กล่าวถึง Choreographer ไว้ว่า Choreographer หรือนาฏยกริถิ์ถือว่าเป็นอัจฉริยบุคคลคนหนึ่งเพราะเป็นผู้ที่อุทิศความสามารถหลากหลายด้าน อาทิ เขียนบท แต่งกลอน รู้จักเครื่องดนตรี ทำนอง เพลง รวมถึงองค์ประกอบศิลปะอื่น ๆ และเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องเข้าใจถึงสรีระของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง รู้จักสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกของคนอย่างละเอียดอ่อน เพื่อจะต้องนำมาประกอบเป็นท่าทาง ทำเต้นรำ

สรุปได้ว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ สร้างสรรค์แนวคิด ทำให้เกิดเป็นผลงานนาฏศิลป์ขึ้นมาในรูปแบบใหม่ หรือปรับปรุงผลงานในอดีตอย่างเป็นระบบ สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน โดยออกแบบให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจังหวะ ทำนอง บทเพลง บทร้องลีลา ความสวยงาม

6.2 การประดิษฐ์ท่ารำนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน

พจน์มัลย์ สมรรคบุตร (2538 : 43-61) จากแนวความคิดประดิษฐ์ท่ารำของผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการประดิษฐ์ท่ารำและการแปรขบวนแถว ฟ้อน โดยผู้ศึกษาค้นคว้า ได้นำท่ารำแม่บทอีสานซึ่งเป็นท่ารำแม่บทของท่ารำภาคอีสานมาเป็นแม่แบบของการประดิษฐ์ท่ารำ

การประดิษฐ์ท่ารำส่วนใหญ่หมอลำจะคิดจินตนาการจากการเลียนแบบมนุษย์และสัตว์ ตัวอย่างเช่น การแสดงชุดมโนราห์เล่นน้ำ ซึ่งเลียนแบบอาการปฏิกิริยาของนก เช่น ท่าใช้ปีก ใช้หาง ท่าบิน ท่าโบกปีก โบกหาง เป็นต้น บางทีท่าทางในการรำรำออกมาตามอารมณ์ของผู้ออกแบบ โดยใช้จินตนาการให้สอดคล้องกับการนำเสนอชุดการแสดงนั้น ๆ โดยมีหลักการแนวคิดดังนี้

1. ประดิษฐ์ท่ารำขึ้น โดยการเลียนแบบธรรมชาติ
2. ท่ารำมาจากการสืบทอดจากหมอลำรุ่นพี่ หรือปรับเปลี่ยนจากท่ารำ

ของหมอลำคนอื่น

พจน์มัลย์ สมรรคบุตร (2538 : 71) กล่าวถึง แนวคิดของอาจารย์ฉวีวรรณ พันธุ (ดำเนิน) อาจารย์พิเศษสาขานาฏศิลป์พื้นเมือง ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด สรุปได้ว่า วิธีคิดประดิษฐ์ท่ารำพื้นเมืองอีสานจะยึดท่าฟ้อนในคำกลอนแม่บท 32 ท่า มาเป็นแนวในการประดิษฐ์ท่ารำอย่างหนึ่ง และจะประดิษฐ์ท่ารำเลียนแบบท่าทางของสัตว์ เช่นการแสดงในชุด

มโนราห์เล่นน้ำ ที่เลียนแบบธรรมชาติของนกให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ทำไข่ ปีก ใช้งา ใช้น้ำ ทำบิน ทำโบก เป็นต้น

พจนมาลัย สมรรคบุตร (2538 : 73-74) กล่าวถึง แนวคิดของอาจารย์มาลีนี้ แก้วเงินหัวหน้าหมวดสาขาศิลปะการแสดง วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า การคิดประดิษฐ์ท่ารำพื้นเมืองอีสานจะเลียนแบบมาจากธรรมชาติ เช่น เชิงทำนา เชิงเหย้าไข่มดแดง เชิงตำสาค โดยการศึกษาข้อมูลจากชาวบ้านถึงขั้นตอนต่าง ๆ อยู่บ้าง โดยมีหลักการคิดประดิษฐ์ท่ารำ 3 วิธี คือ

1. ศึกษาจากของเดิม โดยต่อท่ารำจากชาวบ้าน แล้วนำท่ารำนั้นมาปรับให้เกิดความสวยงามขึ้น และได้จากแหล่งที่มีความรู้บ้าง
2. ประดิษฐ์ท่ารำขึ้น โดยการเลียนแบบธรรมชาติ
3. ประดิษฐ์ท่ารำจากภาพจำหลักโบราณ

การแปรแถว ส่วนใหญ่จะคิดขึ้นเองโดยอาศัยพื้นความรู้ที่ได้ศึกษามา และจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นการแสดงจากที่อื่น ๆ มีความสวยงามดี จึงจดจำนำมาใช้ในการคิดประดิษฐ์ผลงาน

6.3 การฟ้อนของภาคอีสาน

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ (2532 : 7) กล่าวถึงคำว่า “ฟ้อน” ไว้ว่า ในประวัติศาสตร์วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานก็ใช้คำว่าฟ้อนกันทั้งนั้น แม้แต่ในชีวิตประจำวันของชาวอีสานก็ใช้คำว่า “ฟ้อน” เช่น “ฟ้อนให้เบิ่งจักหน่อยแหง” หมายความว่า “รำให้ดูหน่อย” แต่ที่พบเห็นในปัจจุบันการฟ้อนของภาคอีสานนั้นมีคำนำหน้าทั้งคำว่า ระบำ รำ ฟ้อน และ เชิง นั้น คงเนื่องจากผู้ประดิษฐ์ชุดฟ้อนได้กำหนดชื่อชุดการแสดงตามอำเภอใจ ในหนังสือเล่มนี้ขอใช้ตาม ดั้งนั้นคำว่า รำ หรือ ระบำ ของภาคกลางนั้นตรงกับคำว่า “ฟ้อน” ในภาษาอีสาน

ปรีชา พิณทอง (ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ. 2532 : 86-87 ; อ้างอิงมาจาก ปรีชา พิณทอง. 2528 : 552-555) ให้ความหมายของลีลาการฟ้อนอีสานไว้ว่า การฟ้อนของภาคอีสานนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ที่เมื่อได้ชมการแสดงผู้ดูสามารถจำแนกได้ทันทีว่าการแสดงของภาคอีสาน ที่ผู้ดูหรือผู้ชมทราบได้นั้นมีชื่อสังเกตชุดการแสดงของภาคอีสานได้หลายประการ คือ

1. ท่วงทำนองของคนตรี จังหวะ ลีลาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ของไทย

2. การแต่งกายของผู้แสดงทั้งหญิงและชาย ถ้าผู้หญิงนุ่งซิ่นมัดหมี่สวมเสื้อแขนกระบอกห่มผ้าสไบหรือแพรขาว ผมห่มผ้าขาว หรือฝ่ายชายสวมเสื้อม่อฮ่อม นุ่งโสร่ง ผ้าลายเป็นตา ๆ ก็พอจะบอกได้ว่าเป็นการแสดงของภาคอีสาน

3. ลักษณะโคศด้นที่คงเอกลักษณ์ของภาคอีสานชัดเจนคือ เครื่องดนตรี ได้แก่ พิณ แคน โปงกลาง โห่ซอ ฯลฯ ถึงแม้ยังไม่มีเครื่องบรรเลงก็พอจะบอกได้ว่าการแสดงต่อไปเป็นการแสดงของภาคอีสาน

4. ภาษาอีสานเป็นภาษาเฉพาะถิ่น ดังนั้นถ้าได้ยินเสียงเพลงที่มีสำเนียงหรือภาษาถิ่นอีสานก็เป็นการแสดงของภาคอีสาน

แต่ถ้าจะกล่าวถึงการฟ้อนของภาคโดยเฉพาะแล้ว ก็พอจะจำแนกลักษณะเฉพาะของการฟ้อนอีสานได้ดังนี้ คือ ลักษณะท่าฟ้อนของภาคอีสาน ท่าฟ้อนของภาคอีสานนั้นมีความเป็นอิสระสูง ไม่มีข้อจำกัดตายตัวทั้งมือและเท้า ส่วนใหญ่ท่าฟ้อนได้มาจากธรรมชาติ และทำพื้นฐานที่แตกต่างไปเฉพาะถิ่น เช่น ฟ้อนภูไท ฟ้อนผีฟ้า ฟ้อนไทยดำ เรือม อันเร เป็นต้น

ถึงแม้ความคิดที่จะพยายามกำหนดท่าฟ้อนของภาคอีสานให้เป็นแบบฉบับขึ้น มีระบบหลักเกณฑ์ให้เหมือนกับนาฏศิลป์ยิ่งขึ้น แนวคิดเช่นนี้ไม่ใช่ที่ถูกต้องนักเพราะจะเป็นการตีกรอบให้ตัวเอง ซึ่งตามจริงแล้วท่าฟ้อนของอีสานมีความเป็นอิสระไม่มีการกำหนดท่าแน่นอนตายตัวไปว่าเป็นท่าอะไร ขึ้นอยู่กับผู้ประดิษฐ์จะตั้งชื่อว่าทำอย่างนั้น เรียกว่าอะไร ความเป็นอิสระของท่าฟ้อนของภาคอีสาน ทำให้การประดิษฐ์ชุดฟ้อนใหม่ ๆ นั้นมีท่าฟ้อนที่วิจิตรสวยงามแปลกตายิ่งขึ้น โดยเฉพาะแนวคิดที่จะกำหนดแม่ท่าของการฟ้อนภาคอีสานนั้นได้นำมาจาก “กลอนแปด” ซึ่งเป็นกลอนยาวชนิดหนึ่ง ใช้กลอนเจ็ดแปดหรือกลอนเก้าแล้วแต่ผู้แต่งถนัดแบบใด การฟ้อนเป็นศิลปะอันหนึ่งที่มาพร้อมกับการรำ การฟ้อนจะมีที่แบบไม่ปรากฏชัดแต่หมอลำกลอนกล่าวถึงฟ้อนแบบต่าง ๆ ไว้ การฟ้อนหมอลำจะแสดงท่าทางให้เข้ากับกลอน ดูแล้วเป็นการสนุกสนานมาก

พิรพงษ์ เสนไสย (2547 : 77) ได้สรุปลักษณะเด่นของลีลาท่าฟ้อนอีสานไว้ว่า ลักษณะมือการจับนิ้วมือ หัวแม่มือและนิ้วชี้ไม่จรดติดกันแบบนาฏศิลป์ การพนมมือ หรือการกระดิกนิ้ว นิยมกระดิกนิ้วไปมาเป็นส่วนใหญ่ในขณะที่ฟ้อน การยกมือ ไม่จำกัดตายตัวว่าจะยกมือระดับไหนแน่นอน ถึงแม้จะเป็นท่าเดียวกัน เช่น ท่าฟ้อนจกของฝ่ายชาย ละท่าปิดป้องของฝ่ายหญิง การม้วนมือ มีการม้วนมือทั้งสองในลักษณะหมุนมือม้วนพันกัน เช่น

1. การกำมือ มีการกำมือแบบหลวม ๆ เช่น ทำเลี้ยวมือให้ ทำข้างสูงวง ทำหยุกไหล่ ลายมวย

2. การปิดป้อง มีการใช้มือในลักษณะปิดป้องอวัยวะเพศทั้งส่วนบน และส่วนล่าง ในท่าฟ้อนเกี่ยวข้องกับลักษณะเท้าเข่งเท้า มีการเข่งเท้าโดยใช้ปลายเท้าข้างใดข้างหนึ่งแตะพื้นแล้วก้าวเดินในลักษณะเข่ง เช่นท่าขาเข่ง หรือขยับขาเข่งไปข้างหน้า เช่น โถงนา การก้าวไขว้ นิยมก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไขว้ข้างหน้า และเปิดส้นเท้าหลัง

3. ท่าฟ้อนจะมีการฟ้อนลอยหนี หลบหลีก และปิดป้องให้พ้นจากการฉวยโอกาสสวนลามของฝ่ายชาย

4. ลักษณะลำตัว

4.1 มีการขมตัวและเข้าให้เข้ากับจังหวะ ทั้งในลักษณะยืนอยู่กับที่ และก้าวเดินในขณะที่ฟ้อน

4.2 การเอนตัวไม่นิยมยึดลำตัวตั้งตรงเต็มที่ แต่มีการเอนตัวไปด้านหลังหรือโน้มตัวไปด้านหน้า

5. การเคลื่อนไหว

5.1 ส่วนใหญ่มีการเคลื่อนไหวท่าทางตลอดเวลาในขณะที่ฟ้อนไม่ทำท่านิ่งหรือท่าท่าทางค้างเหมือนท่ารำในนาฏศิลป์บางท่า

5.2 จะมีการเคลื่อนไหวเท้าโดยก้าวเท้าไปด้านหน้า ด้านข้าง ด้านหลังสลับกันไปหรืออาจจะทำท่าฟ้อนอยู่กับที่ในบางครั้ง ทั้งนี้ไม่จำกัดตายตัว แล้วแต่หมอลำจะเคลื่อนไหวตามอารมณ์ และความรู้สึกในการฟ้อนของตนเป็นไปตามธรรมชาติ

สรุปได้ว่า ท่าฟ้อนของภาคอีสาน มีลักษณะโดดเด่นต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ โดยสิ้นเชิงไม่ว่าจะเป็นเรื่องเครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรีประกอบ และภาษาของการร้อง ลักษณะของการรำจะมีความเป็นอิสระสูง ไม่มีมาตรฐานตายตัว ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และส่วนใหญ่จะเลียนแบบธรรมชาติ ซึ่งบางครั้งท่ารำจะออกมาตามอารมณ์ของผู้แสดงเพื่อสื่อความหมาย ดังนั้นจึงทำให้มีการคิดประดิษฐ์ชุดฟ้อนขึ้นมากมายนับไม่ถ้วน และแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำพื้นบ้านอีสานนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์หรือรูปแบบมาตรฐานอะไรทั้งสิ้น รูปแบบการแสดงยึดความสนุกสนานง่าย ๆ ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงหมอลำ แต่ในปัจจุบันกรมศิลปากร ได้ทำการเปิดวิทยาลัยนาฏศิลป์ขึ้น จึงได้รับอิทธิพลการคิดประดิษฐ์ท่ารำจากภาคกลางเข้ามา เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นคนภาคกลาง จึงเป็นเหตุให้ท่ารำต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยน โดยอาศัยหลักการทางนาฏศิลป์ให้เกิดความวิจิตรงดงามมากยิ่งขึ้นจึงมีผู้รู้ได้บัญญัติ

เฉพาะการแสดงนี้ว่า “การแสดงพื้นเมืองประยุกต์” (พจนานุกรม สมรรถบุตร. 2538 : 75) จะเห็นได้ว่า ถ้าเราสามารถนำแนวคิดการประดิษฐ์ทำรำของศิลปินพื้นบ้านมาผสมผสานกับรูปแบบและหลักการทางนาฏศิลป์ไทยแล้ว นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานก็จะมีรูปแบบการแสดงที่เป็นมาตรฐาน สวยงาม แต่แฝงด้วยความสนุกสนาน เรียบง่ายตามวิถีชีวิตของชาวอีสาน สามารถสืบทอดต่อชนรุ่นหลังได้อย่างมีระบบระเบียบแบบแผนมากกว่าในอดีต

6.4. การนำลายเพลงไปใช้ประกอบการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง

พจนานุกรม สมรรถบุตร (2538 : 94) กล่าวถึง หลักการนำลายเพลงต่าง ๆ มาประกอบทำรำรำว่ามีอยู่ 2 แนวทางคือ

1. มอบให้ผู้เกี่ยวข้องคิดประดิษฐ์ทำรำลายเพลงที่มีขึ้นมาก่อน แล้วจึงนำทำรำนั้นมาพิจารณาคุณลักษณะเคลื่อนไหวช้าหรือเร็วก็จะเลือกลายเพลงที่มีจังหวะช้าหรือเร็ว นั้นมาบรรจุในระบำชุดนั้นหรือจะเริ่มต้นทำรำที่ช้าก่อนแล้วจึงต่อด้วยทำรำที่รวดเร็วจึงมี 2 ลายเพลงในการรำชุดเดียวกันก็ได้ต่อนั้นดูจังหวะการนับจำนวนครั้งในแต่ละท่าของผู้รำแล้วจึงนำมาปรับให้เข้ากับการบรรเลงของลายเพลง

2. เลือกสรรลายเพลงขึ้นมาก่อนแล้วนำไปคิดประดิษฐ์ทำรำให้เหมาะสมกับจังหวะของแต่ละลายเพลงนั้น

สรุปได้ว่า การนำลายเพลงมาประกอบการแสดงนั้นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องของทำรำ และแนวคิดในการสื่อความหมายทำรำนั้น ๆ (พจนานุกรม สมรรถบุตร. 2538 : 94)

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้สรุปแนวความคิดประดิษฐ์ทำรำได้ว่า การที่จะประดิษฐ์ทำรำนั้นจะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน เช่น การเรียนรู้ ประสบการณ์ การขัดเกลากระบวนการทำจากบรมครู ทำรำที่ถูกต้อง มีแบบแผน ก่อนที่จะประดิษฐ์ทำรำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการคิดและประยุกต์ให้เกิดเป็นทำรำที่แปลกใหม่กว่าเดิม และที่สำคัญการประดิษฐ์ทำรำควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายเป็นสำคัญ ภาษาท่าทางที่สื่อออกมาจะต้องมีความชัดเจน เหมาะสมกับการแสดงของชุดนั้น ๆ ด้วย

7. คนตรี

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านใฝ่เรียนรู้ โดยใช้นาฏยประดิษฐ์เกี่ยวกับสมุนไพรร ผู้วิจัยใช้คนตรีบรรเลงประกอบการแสดง 2 ประเภทคือคนตรีสากลและคนตรีพื้นบ้านผสมผสานกัน เพื่อเป็นการบูรณาการคนตรีสากลกับคนตรีพื้นบ้านและเกิดความแปลกใหม่ขึ้น ดังนี้

7.1 คนตรีพื้นบ้าน

เป็นคนตรีระดับพื้นบ้าน เข้าถึงชีวิตชาวบ้าน สืบทอดพัฒนาโดยชาวบ้าน จนได้ชื่อว่าเป็นคนตรีพื้นบ้านอีสาน ที่เข้าถึงชีวิต จิตใจ กล่อมเกลาจิตใจ ตลอดถึง ให้ความสนุกสนาน บันเทิง แก่ชาวอีสาน มาช้านาน เครื่องดนตรีบางอย่าง ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้น และกำเนิดขึ้นในยุคสมัยไหน แต่เครื่องดนตรีทั้งหลาย ก็ยังมีการสืบทอดปรับปรุง พัฒนา และเผยแพร่ให้คงอยู่ตราប់ปัจจุบัน คนตรีพื้นบ้านอีสาน จำแนกเป็นหมวดหมู่ได้หลายรูปแบบ ดังนี้

7.1.1 จำแนกตามลักษณะวิธีเล่น

- 1) ประเภทเครื่องดีด ประกอบด้วย พิณ หีน หรือ หิ้น
- 2) ประเภทเครื่องเป่า ประกอบด้วย แคน โหวด ปี่กู่แคน หรือ ปี่กู่ไท
- 3) ประเภทเครื่องตี หรือ เคาะ ประกอบด้วย โปงกลาง กลอง กั๊บแก๊บ ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ
- 4) ประเภทเครื่องสี ประกอบด้วย ซอ
- 5) ประเภทเครื่องดึง ประกอบด้วย ไหซอ

7.1.2 จำแนกตามวัตถุประสงค์การบรรเลง

- 1) ประเภทบรรเลงทำนอง ประกอบด้วย แคน พิณ ซอ โหวด โปงกลาง ปี่กู่แคน หรือ ปี่กู่ไท หีน หรือ หิ้น
- 2) ประเภทให้จังหวะ ประกอบด้วย กลอง กั๊บแก๊บ ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ ไหซอ

คนตรีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการฟ้อนซึ่งจะขาดเสียมิได้ เพราะคนตรีนอกจากจะให้การฟ้อนเกิดความพร้อมเพรียงกันแล้ว คนตรียังเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้ผู้ฟ้อนรู้สึกต้องการฟ้อนและฟ้อนอย่างมีความสุข คนตรีที่ใช้ประกอบการฟ้อนมีตั้งแต่คนตรีขึ้นเดี่ยวอย่างเสียงกระทบของสาก เสียงกลอง จนถึงการผสมวงมีเครื่องดนตรีหลายๆ ชิ้นประกอบกัน คนตรีอีสานแบ่งออกตามกลุ่มวัฒนธรรมดังนี้

วัฒนธรรมกลุ่มอีสานเหนือ หรือกลุ่มไทยลาว หรือกลุ่มหมอลำหมอลำแคน ซึ่งสืบทอดวัฒนธรรมมาจากกลุ่มแม่น้ำโขง เครื่องดนตรีในกลุ่มนี้มีหลายประเภท แบ่งประเภทโดยยึดการใช้หรือการเล่นดนตรีนั้นๆ ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ดีด สี ตี เป่า

วัฒนธรรมกลุ่มอีสานใต้ สามารถแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่สืบทอดวัฒนธรรมมาจากเขมร-ส่วย หรือกลุ่มเจริญ-กันตริม และกลุ่มวัฒนธรรมโคราช หรือกลุ่ม

เพลงโคราช ในที่นี้จะเน้นเฉพาะกลุ่มเจริญ-กันตรึม ซึ่งแบ่งประเภทเป็น 4 ประเภท คือ ดิด ดี ตี เป้า

ลักษณะและโอกาสในการบรรเลงดนตรี

ลักษณะและโอกาสในการบรรเลงดนตรีของกลุ่มหมอลำ พอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. การบรรเลงดนตรีเพื่อประกอบพิธีกรรม ได้แก่ การสูตรขวัญ การลำผีฟ้า เป็นต้น

2. การบรรเลงดนตรีเพื่อความบันเทิง ได้แก่ การลำ การเป่าแคน การตีคพิณ เป็นต้นการบรรเลงดนตรีเพื่อความบันเทิงนี้ ยังแบ่งออกเป็นความบันเทิงส่วนตัว และความบันเทิงระหว่างเพื่อนฝูง เช่น การบรรเลงตามหมู่บ้านยามค่ำคืน กับ การบรรเลงเพื่อความบันเทิงแก่สาธารณชน เช่น การแสดงที่ได้รับการว่าจ้างตามงานบุญต่าง (ดนตรีพื้นบ้านอีสาน. 2553 : ออนไลน์)

จากการศึกษาสรุปได้ว่าเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานบางชนิดเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏ แต่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อมาเรื่อย ๆ ดนตรีพื้นบ้านอีสานเป็นดนตรีที่สื่อและเข้าถึงชีวิตจิตใจของคนอีสาน ถ่ายทอดชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวอีสานอย่างแท้จริง

7.2 ดนตรีสากล

7.2.1 ประวัติความเป็นมาของดนตรีสากล

ดนตรีสากลเป็นดนตรีประเภทหนึ่งที่ชาวตะวันตกได้นำมาเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก จึงทำให้ชนหลายชาติหลายภาษาสามารถเล่นดนตรีสากลได้

เครื่องดนตรีสากลที่ใช้กันในชนชาติต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ชนิดเดียวกันมีการบันทึกทำนองเพลง โดยใช้สัญลักษณ์เดียวกัน ซึ่งสัญลักษณ์ที่ใช้บันทึกทำนองเพลงเรียกว่า “โน้ตสากล”

7.2.2 ความหมายของดนตรีสากล

สุกรี เจริญสุข กล่าวถึงความหมายของดนตรีว่า ดนตรีเป็นงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยอาศัยเสียงเป็นสื่อถ่ายทอดความรู้สึกของศิลปิน เสียงดนตรีเป็นเสียงที่มีความงาม นำมาเรียบเรียงอย่างมีศิลปะ กลายเป็นบทเพลงความแตกต่างระหว่างเสียงดนตรีกับเสียงอื่น ๆ คือ เสียงดนตรีเป็นเสียงที่ประดิษฐ์ขึ้น โดยอาศัยความงดงามของเสียง ศิลปินผู้สร้างเสียงได้สอดใส่อารมณ์ลงไป ในเสียง เพื่อให้เสียงมีความรู้สึกทางศิลปะ ส่วนเสียงอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เสียงดนตรี เป็นเพียงเสียงที่ขาดคุณสมบัติทางศิลปะ กล่าวคือ ขาดความรู้สึกทางศิลปะในเสียง

ขาดวิญญานคิดปิ่นในเสียงอารมณ์ ความรู้สึก สิ่งที่มากระทบค้นหา หรือความอยาก สิ่งเหล่านี้ จะถูกบันทึกลงไปในดนตรี เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของศิลปะ อารมณ์ในดนตรีก็เหมือนกับ อารมณ์ชีวิต คิดปิ่นถ่ายทอดลงไปในผลงานดนตรีที่มีอารมณ์ก็จะสื่อ ไปกระทบความรู้สึกต่อ ผู้ชม หรือผู้ฟังได้ คิดปิ่นแก่ผลงานดี ย่อมมีโอกาสถ่ายทอดอารมณ์ไปสู่ผู้ฟังได้ดีดนตรีเป็น ศิลปะที่ถูกนำไปแปรความหมายต่าง ๆ มากมาย การค้นหาความหมายในเสียงดนตรี นักภาษาศาสตร์ได้พยายามนำเสียงดนตรีมาตีความ ให้นิยามที่ได้ยินทั่วไปว่า “ดนตรีเป็น ภาษาสากล” บางครั้งก็จะได้ยินว่า “ดนตรีเป็นภาษาของอารมณ์” (สุกรี เจริญสุข. 2553 : ออนไลน์)

7.2.3 ประเภทของเครื่องดนตรีสากล

เครื่องดนตรีคือสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นมากำเนิดเสียงชนิด ต่างๆ ตามที่ต้องการเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันออกไป ทำให้เกิดความ หลากหลายของเสียงบทเพลงมีสี่ส้น มีชีวิตชีวา เสริมสร้างอารมณ์จากเสียงของเครื่องดนตรี ชนิดต่างๆ เครื่องดนตรีสากลในปัจจุบันสามารถจำแนกหรือจัดเป็นประเภทใหญ่ๆ ตามลักษณะ ของเสียงที่คล้ายคลึงกัน และลักษณะของเครื่องดนตรี แบ่งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1) เครื่องสาย (String Instruments) เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย สาย ของเครื่องดนตรีประเภทนี้มีทั้งสายที่ทำมาจากเส้นลวด เส้นเอ็น เส้นไหม ไนลอน หรือโลหะ อย่างใดอย่างหนึ่ง นำมาจึงให้ตั้ง ความตึงของเสียงขึ้นอยู่กับรูปร่าง และวัสดุที่นำมาใช้ทำ กะโหลกเครื่องดนตรี กะโหลกเครื่องดนตรีทำหน้าที่เป็นตัวขยายเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือน ของสาย เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายประกอบด้วย ไวโอลิน (Violin) วิโอลา (Viola) เชลโล (Cello) ดับเบิลเบส (Double Bass) ฮาร์พ (Harp) ไลร์ (Lyre) ลูท (Lute) แบนโจ (Banjo) กีตาร์ (Guitar) แมนโดลิน (Mandolin)

2) เครื่องลมไม้ (Woodwind Instruments) เครื่องดนตรีประเภทนี้ เกิด เสียงโดยการเป่าลมผ่านช่องแคบๆ ให้เข้าไปภายในท่อ ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวขยายเสียงให้ดังขึ้น คุณสมบัติของเสียงที่เกิดขึ้นจะแตกต่างกัน ตามขนาดของท่อ ความสั้นยาวของท่อ และความ แรงของลมที่เป่าเข้าไปภายในท่อ เครื่องลมไม้บางชนิด เสียงคล้ายขลุ่ยไทย เช่น ฟลูท ปิคโคโล ซึ่งไม่มีลิ้น เกิดเสียงโดยเป่าลมผ่านเข้าไปทางด้านข้างตามแนวนอนของเครื่อง เครื่องลมไม้บาง ชนิด เสียงคล้ายเป็เกิดเสียงโดยเป่าลมผ่านลิ้น ซึ่งมีทั้งลิ้นคู่ เช่น บาสซูน โอโบ และลิ้นเดี่ยว เช่น คลาริเน็ต แซ็กโซโฟน เป็นต้น เครื่องดนตรีประเภทลมไม้ได้แก่ รีคอร์ดอร์ (Recorder) ปิคโคโล (Piccolo) ฟลูท (Flute) คลาริเน็ต (Clarinet) โอโบ (Oboe) อิงลิชฮอร์น (English Horn)

บาสซูน (Bassoon) แซกโซโฟน (Saxophone

3) เครื่องลมทองเหลือง (Brass Instruments) เครื่องดนตรีประเภทนี้มักทำด้วยโลหะผสมหรือโลหะทองเหลือง เสียงของเครื่องดนตรีประเภทนี้เกิดจากการเป่าลมผ่านท่อโลหะ ความสั้นยาวของท่อโลหะทำให้ระดับเสียงเปลี่ยนไป การเปลี่ยนความสั้นยาวของท่อโลหะจะใช้ลูกสูบเป็นตัวบังคับ โดยทั่วไปมีเครื่องละ 3 ลูกสูบ เช่น คอร์เนต ทรัมเป็ต ฟลูเกลฮอร์น เป็นต้น เครื่องดนตรีประเภทนี้มี 4 ลูกสูบก็ได้ เครื่องลมทองเหลืองชนิดที่มี 4 ลูกสูบ จะสามารถทำเสียงได้มากกว่าชนิดที่มี 3 ลูกสูบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นระดับเสียงที่ต่ำกว่าปกติ เช่น ยูบา ยูโฟเนียม เป็นต้น

4) เครื่องคีย์บอร์ด (Keyboard Instruments) เครื่องดนตรีในยุคนี้ มักนิยมเรียกทับศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า “เครื่องดนตรีประเภทคีย์บอร์ด” ลักษณะเด่นของเครื่องดนตรีที่อยู่ในกลุ่มนี้ก็คือ มีคีย์บอร์ดสำหรับกด เพื่อเปลี่ยนระดับเสียงดนตรี คีย์บอร์ดสำหรับกดนั้นนิยมเรียกว่า “คีย์” (Key) เครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีจำนวนคีย์ไม่เท่ากัน โดยปกติคีย์ของคีย์บอร์ดเป็นขาวหรือดำ คีย์สีดำโผล่ขึ้นมากกว่าคีย์สีขาว

5) เครื่องกระทบ (Percussion Instruments) เครื่องดนตรีประเภทเครื่องกระทบ ได้แก่ เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากการตี การสั่น การเขย่า การเคาะ หรือการชูด การตี อาจจะใช้ไม้ตีหรืออาจใช้สิ่งหนึ่งกระทบเข้ากับอีกสิ่งหนึ่งเพื่อทำให้เกิดเสียง เครื่องกระทบประกอบขึ้นด้วยวัสดุที่เป็นของแข็งหลายชนิด เช่น โลหะ ไม้ หรือแผ่นหนังจึงตั้งเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องกระทบ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) เครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงแน่นอน (Definite Pitch Instruments) เครื่องดนตรีกลุ่มนี้มีระดับเสียงสูงต่ำเหมือนกับเครื่องดนตรีประเภทอื่น เกิดเสียงโดยการตีกระทบ ส่วนใหญ่ตีกระทบเป็นทำนองเพลงได้ เช่น มาริมบา ไซโลโฟน ไวบราโฟน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับระนาดของไทย และกลองทีมปานี ได้แก่ ไซโลโฟน (Xylophone) ไวบราโฟน (Vibraphone) มาริมบา (Marimba) ระฆังราว (Tubular Bells) กลองทีมปานี (Timpani)

(2) เครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงไม่แน่นอน (Indefinite Pitch Instruments) เครื่องดนตรีกลุ่มนี้ไม่มีระดับเสียงที่แน่นอน หน้าที่สำคัญคือ ใช้เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เกิดเสียงโดยการตี สั่น เขย่า เคาะ หรือชูด เช่น คาบาซา กิ่ง ฉาบ แทมโบริน คาวเบลล์ มาราคาส และกลองชนิดต่าง ๆ เครื่องดนตรีประเภทประกอบด้วย กลองใหญ่ (Bass Drum) กลองแต๊ก (Snare Drum) ฉาบ (Cymbal) กิ่ง (Triangle) แทมบูริน (Tambourine) เคาเบลล์ (Cowbell) คาบาซา (Cabasa) บองโก (Bongo) คองกา (Conga) กลองชุด (Drum Set)

7.2.4 ประโยชน์ของคนตรี

คนตรีเป็นเรื่องของ “เสียง” ที่เราได้ยินกันเป็นประจำผ่านทางสื่อประเภทต่าง ๆ คนตรีในปัจจุบันมีหลากหลายประเภท ป๊อป ร็อค แร็ป แจ๊ส ลูกทุ่ง หมอลำ เพลงคลาสสิก เพลงไทยเดิม ฯลฯ ซึ่งเปรียบเสมือนอาหารนานาชาติที่มีรสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม ที่เรากินกันอยู่ทุกวัน ดังนั้น คนตรีจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะ “คนตรีกับเด็ก” เป็นสิ่งที่ผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง เพราะคนตรีเป็นสื่อที่ตอบสนองต่อธรรมชาติของเด็กโดยตรงและสร้างความสุขให้เด็กได้อย่างง่าย ๆ และที่สำคัญคนตรีเป็นเหมือนทางลัดที่คุณพ่อคุณแม่สามารถนำมาใช้ในการช่วยส่งเสริมพัฒนาการในด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กได้เป็นอย่างดี คนตรีมีประโยชน์ต่อเด็ก ดังนี้ 1) คนตรีช่วยพัฒนาทางด้านร่างกาย 2) คนตรีช่วยพัฒนาทางด้านอารมณ์และจิตใจ 3) คนตรีช่วยพัฒนาทางด้านสังคม 4) คนตรีช่วยพัฒนาทางด้านสติปัญญา (ประโยชน์ของคนตรี. 2553 : ออนไลน์)

8. การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้

กลุ่มส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ของครู และบุคลากรทางการศึกษา (2544 : 1-5) กล่าวถึงการใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน เพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสภาพจริง การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ ธรรมชาติ หน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งผู้เรียน ผู้สอนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้หรือเรื่องที่สนใจได้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนและธรรมชาติเป็นภูมิทรัพยากรที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จักจบ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

8.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียน

8.2 แนวคิดที่สำคัญ

การเรียนรู้จากธรรมชาติ ได้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความจริงของชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลง มนุษย์จึงจำเป็นต้องได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การอนุรักษ์และยอมรับคุณค่าของธรรมชาติ ปรับตนเองได้ในความเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อเขา

ได้รับการปลดปล่อยออกจากห้องเรียนที่กักขังเขาไปสู่ธรรมชาติและมีโอกาสกลับมาเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเองว่าคือธรรมชาติและสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างไร (สุมน อมรวิวัฒน์. 2554 : 5)

แนวคิดของการจัดการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด ได้ปฏิบัติงานด้วยเอกลักษณ์ของตนเอง แนวคิดที่สำคัญมีดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้เน้นความสำคัญที่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ในกระบวนการเรียนรู้
 2. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการฝึกทักษะการใช้กระบวนการคิด การวิเคราะห์ การสังเกต การรวบรวมข้อมูล และการปฏิบัติจริง ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น
 3. ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสุข สนุกกับการเรียนรู้ได้คิด แสดงออกอย่างอิสระ บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกัลยาณมิตร
 4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งระบบ
 5. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการกระบวนการเรียนรู้ของผู้สอนให้มาเป็นผู้รับฟัง ผู้เสนอแนะผู้ร่วมเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษา ผู้สร้างโอกาส สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นนักออกแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีบทบาทมากที่สุด
 6. ต้องการให้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิต คือ สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวจากง่ายหายาก จากรูปธรรมสู่นามธรรม โดยใช้แหล่งการเรียนรู้เป็นสื่อ ประสบการณ์ชีวิต ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาเป็นฐานการเรียนรู้และประยุกต์ใช้กับการป้องกันและแก้ปัญหา
 7. ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกจัดกิจกรรมได้เรียนรู้ตามความต้องการความสนใจใฝ่เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง
 8. ถือว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาทุกสถานที่
 9. ปลุกฝังสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในทุกสาระการเรียนรู้
- 8.3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้
- 8.3.1 ขั้นสำรวจ ผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษา สำรวจแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และชุมชนของผู้เรียน
 - 8.3.2 ขั้นการเรียนรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ และปฏิบัติกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และมีการวางแผนร่วมกันในการปฏิบัติงาน

8.3.3 ชั้นประเมินผล เป็นขั้นตอนการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในการจัดการเรียนรู้ โดยมีผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง เป็นผู้ประเมิน

8.3.4 ชั้นนำไปใช้ เป็นชั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากแหล่งเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

8.3.5 ชั้นประยุกต์ความรู้และเผยแพร่ผลงาน ชั้นที่ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและเผยแพร่ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนต่อไป

8.4 ลักษณะเด่นของการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ มีดังนี้

8.4.1 ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

8.4.2 ผู้เรียนได้ฝึกทำงานเป็นกลุ่มร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และทักษะกระบวนการต่าง ๆ

8.4.3 ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกตการณ์ เก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความและการสรุปความ คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

8.4.4 ผู้เรียนได้ประเมินผลการทำงานด้วยตนเอง

8.4.5 ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้ได้

8.4.6 ผู้สอนเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ให้การสนับสนุน

8.5 บทบาทของผู้สอน

8.5.1 รวบรวมข้อมูลที่มีในโรงเรียนและชุมชนของผู้เรียน

8.5.2 ให้คำปรึกษา แนะนำผู้เรียน ในการศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้

8.5.3 จัดหา ประสานงาน วัสดุอุปกรณ์ เอกสารเพิ่มเติม

8.5.4 ให้การแนะนำ และสร้างขวัญกำลังใจในภาพรวม

8.5.5 ติดตามช่วยเหลือการดำเนินการ แนะนำความถูกต้อง

8.6.6 ประยุกต์ใช้ เผยแพร่ผลงาน สรุปผลและประเมินผล

8.6 บทบาทของผู้เรียน

8.6.1 สำรวจแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ชุมชน และศึกษาเอกสารพร้อมทั้ง

จดบันทึก

8.6.2 แบ่งกลุ่มแบ่งหน้าที่ในการทำงาน นำความรู้เสนอภายในกลุ่ม

8.6.3 ตรวจสอบข้อมูล ความถูกต้อง ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารเพิ่มเติมจาก

แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

8.6.4 ประเมินผลด้านความรู้ กระบวนการทำงานโดยตนเอง คณะครู และ
ผู้ปกครอง

8.6.5 เลือกรูปแบบและวิธีการนำเสนอผลงาน

8.6.6 เสนอผลงานการปฏิบัติงาน เผยแพร่ผลงานต่อผู้เรียน คณะครู
ผู้ปกครอง ชุมชน สรุปผลและประเมินผลการเผยแพร่ผลงาน

จากการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง
สำหรับการจัดการเรียนการสอน เพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสภาพจริง จากแหล่งเรียนรู้
บุคคล สถานที่ต่างๆ ธรรมชาติ ชุมชน สิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สร้างองค์
ความรู้ได้ด้วยตนเองและนำไปแก้ไขปัญหาและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้

9. ความสามารถหลักในการเรียนรู้สู่องค์กรแห่งการเรียนรู้

บดินทร์ วิจารณ์ (2547 : 221-225) กล่าวถึงการจัดการองค์ความรู้ในองค์กรว่า
ปัจจัยแห่งความสำเร็จอยู่ที่คนที่มีความรู้ความสามารถ การสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์กัน หลาย
องค์กรมุ่งเน้นการจัดการความรู้ด้วย IT เป็นเครื่องมือหลักในการจัดการเรียนรู้ (Knowledge)
มาจัดเก็บเป็นสารสนเทศ (Information) ซึ่งผู้ขายแอปพลิเคชันซอฟต์แวร์ มักจะนำเสนอและ
แนะนำให้เราซื้อซอฟต์แวร์ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เป็นหลัก ซึ่งผลที่เกิดขึ้นอาจสามารถ
เทียบเคียง ได้กับกรณีของความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในโครงการ Reengineering ต่างๆ เพราะ
การดำเนินการได้มุ่งเน้นที่กระบวนการ สิ่งอำนวยความสะดวก “มากกว่าคน” ที่มีความสามารถ
และแรงจูงใจ องค์ความรู้ในองค์กรจะไม่เกิดขึ้น ถ้าบุคลากรในองค์กรไม่ใฝ่เรียนใฝ่รู้ ไม่มีการ
เรียนรู้เป็นทีม และทั้งองค์กร ดังนั้นการสร้างความสามารถหลักในการเรียนรู้จึงเป็นรากฐานที่
สำคัญขององค์กร ในการสร้างฐานความรู้และนำความรู้ไปต่อยอดเชิงปฏิบัติได้ ความสามารถ
หลักดังกล่าว ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้

1. ใฝ่เรียนใฝ่รู้ (Personal Mastery)

จุดแรกขององค์กรแห่งการเรียนรู้ ต้องมีบุคลากรที่มีความสามารถ
(Knowledge Worker) ที่เชี่ยวชาญในหน้าที่ที่ตนดูแลอยู่ และสิ่งที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดการ
เรียนรู้อย่างแท้จริง จะเกิดจากการที่แต่ละคนมีความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาตนเอง
โดยการกำหนดควิสัยทัศน์ของตนเองว่า เราจะลิขิตชีวิตตนเอง ไปสู่จุดไหนในอนาคต จะเป็นแรง
กระตุ้นและแรงบันดาลใจ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายดังกล่าว เมื่อแต่
ละคนใฝ่เรียนใฝ่รู้ จนกระทั่งเป็นผู้ที่มีความรู้แจ้งในงานที่ตนเองรับผิดชอบอยู่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐาน
ของการเรียนรู้เป็นทีมต่อไป

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision)

คำที่กล่าวว่า “ถ้าไม่ได้ร่วมคิดก็จะไม่เกิดการร่วมทำอย่างมุ่งมั่น” หรือ “No Commitment, No Involvement” นั้นเอง การจะถ่ายทอดทิศทางขององค์กร จากผู้นำองค์กรสู่ผู้ทำระดับล่าง ในลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง ผ่านระบบการนำองค์กร หรือ Leadership System ได้อย่างนั้น โดยปกติกาลอุตสาหกรรมจะใช้ระบบการส่งต่อนโยบาย หรือ Policy Deployment โดยใช้หลักการของ Hoshin Kanri และทำการส่งต่อทิศทางขององค์กร โดยใช้หลักการของ Catch Ball ในภาคธุรกิจอื่น ๆ เราจะคุ้นเคยกับเครื่องมือบริหารชื่อ Balanced Scorecard ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายกลยุทธ์ขององค์กรในรูปแบบที่ง่ายต่อการสื่อสาร สร้างความเข้าใจที่เรียกว่า Strategy Map เพื่อเป็นวาระกลางขององค์กรให้ทุกหน่วยงาน ร้อยทิศทาง กับเป้าหมายขององค์กรเข้าด้วยกันและสอดคล้องกัน

3. การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning)

โดยการมุ่งเน้นการเรียนรู้งานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งอาจใช้แนวทาง Action Learning หรือ “ทำไป – ปรับปรุงไป” โดยการร่วมปรึกษาหารือแบบไม่เป็นทางการทุกครั้งที่มีการปฏิบัติภารกิจเสร็จ เพื่อทำครั้งหน้าให้ดีกว่าครั้งนี้ ซึ่งเรียกว่า After Action Review (AAR) นั้นเอง

4. โมเดลความคิด (Mental Model)

เป็นกรอบความคิดที่จะส่งผลต่อการรับรู้และเข้าใจ ตีความสิ่งที่เราเห็น ได้ยินหรือรับรู้ต่าง ๆ ซึ่งจากประสบการณ์หรือความเชื่อวาทะที่เกิดขึ้น ที่แตกต่างกันของแต่ละคน โมเดลความคิดนี้ ทำให้เราสามารถวิเคราะห์แก้ไขปัญหาที่คุ้นเคยได้เป็นอย่างดี แต่หากองค์กรของเรามุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมเป็นหลัก กรอบความคิดเดิม ๆ ที่มีอยู่นี้อาจทำให้เรา ปฏิเสธสิ่งที่เราไม่คุ้นเคย ทำให้ไม่เกิดความคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นก็เป็นได้

ดังนั้นในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม ต้องถอยออกมาจากกรอบความคิดเดิม หรือ Paradigm Shift เพื่อเห็นภาพใหม่ คิดสิ่งใหม่ ได้ง่ายขึ้น และสืบเนื่องจากการที่แต่ละคนมีกรอบความคิดที่ต่างกัน การเข้าใจและตีความหมายในสิ่งที่ได้เห็น หรือข้อมูลที่ได้รับจะต่างกัน ดังนั้นจะอย่างไรให้ทุกคนทราบว่า กรอบความคิดของแต่ละคน เป็นอย่างไร เพื่อให้การสื่อสารง่ายขึ้น และเข้าซึ่งกันและกันได้มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการทำงานเป็นทีม

5. การเสวนากัน (Dialogue)

การสื่อสารจำเป็นต้องมีระดับการฟังที่ดี ส่วนมากขณะที่สนทนาจะมีบุคคลอยู่ 2 ประเภท คือ ผู้พูด และผู้รอที่จะพูด ดังนั้นจะอย่างไรให้เกิดการพูดจากใจ และการฟังด้วยใจเกิดขึ้น

การเสวนากัน แตกต่างจากประชุมคือ ไม่ต้องการข้อยุติ และการเสวนาเป็นการที่ทุกคนมีสิทธิที่จะพูด เป็นการพูดจากใจ จากความรู้สึก ขณะที่พูดก็ไม่ต้องกลัวว่าจะผิดหรือถูก และไม่ใช่เป็นการโต้แย้ง โดยผู้ที่มีสิทธิพูดจะมาพูดที่กลางห้อง เสมือนมีถ้วยแก้วคอยเก็บข้อมูลที่ทุกคนแสดงความคิดอยู่กลางห้อง

บรรยากาศการพูด ไม่มีการแบ่งระหว่างหัวหน้า-ลูกน้อง ขณะที่พูดต้องฟังความคิดของผู้ฟังด้วย การเสวนาจึงเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจและทำให้เราเข้าใจความคิด หรือกรอบความคิดของผู้อื่นมากขึ้น เพราะการเสวนากันจะเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ทำให้ลดข้อจำกัดของการสื่อสาร และก่อให้เกิดการฟังที่ดีจากมุมมองที่หลากหลายของทุกคน ซึ่งจะทำให้เราเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น

หลังจากที่ทราบความคิดของแต่ละคนแล้ว เราสามารถยกถ้วยแก้วที่เก็บข้อมูลของความคิด ความรู้สึกของทุกคน นามาจัดประชุมเพื่อหาข้อยุติต่อไปได้ ซึ่งผลสรุปที่เกิดขึ้นจากการประชุมที่เกิดจากทุกคนมีข้อมูลทางความคิดจากถ้วยแก้วเดียวกัน จะมีความเข้าใจที่ตรงกัน ก่อให้เกิดการยอมรับและความร่วมมือในที่สุด

ดังที่รัฐบาลไทยเรามีความสำเร็จในการริเริ่ม “การเสวนา” หรือ “Dialogue” มาใช้เป็นวิธีการประชุม APEC ที่ผ่านมา

6. การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking)

เป็นประเด็นที่สำคัญว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้มองโลกอย่างไร แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร และที่สำคัญให้มองผลกระทบเป็นกระบวนการระยะยาว ไม่ใช่เพียงมุ่งเน้นผลสำเร็จระยะสั้น Peter Senge ได้ให้ความสำคัญของการคิดอย่างเป็นระบบสูงที่สุด ซึ่งเขาได้เขียนหนังสือเรื่อง The Fifth Discipline สำหรับบ้านเราคงมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับ การฝึกเรียนรู้ (Personal Mastery) เป็นอันดับแรก โดยการพัฒนาคนไทยเราในภาพรวมให้เปลี่ยนจาก Skill Worker มาเป็น Knowledge ที่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถต่อยอดองค์ความรู้ได้ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและสร้างเป็นนวัตกรรมได้ ซึ่งจะเป็นรากฐานของขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กร และของประเทศในที่สุด

ความสามารถในการเรียนรู้ทั้ง 6 ประการนี้ ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการก้าวสู่การแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างความรู้ในองค์กร ซึ่งเกิดจากคนในองค์กรที่มีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จะทำให้การจัดการองค์ความรู้ในองค์กรประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

จากการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความสามารถหลักในการเรียนรู้ขององค์กรแห่งการเรียนรู้เน้นความสำคัญที่คน ที่สามารถค้นหาความรู้และใช้กระบวนการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กรซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ขององค์กร ชุมชนคนตรี นาฏศิลป์โรงเรียนโกสุมพิทยาศรรค์ก็มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้ที่มีความพร้อมต่อการเผชิญปัญหาให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สามารถต่อยอดความรู้ด้วยการจัดการองค์ความรู้ที่บ่งบอกถึงศักยภาพของสมาชิกในชุมชนคนตรี นาฏศิลป์ โรงเรียนโกสุมพิทยาศรรค์ที่มีความสามารถในการนำองค์ความรู้และทุนทางปัญญาที่เกิดขึ้นและมีอยู่ในท้องถิ่นมาพัฒนาก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มและแสดงถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ใฝ่เรียนรู้โดยใช้นาฏยประดิษฐ์เกี่ยวกับพีชสมุนไพรร เพราะความสามารถหลักในการเรียนรู้ประกอบไปด้วย การใฝ่เรียนรู้ การมีวิสัยทัศน์ร่วมแล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นทีม การจัดการรอบความคิดร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างนวัตกรรมใหม่ การเสวนาร่วมกันแบบสุนทรียสนทนา และการคิดร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการก้าวสู่การแลกเปลี่ยนความรู้และการสร้างความรู้ของสมาชิกในชุมชนคนตรีนาฏศิลป์ อันเกิดจากความมุ่งมั่นในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอันเป็นแนวทางสร้างสรรค์ผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน สามารถต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ได้

10. สุนทรียสนทนา

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเทคนิคสุนทรียสนทนามาใช้ในเก็บรวบรวมองค์ความรู้จากผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยใช้พีชสมุนไพรรซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวและสอดคล้องกับวิถีไทย เป็นวัฒนธรรมแบบเล่าสู่กันฟัง เหมาะสำหรับเป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเพื่อค้นหาวิธีการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ร่วมกัน และได้แนวทางในการออกแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวกับสุนทรียสนทนา ดังนี้

10.1 ความหมายของสุนทรียสนทนา

มนต์ชัย พิณีจิตรสมุทร กล่าวถึง Dialogue ว่ามีความหมายโดยพื้นๆว่า “สนทนา” แต่ความหมายจากรากศัพท์ดั้งเดิมมาจากภาษากรีกว่า Dialogue โดยที่ Logo หมายถึง “ถ้อยคำ (The Word)” หรือความหมายของถ้อยคำ (Meaning of the word) และ “Dia” หมายถึง “Through – การไหลผ่าน” ดังนั้น การสนทนาแบบที่เป็น Dialogue จึงหมายถึง การไหลของกระแสแห่งความหมาย (Stream of meaning) โดยที่ไหลผ่านพวกเราไป และไหลไปมาระหว่างเรา เมื่อเกิดการไหลเวียนของความหมายจึงปรากฏเป็นความเข้าใจใหม่และมีบางสิ่งเกิดขึ้นใหม่ รวมทั้งมีการแบ่งปันความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก ความหมายกัน ภายในกลุ่ม (มนต์ชัย พิณีจิตรสมุทร, 2552 : 10)

โสพล ศิริไสย์ กล่าวว่า คำว่า Dialogue มีผู้นำไปใช้ในสำนวนภาษาไทยที่แตกต่างกันหลายสำนวนเช่น “สุนทรียสนทนา” “สนทนาแลกเปลี่ยน” “วาทวิจารณ์” รวมทั้งคำว่า “สนทนา” และมีคำขยายต่อท้ายออกไป เช่น การสนทนาอย่างสร้างสรรค์” หรือ “การสนทนาเพื่อคิดร่วมกัน” นอกจากนี้ ยังมีคำในภาษาไทยกลางอีกคำหนึ่ง คือคำว่า “สนทนาวิสาสะ” ซึ่งหมายถึงการพูดคุยแบบคนคุ้นเคยกัน (โสพล ศิริไสย์, มปป : มปป.)

เอื้อจิต พูลสุข กล่าวว่า สุนทรียสนทนา (Dialogue) หมายถึง การบูรณาการระหว่างศาสตร์ 2 ด้านคือด้านฟิสิกส์ ที่มุ่งหาธรรมชาติ กับศาสตร์ด้านมนุษย์ ที่เน้นการยกระดับจิตวิญญาณและการอยู่ร่วมกันแบบสมานฉันท์ ด้วยการละลายความแตกต่าง ซึ่งสุนทรียสนทนา ไม่ใช่การพูดคุยโต้เถียงกันแบบธรรมดาแต่เป็นกระบวนการค้นหาสิ่งใหม่ที่อยู่นอกประสบการณ์และความทรงจำซึ่งไม่ใช่เพียงการอบรมสั่งสอนภายใต้วัฒนธรรมหนึ่ง แต่เป็นการค้นหาความเป็นอิสระจากกรอบความคิดที่เป็น สมมติบัญญัติภาษา ที่ขวางกั้นการเข้าถึงความเป็นมนุษย์ (เอื้อจิต พูลสุข และคนอื่นๆ, 2550 : 4)

David Bohm ผู้ซึ่งนำเอาวิธีการแบบ “สุนทรียสนทนา” ไปเผยแพร่ในบริบทของสังคมตะวันตก ยืนยันว่า ความหมายของคำว่า “Dialogue” มิใช่เพียงแค่ การเข้าใจความหมายของคำที่พูดออกมาแบบทะลุทะลวง แต่เป็น Stream of meaning หรือ “กระแสธารของความหมาย” ที่ไหลเลื่อนเคลื่อนที่ ถ่ายเทไปหากันได้โดยปราศจากการปิดกั้น (Blocking) ของสิ่งสมมติใด ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นฐานคติเดิมที่ฝังอยู่ในหัว (Presupposition) วิธีการกำหนดใจเพื่อรับรู้โลกภายนอก (Assumption) รวมทั้งวิญญู คุณวุฒิ ขสภาพรรคาคักดิ์ หรือตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ ที่บุคคลได้มาจากการเป็นสมาชิกของสังคมใด สังคมหนึ่ง

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า สุนทรียสนทนา (Dialogue) หมายถึง การสื่อสารโดยกลุ่มคนมีลักษณะการเปิดประเด็นสนทนา กำหนด กฎ กติกา มารยาท อย่างหลวม ๆ เพื่อสร้างกระบวนการคิดร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เพื่อค้นหาสิ่งใหม่อยู่เหนือประสบการณ์เหนือความทรงจำ โดยไม่มีข้อขัดแย้ง เกิดการพัฒนาการคิดเพื่อสร้างความเข้าใจในระดับที่ยั่งยืน ทำให้มีการไหลของความหมายที่เรียกว่า Meaning Flow ตกผลึกจนเกิดเป็นชุดความรู้ใหม่ที่ลุ่มลึกกว่าชุดความรู้เดิมที่เคยมีในตัวคน

10.2 ทำไมต้องสุนทรียสนทนา

ในสังคมไทยท้องถิ่นมีคำที่บ่งบอกความหมายของการกระทำคล้าย ๆ กับสุนทรียสนทนาหลายคำ เช่น ภาษาอีสานใช้คำว่า “นั่ง โสกัน” ภาษาคำเมืองจะเรียกว่า “นั่งแอ้วกัน” หรือ “นั่งอู้กัน” ภาษาปักษ์ใต้อาจจะเรียกว่า “นั่งเหลงกัน” แม้ในหมู่นักพัฒนาแบบทางเลือกและคนทำงานด้านประชาสังคมกับชุมชนท้องถิ่น ก็มักจะพูดว่า “นั่งจับเข้าคุยกัน” “ล้อมวงคุย” หรือ “เปิดเวที” “การเสวนากัน” จึงถือว่าเป็นความพยายามในการนำวิธีการพูดคุยแบบมนุษย์สัมพันธ์สมมนุษย์กลับมาใช้ใหม่นั้นเอง

นอกจากนี้ ก็มีการตั้งข้อสังเกตว่า วิธีการแบบสุนทรียสนทนา เป็นวิถีปฏิบัติของคนสมัยโบราณที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีปฏิสัมพันธ์แบบใกล้ชิด เห็นหน้าอยู่ทุกวัน แต่ต่างคนต่างรู้หน้าที่ว่าตนเองต้องทำอะไรในแต่ละวัน ให้เสร็จลุล่วงไปโดยไม่มีใครมาคอยติดตาม ตรวจสอบ สำนึกในหน้าที่ของแต่ละคน ผังลึกลอยอยู่ในจิตใจของแต่ละคน โดยไม่มีใครบอก โดยไม่เคยมีการประชุมปรึกษาหารือกันให้เสียเวลาเลย วิธีดังกล่าว ยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า มนุษย์รู้จักการทำสุนทรียสนทนามาเป็นเวลานานแล้ว

ทำไมต้องเป็นสุนทรียสนทนา David Bohm อธิบายว่า เมื่อ โลกมันเปลี่ยน ผู้คนทั้งโลกถูกเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ แต่ในทางกลับกัน “ความเจริญ” เหล่านี้กลับแยกคน แยกโลกออกจากกันเป็นส่วน ๆ ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี เพื่อเชื่อมโยงคนเข้าหากันกลับกลายเป็นการสิ้นสุดของความสัมพันธ์ทางสังคม ปังเจกชนเผชิญกับโรคภัยชนิดใหม่คือ “ความเหงาท่ามกลางฝูงชน” ทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ว้าเหว่ ขาดความอบอุ่น ไม่รู้ว่าตนเองเป็นใคร และจะเข้าไปมีสัมพันธภาพกับคนอื่น ๆ ในโลกนี้ได้อย่างไร

คนสมัยใหม่ถูกสอนให้ต่างคนต่างคิด และคิดกันอยู่คนละมุม แล้วก็ให้นำเอาสิ่งที่ตนเองคิดและเชื่อไว้ก่อนแล้ว หรือ “ฐานคติ” (Presupposition) นั้น ขึ้นสู่เวทีถกเถียงโต้แย้ง มุ่งเอาชนะกันแบบไม่รู้จริง แต่ในที่สุดก็เป็นผู้แพ้ทั้งคู่ วัฒนธรรมต่างคนต่างคิด จึงทำ

ให้โลกสมัยใหม่เต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงซับซ้อนอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจครอบงำทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งโดยวิธีการป่าเถื่อนหรือจางแต่แฝงด้วยเล่ห์กลอันแยบยล เพื่อบีบบังคับ หรือ โน้มน้าวให้ผู้อื่นคิดหรือเชื่อและปฏิบัติตามความต้องการของคนที่มีอำนาจ ปัญหาของโลกปัจจุบันเป็นปัญหาแบบ “อิทัปปัจจยตา” ที่โยงใยถึงกันแบบรอบทิศทาง ซ้ำยังอยู่นอกเหนือการควบคุมของอำนาจใด ๆ อีกด้วย เพราะไม่สามารถหาต้นสายปลายเหตุของปรากฏการณ์ได้ ยิ่งแก้ก็ยิ่งยุ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ การกลับมาแก้ไขที่ “ตนเอง” จึงเป็นทางออกของปัญหาอันสลับซับซ้อนนี้ เพราะตนเอง คือ ส่วนของปัญหาที่สามารถยื่นมือเข้าไปจัดการได้ง่ายที่สุดสำหรับมนุษย์

ดังนั้น David Bohm จึงเชื่อว่าการคิดร่วมกันด้วยกระบวนการสนทริยสนทนา (Dialogue) น่าจะเป็นทางออกของการแก้ไขปัญหาอันสลับซับซ้อนของโลกยุคใหม่ เพราะการคิดร่วมกัน การรับฟังซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการถือเอาถือเรา เป็นวิธีการจัดการความแตกต่างหลากหลาย โดยทำให้ทุกฝ่ายต่างเป็นผู้ชนะร่วมกัน (Win-Win) (อ้างถึง ใน <http://board.palungjit.com/f6/a-8907.html>)

10.3 แนวคิดและหลักการเบื้องต้นของสนทริยสนทนา

10.3.1 หลักการของ Dialogue คือ การพูดคุยกัน โดยไม่มีหัวข้อ หรือวาระที่ตายตัวล่วงหน้า ไม่มีประธาน ไม่เหมือนการประชุมอย่างมีเป้าหมายเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน คนในวงสนทนาสามารถพูดอะไรก็ได้ ถามอะไรก็ได้ ส่วนคนอื่น ๆ จะตอบหรือไม่ตอบก็ได้

การเข้าไปในวง Dialogue ทุกคนต้องให้ความเคารพต่อบรรยากาศของความสงบ ปลดปล่อยอารมณ์ให้ผ่อนคลาย พูดเรื่องอะไรก็ได้ ส่วนใหญ่จะหลีกเลี่ยงการแนะนำและการตอบคำถาม เพราะคำถามที่เกิดขึ้นเป็นคำตอบในตัวของมันเอง นอกจากนี้ Dialogue ไม่อนุญาตให้มีการโต้แย้ง หรือสนับสนุน จนเกิดการปะทะกันทางความคิด

10.3.2 การฟังให้ได้ยิน โดยไม่พยายามใส่ใจว่า เสียงนั้นเป็นเสียงของใคร แต่กำหนดใจให้รู้ได้ว่าเสียงที่ได้ยินคือ เสียงของกัลยาณมิตรของเราคนหนึ่ง ที่ปรารถนาจะได้ยินได้ฟังแต่สิ่งดี ๆ

นอกจากนี้ ยังต้องเฝ้าสังเกตอารมณ์และความรู้สึกของตนเองในขณะที่ได้ยินเสียงต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาอาจเป็นเสียงของตนเอง เสียงของคนในวงสนทนา หรือเสียงจากธรรมชาติ อาจมีความคิดบางอย่างเกิดขึ้น วาบขึ้นมาในใจ และความคิดนั้นอาจถูกนำไปใช้ในการเริ่มต้นของการทำอะไรบางอย่างที่มีคุณค่าต่อตนเองและสังคมในอนาคตก็ได้

10.4 หลักปฏิบัติของสุนทรียสนทนา

10.4.1 ฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังให้ได้ยิน

10.4.2 มีความเป็นอิสระ และผ่อนคลาย

10.4.3 ทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้นำ และไม่มีผู้ตาม

10.5 การจัดการวงสนทนาที่ดี แบบ Dialogue

โสพล ศิริไสย์ (2548 : 59) ได้แนะนำแนวทางการจัดการวงสนทนา แบบรวบรัดภายใต้คำพูดสั้น ๆ ว่า SPEAKING ดังนี้

S Setting หมายถึง ฉาก สถานที่ และเวลาของการทำ Dialogue ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ กล่าวคือ การจัดสถานที่ ควรจัดให้นั่งเป็นวงกลม ให้ทุกคนในวงสนทนาหันหน้าเข้าหากัน เพื่อให้สามารถมองเห็นหน้า ซึ่งกันและกันได้หมดทุกคน และให้มีพื้นที่ว่างพอที่จะให้ทุกคนสามารถเคลื่อนไหวไปมาได้สะดวก ถ้าหากมีทิวทัศน์ที่สวยงามที่เป็น ต้นทุน ทางธรรมชาติที่ดีอยู่แล้ว ควรใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยเปิดม่าน เพื่อให้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ เพื่อจะช่วยให้ได้ปลดปล่อยอารมณ์และเป็นที่พักสายตา

P Process หมายถึง กระบวนการ Dialogue เป็นเรื่องของกระบวนการ (Process Determinism) ที่เป็นไปตามเหตุและปัจจัยไม่สามารถคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าได้ ผู้เข้าร่วมวงสนทนาต้องมีสติอยู่เสมอ สิ่งที่พูดไม่มีการสรุปหรือสร้างความคิดรวบยอด เพื่อหาคำตอบสุดท้าย และให้ทุกคนคิดเหมือนกันหมด แต่ถ้าผู้เข้าร่วมวงเชื่อมั่นในเรื่องของกระบวนการ จะเห็นว่า คำตอบจะเกิดขึ้นเป็นระยะๆ และเป็นหน้าที่ของผู้เข้าร่วมวงที่จะทำความรู้จักกับคำตอบนั้นด้วยตนเอง คำตอบบางอย่างรู้ได้เฉพาะตัว อธิบายให้ใครฟังไม่ได้

E Ends หมายถึง เป้าหมาย Dialogue ไม่อนุญาตให้แต่ละคนนำเป้าหมายส่วนตัว หรือวาระส่วนตัวเข้าไปใช้ นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อการฟัง เรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้ผู้อื่นเท่านั้น นอกจากนี้จะต้องหลีกเลี่ยงมิให้มีการตั้งผลลัพธ์ไว้ล่วงหน้า ไม่นำสิ่งที่เชื่ออยู่ในใจออกมาโต้แย้งประหัตประหารซึ่งกันและกัน Dialogue จึงเหมาะสมสำหรับเริ่มต้นทำงานที่มีความซับซ้อน หลากหลาย หรือต้องการแก้ไขปัญหาร่วมกัน Dialogue จึงไม่มีการ ใช้อาวุธ ไม่แนะนำสั่งสอน หรือหวังจุดประกายให้คนอื่นคิดตาม รวมทั้งไม่ได้แย้ง หรือยกยอปอปั้น หรือตำหนิตีเดีย

A Attitude หมายถึง การมีเจตคติที่ดีต่อคนอื่น มีจิตใจที่เปิดกว้าง มีความสุขที่ได้ยิน ได้ฟัง และได้เรียนรู้จากผู้อื่น Dialogue คือชุมชนสัมมาทิฐิ ไม่เริ่มต้นด้วยการประณาม

คนอื่น การเสนอแนะให้คนอื่นทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือการพูดถึงปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การโต้เถียง การปกป้อง และการมุ่งเอาชนะกัน

K Key Actor หมายถึง คณะทำงานที่อยู่เบื้องหลัง ผู้ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างฉาก และค้นหาผู้ที่เหมาะสมจะมานั่งพูดคุยกัน เพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะรวมความถึง Facilitator ผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามหลักการของ กระบวนการ รวมทั้งแก้ไขปัญหาได้ทันทีที่ โดยสุภาพและไม่ทำให้ผู้ร่วมวงสนทนา รู้สึก เสียหน้า

I Instrument หมายถึง เครื่องมือของ Dialogue คือ จะต้องช่วยลดทอนความเป็นทางการของการใช้ภาษาให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงถ้อยคำแบบพิธีการ เช่น ขออนุญาตพูด เพราะการพูดนี้ไม่ต้องขออนุญาตใคร หากผู้พูดคนก่อนพูดจบและมีความเจ็บเกิดขึ้นก็สามารถแทรกตนเองขึ้นมาพูดได้โดยอัตโนมัติ แต่สิ่งที่จะต้องระวังคือพูดสิ่งใดออกไป สิ่งนั้นจะ ย้อนกลับมาเข้าสู่ตนเอง ทำให้รู้สึกได้ภายหลัง

N Norms of Interaction หมายถึง บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์ ซึ่ง จะต้องมีความเท่าเทียมกัน ทั้งในแง่ของคำพูดและการปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้องหลีกเลี่ยงคำพูด และการทำทางวาจาใดๆที่แสดงว่าตนเองเหนือกว่า หรือค้อยกว่าคนอื่น วัจนะกรรมที่แสดง ความเหนือกว่าได้แก่ คำพูดแบบแนะนำ อบรม สั่งสอน โอ้อวด ยกตนข่มท่าน ส่วนคำพูดที่ แสดงความค้อยกว่าคนอื่น เช่น คำพูดแบบวิงวอน ร้องขอคำแนะนำและความช่วยเหลือจาก ผู้อื่น

G Genre หมายถึง ประเภทของการพูดคุย Dialogue ไม่ใช่การพูดคุยแบบ พิจารณาถกเถียงหรือโต้แย้ง ไม่ใช่การบรรยาย ไม่ใช่การประชุมที่มีประธานทำหน้าที่วินิจฉัย สั่งการ หรือมีเป้าหมายวาระไว้ล่วงหน้า แต่เป็นการพูดคุยแบบเปิด ไม่มีเป้าหมาย และวาระ เพื่อ สร้างความหมายร่วมกัน แต่หากเป้าหมายจะเกิดขึ้นตามมาในภายหลังก็คง ไม่มีใครห้าม แต่ต้อง เกิดภายใต้บริบทของการสร้างความหมายร่วมกัน (ศรีสุดา ค้ายคล่องจิตร. 2553 : ออนไลน์)

จากการศึกษาแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสุนทรียสนทนา สรุปได้ว่าสุนทรียสนทนาเป็นวิธีการสนทนาแบบหนึ่งที่ถูกนำมาพิจารณาใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้ที่จะเข้าใจกระบวนการคิด วิธีการคิด การให้ความหมายในสิ่งที่กำลังร่วมสนทนาอยู่ย่อมนำไปสู่ การเกิดปฏิสัมพันธ์กัน ยกกระดับจิตวิญญาณบนฐานของสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นใหม่ มุ่งสู่ความ เข้าใจเกี่ยวกับจิตสำนึกค้นหาสิ่งที่เป็นอุปสรรค และข้อบกพร่องของการสื่อสาร ผู้สนทนาและผู้ฟังมีสติ หยุดคิด ใคร่ครวญ พิจารณา ไตร่ตรองอย่างแบบคาย เห็นความจริงที่ซับซ้อน มอง

ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงและวิธีคิดร่วมกันเป็นการบอกเล่าความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนจากคนหนึ่งให้คนหนึ่งฟังอย่างลึกซึ้ง ทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่มีคุณค่า

11. การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology)

การวิจัยแบบผสมวิธี ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นการวิจัยในแนวทางแบบผสมผสานวิธี ซึ่งเป็นการผสมวิธีคิดและระเบียบวิธีเชิงปริมาณและคุณภาพ ใช้การสังเกตกิจกรรม การร่วมกิจกรรมในพื้นที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะ ๆ จากนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหาร โครงการและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้กำหนดนโยบาย ผู้รับผิดชอบ และภาคีที่ดำเนินงานโครงการนี้ในพื้นที่ปฏิบัติการด้วย (เนาวรัตน์ พลาายน้อย และศุภวัณษ์ พลาายน้อย, 2549 : 3)

11.1 จุดมุ่งหมายของการวิจัยแบบผสมวิธี

การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) เป็นการออกแบบแผนการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายประการดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2545 : 13)

1. เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า ให้เพิ่มความเชื่อมั่นในผลของการวิจัย
2. เพื่อเป็นการเสริมให้สมบูรณ์หรือเติมให้เต็ม เช่น ตรวจสอบประเด็นที่ซ้ำซ้อนหรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นต้น
3. เพื่อเป็นการริเริ่ม เช่น ค้นหาประเด็นที่ผิดปกติ ประเด็นที่ผิดธรรมดา ประเด็นที่ขัดแย้งหรือทศนะใหม่ ๆ เป็นต้น
4. เพื่อเป็นการพัฒนา เช่น นำเอาผลจากการศึกษาในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับในอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น
5. เพื่อเป็นการขยาย ให้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น

11.2 วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) จำแนกเป็นสองลักษณะ คือ

11.2.1 การประยุกต์ลักษณะเดี่ยว (Single application)

11.2.2 การประยุกต์ลักษณะพหุ (Multiple application) มีการผสมนั้นเกิดขึ้นภายในขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งกระบวนการวิจัยที่ใช้ อาจเป็นเชิงปริมาณ แต่การรวบรวมข้อมูลอาจเป็นเชิงคุณภาพ หรือในทางกลับกันคือข้อมูลที่รวบรวมมาอาจเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ แต่อาจวิเคราะห์ให้เป็นเชิงปริมาณ ด้วยการปรับข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นเชิงปริมาณ หรือข้อมูลเชิงปริมาณแต่วิเคราะห์ให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการปรับข้อมูลเชิงปริมาณให้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการศึกษาการวิจัยแบบผสมวิธี สรุปได้ว่าเป็นการวิจัยแบบผสมผสานกัน ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณเข้าด้วยกัน โดยใช้เทคนิคการเก็บรวบรวม ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ มีการดำเนินการต่อเนื่องกันเป็นระยะ ๆ หรือ ดำเนินการไปพร้อมกัน เพื่อให้ได้รับข้อมูลการวิจัยที่ถูกต้องและสมบูรณ์

บริบทโรงเรียนโกสุมพิสัย

โรงเรียนโกสุมพิสัยตั้งขึ้นตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2514 เป็นโรงเรียนประเภทสหศึกษา รับนักเรียนทั้ง ชาย-หญิง เข้าเรียนในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. 1-3) โดยปีแรกเปิดรับนักเรียนในชั้น ม.ศ. 1 จำนวน 2 ห้องมี จำนวนนักเรียนรวม 90 คน ในปีแรกที่เริ่มก่อตั้งไม่ได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียน คงอาศัยที่โรงเรียนโกสุมพิสัย ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป. 5-7) และได้ อาศัยครู อาจารย์ของโรงเรียนโกสุมพิสัยช่วยเหลือด้วย ผู้บริหารคนแรกคือ นายประยงค์ ชัยวงษา พ.ม., กศ.บ

ปัจจุบัน ผู้บริหารคือ นายไพจิตร ปรีวัฒนากุล ในปีการศึกษา 2553 มีครูอาจารย์ ชาย จำนวน 59 คน หญิง จำนวน 67 คน รวม 126 คน แผนการจัดชั้นเรียนเป็น 11-11-11/9-9-8 รวม 59 ห้องเรียน มีนักเรียนรวม 2,428 คน

1. วิสัยทัศน์

โรงเรียนโกสุมพิสัยเป็นโรงเรียนชั้นนำในการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพ เป็นพลโลก โดยพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน (Curriculum and Instruction) การบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ (Quality System Management) ผู้โรงเรียนมาตรฐานสากล (World-Class Standard School) บนพื้นฐานของความเป็นไทย ภายในปี 2555

2. พันธกิจ (Mission)

- 2.1 พัฒนาผู้เรียนด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการสื่อสารอย่างมีคุณภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐาน มีลักษณะอันพึงประสงค์
- 2.2 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นครูมืออาชีพสู่ความเป็นเลิศในระดับสากล
- 2.3 พัฒนาสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัยโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.4 พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ รักการออกกำลังกาย เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ ปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.5 สร้างและมีภาคีเครือข่ายอุปถัมภ์ที่เข้มแข็งและส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.6 จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักดำรงชีวิตที่ดีตามวิถีประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.7 ส่งเสริมพัฒนาภูมิทัศน์ของโรงเรียน ปลุกจิตสำนึกอนุรักษ์การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและเห็นคุณค่า

3. เป้าประสงค์

3.1 นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ มีนิสัยใฝ่เรียน มีความสามารถในการวิเคราะห์ สร้างภูมิปัญญาตน

3.2 นักเรียนมีทักษะในการดำรงชีวิต มีคุณธรรม มั่นใจในตนเอง และกล้าแสดงออกในทางที่ดีเป็นผู้รักการออกกำลังกาย มีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี

3.3 นักเรียนมีความเป็นไทย มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมไทยรักษาทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.4 โรงเรียนมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีบรรยากาศและวัฒนธรรมการปฏิบัติงานแบบกัลยาณมิตร ผนึกพลังสร้างสรรค์และร่วมรับผิดชอบ มีเอกลักษณ์อันโดดเด่น โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา

3.5 โรงเรียนให้บริการทางการศึกษาได้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเต็มศักยภาพอย่างทั่วถึง

3.6 โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายยืดหยุ่นเน้นการบูรณาการเรียนรู้และการดำรงชีวิต อย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.7 โรงเรียนเพิ่มระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาสูงขึ้น ให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน

3.8 ครู ผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง มีความรู้ความสามารถ และมีจิตวิญญาณในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3.9 โรงเรียนเพิ่มศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3.10 สถานศึกษามีระบบเครือข่าย ผู้เชี่ยวชาญ พี่เลี้ยงศึกษานิเทศก์ โรงเรียนต้นแบบชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3.11 สถานศึกษามีทรัพยากรที่เหมาะสม ใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

3.12 สถานศึกษามีการส่งเสริมศิลปะ ดนตรีและกีฬาตามความถนัดและความสนใจ

4. ที่ตั้งโรงเรียน

เลขที่ 307 หมู่ที่ 13 ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44140

5. หมายเลขโทรศัพท์

โทรศัพท์ 043-761654 โทรสาร 043-761448

6. เว็บไซต์โรงเรียน

[www.http://school.obec.go.th/kws](http://school.obec.go.th/kws)

[www.http://labschools/kosum](http://labschools/kosum)

7. เพลงมาร์ชประจำโรงเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

เพลงมาร์ชประจำโรงเรียน

คำร้อง – ท่านอง สำเร็จ คำโหมง

โกสุมวิทยาสรรค์	สถาบันทรงเกียรติเกริกไกร
ศึกษาคียิ่งใหญ่	สร้างวินัยให้บริการ
สร้างศิษย์ให้เป็นคนดี	งานเกียรติศักดิ์ศรีแกร่งวิชาการ
สีเทา – แดง คือกกล้าหาญ	ฟันฝ่าปัญหาด้วยภูมิปัญญา
เราเรียนดีประพฤติดีกีฬาเด่น	อยู่ร่วมเย็นสามัคคี ร่วมศรัทธา
ก.ว.ส. ดีเป็นเลิศ แหล่งเกิดวิชา	ชื่อเทา – แดง เลื่องลือชาสู่ชาติไทย
เราคือดอกบัวบานพื้่นน้ำ	สิ่งงามกลิ่นหอมชื่นใจ
ดั่งสัตย์พญาคู่ควรบุษารัตนตรัย	เราภูมิใจในโกสุมวิทยาสรรค์

8. ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ลักษณะเด่นของชุมชน โรงเรียนโกสุมวิทยาสรรค์ เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำอำเภอ ชุมชนที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียน โกสุมวิทยาสรรค์เป็นชุมชนเมืองและชนบท มีความหลากหลายทางอาชีพ เช่นเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับราชการ เขตบริการของโรงเรียนมี 17 ตำบล 1 เทศบาล ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในฐานะยากจน ปานกลาง และผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่เด่นที่สุด ได้แก่ ศูนย์ OTOP บ้านแพง ในการทอเสื่อกก ศูนย์ OTOP บ้านโนนเมือง ในการทอผ้าพื้นเมือง วัดบ้านหนองโก ในด้านพืชสมุนไพร

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1. ความเป็นมาของโครงการ

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช 2536 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของพันธุกรรมพืชต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย ก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้มีการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติที่นำผลประโยชน์มาถึงประชาชนชาวไทย ตลอดจนให้มีการจัดทำระบบข้อมูลพันธุกรรมพืชให้แพร่หลาย สามารถสื่อถึงกันได้ทั่วประเทศ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสายพระเนตรอันยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่เมื่อครั้งปี พุทธศักราช 2503 ที่ทรงมีพระราชดำริให้อนุรักษ์ต้นยางนา และทรงให้รวบรวมพืชพันธุ์ไม้ของภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศปลูกไว้ในสวนจิตรลดาตนเอง

การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชแก่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ได้แก่เยาวชน บุคคลทั่วไปให้มีความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญ เกิดความปิติและสำนึกที่จะร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์พืชพรรณของไทยให้คงอยู่เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าประจำชาติสืบไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่เกี่ยวกับ “ปัจจัยสี่” อันเป็นพื้นฐานหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์ จึงนับได้ว่าพันธุ์ไม้เหล่านี้มีความผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมาช้านานนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

เป้าหมาย เพื่อพัฒนาบุคลากร สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และทรัพยากรพืชให้เกิดกับมหาชนชาวไทย

วัตถุประสงค์ ให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของพันธุกรรมพืช ให้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ จนเกิดผลประโยชน์ถึงมหาชนชาวไทย ให้มีระบบข้อมูลพันธุกรรมพืช สื่อถึงกันได้ทั่วประเทศ

กิจกรรมที่ 1 ปกป้องพันธุกรรมพืช ปกป้องพื้นที่ป่าธรรมชาติ นอกเขตพื้นที่รับผิดชอบของป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

กิจกรรมที่ 2 สำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์พืช สำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมในพื้นที่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงหรือสูญสิ้นจากการพัฒนา

กิจกรรมที่ 3 ปลูกรักษาพันธุกรรมพืช กิจกรรมต่อเนื่องจากการสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช โดยการนำพันธุกรรมพืชไปเพาะปลูกในพื้นที่ที่ปลอดภัยในศูนย์การศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ที่มีอยู่ 6 ศูนย์ทั่วประเทศ

กิจกรรมที่ 4 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช ประเมินพันธุกรรมพืชที่สำรวจเก็บรวบรวมมาปลูกรักษาไว้ โดยมีการศึกษาประเมินในสภาพธรรมชาติ แปลงทดลองในด้านสัตววิทยา ชีววิทยา สรีรวิทยา ฯลฯ

กิจกรรมที่ 5 ศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช จัดทำระบบฐานข้อมูลพันธุกรรมพืชของประเทศให้มีระบบที่สามารถเชื่อมโยงสื่อสารได้ทั่วประเทศ

กิจกรรมที่ 6 วางแผนพัฒนาพันธุ์พืช นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ประเมินสำรวจรวบรวม การปลูกรักษาพันธุกรรมพืชที่มีผู้นำมาให้ผู้ทรงคุณวุฒิศึกษาและวางแผนพัฒนา พันธุ์พืช เพื่อให้มีพันธุ์ตามที่ต้องการในอนาคต

กิจกรรมที่ 7 สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช จัดตั้งงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน, งานพิพิธภัณฑ์พืช (พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา, งานพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาเกาะและทะเลไทย และการฝึกเรียนรู้ทรัพยากรทะเล เป็นต้น) เพื่อเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช

กิจกรรมที่ 8 สนับสนุนการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช เปิดโอกาสให้เยาวชนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ศึกษาหาความรู้ตามความถนัดและสนับสนุนงานของ อพ.สธ.

2. ความเป็นมาและแนวทางการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

ตามที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริบางประการเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช “การสอนและอบรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณนั้น ควรใช้วิธีการปลูกฝังให้เด็กเห็นความสวยงาม ความน่าสนใจ และเกิด

ความปิติที่จะทำการศึกษาและอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป การใช้วิธีการสอนการอบรมทำให้เกิดความรู้กลัวว่าหากไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสีย เกิดอันตรายแก่ตนเอง จะทำให้เกิดความเครียด ซึ่งจะเป็นผลแก่ประเทศในระยะยาว”

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจาก พระราชดำริฯ ได้ดำเนินงานสนองพระราชดำริ จัดตั้ง "งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน" เพื่อเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยให้เยาวชนนั้น ได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้ เห็นคุณค่า ประโยชน์ ความสวยงาม อันจะก่อให้เกิดความคิดที่จะอนุรักษ์พืชพรรณ ต่อไป ซึ่งสามารถดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์ในพื้นที่ของโรงเรียน โดยมีองค์ประกอบตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว อีกทั้งใช้ในการศึกษาและเป็น ประโยชน์ต่อเนื่องใน การเรียนการสอนวิชาต่างๆ ด้วย (อ้างถึงใน http://www.rspg.or.th/botanical_school/school_bot_11.htm)

งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนโกสุมวิทยาสรรค์ เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2538 โดยได้เริ่มสำรวจพันธุ์ไม้ใน โรงเรียนและศึกษาพืชสมุนไพรที่หายากและกำลังจะสูญหายไปตลอด เช่น ส้มลม ผักกาดย่า เชียงข้อง ผลจากการร่วมมือร่วมใจของคณะครู – นักเรียนโรงเรียน โกสุมวิทยาสรรค์ ทุกคนส่งผลให้โรงเรียน โกสุมวิทยาสรรค์ได้รับป้ายพระราชทานในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 และในปัจจุบันโรงเรียน โกสุมวิทยาสรรค์ได้ดำเนินการงานสวนพฤกษศาสตร์เพื่อขอรับพระราชทานเกียรติบัตร ซึ่ง โรงเรียนมีนโยบายให้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยบูรณาการการสอนกับงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ซึ่งมี 5 องค์ประกอบและ 4 สาระการเรียนรู้ และในการวิจัยการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านใฝ่เรียนรู้ โดยใช้นาฏยประดิษฐ์เกี่ยวกับสมุนไพร ในครั้งนี้เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่ 3 การศึกษาข้อมูลในด้านต่าง ๆ สาระการเรียนรู้ที่ 2 สรรพสิ่งล้วนพันเกี่ยว

ภาพที่ 3 ป้ายพระราชทานงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โกสุมวิทยาสรรค์

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 มาตรา 23 กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยต้อง เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษาและในมาตรา 24 (4) ได้กำหนดไว้ว่า “ การจัดการเรียนการสอน โดย ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา”

จอห์น ดิวอี้ ปราชญ์ทางการศึกษาชาวอเมริกา ได้อธิบายถึงความจำเป็นที่โรงเรียน ต้องจัดให้มีการสอนแบบ “บูรณาการ” (Integrate curriculum) หรือการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาการ ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่เน้นการเรียนเป็นรายวิชา ว่า ปัญหาอุปสรรค รวมทั้งประสบการณ์ ต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์นั้น จะผสมผสานกัน มิได้แยกออกเป็นส่วน ๆ ทั้งนี้ มนุษย์จำเป็นต้อง ใช้ทักษะหลายประการในการเรียนรู้จากประสบการณ์ รวมทั้งในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นในชีวิต ไม่ว่าจะเป็ปัญหาง่าย ๆ หรือซับซ้อนเพียงใดก็ตาม แต่การที่โรงเรียนเน้นการ สอนแยกเนื้อหาวิชา จะทำให้การเรียนนั้นไม่สอดคล้องกับชีวิตจริงของนักเรียน เพราะเด็กมอง ไม่เห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่เรียน กับสิ่งที่เป็นไปในชีวิตจริงนอกโรงเรียน ดังนั้น หลักสูตรที่ เน้นการสอนแบบบูรณาการจะสอดคล้องกับชีวิตจริงของเด็กมากกว่า โดยจะช่วยให้นักเรียน เข้าใจและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ทั้งยังกระตุ้นให้เด็กใฝ่เรียนรู้

เนื่องจากเขาสามารถนำเนื้อหาและทักษะที่เรียน ไปใช้ในชีวิตจริง

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการยังช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ลดจำนวนเวลาเรียน เป็นการแบ่งเบาภาระของผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนให้มีโอกาสใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อมกัน (โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย, 2553 : ออนไลน์)

1. ความหมายของการสอนแบบบูรณาการ

อรรถัย มูลคำและคนอื่น ๆ (2543 : 9-10) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการสอนแบบบูรณาการไว้ว่า ความคิดเรื่องการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบบูรณาการไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ การสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction) คือ การสอน โดยใช้เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนหลักแล้วสอนเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับเรื่องหรือวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกลมกลืน เพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริง (การเรียนการสอนแบบบูรณาการ, 2553 : ออนไลน์)

การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องจากศาสตร์ต่าง ๆ ของรายวิชาเดียวกันหรือรายวิชาต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้ในชีวิตจริงได้

สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะและ เจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ด้วยตนเอง

2. เหตุผลในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2.1 สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนั้นจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับศาสตร์ใน สาขาต่าง ๆ ผสมผสานกันทำให้ผู้เรียนที่เรียนรู้ศาสตร์เดี่ยว ๆ มาไม่สามารถนำความรู้มาใช้ในการ แก้ปัญหาได้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะช่วยให้สามารถนำความรู้ ทักษะจากหลาย ๆ ศาสตร์มาแก้ปัญหาได้กับชีวิตจริง

2.2 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอด ของศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันทำให้เกิดการถ่าย โอนการเรียนรู้ (Transfer of learning) ของศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันทำให้ผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เรียนและนำไปใช้จริงได้

2.3 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหารายวิชาต่าง ๆ ใน หลักสูตรจึงทำให้ลดเวลาในการเรียนรู้เนื้อหาบางอย่างลงได้ แล้วไปเพิ่มเวลาให้เนื้อหาใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น

2.4 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะตอบสนองต่อความสามารถในหลาย ๆ ด้านของ ผู้เรียนช่วยสร้างความรู้ ทักษะและเจตคติ “แบบพหุปัญญา” (Multiple intelligence)

2.5 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน (Constructivism) ที่กำลังแพร่หลายในปัจจุบัน

3. รูปแบบของการบูรณาการ (Model of integration)

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่พบโดยทั่วไปมีอยู่ 4 แบบ

3.1 การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) การเรียนรู้แบบนี้ครูจะนำเนื้อหาของวิชาต่างๆ มาสอดแทรกในรายวิชาของตนเองเป็นการ วางแผนการสอนและทำการสอน โดยครูเพียงคนเดียว

3.2 การบูรณาการแบบขนาน (Parallel) การเรียนรู้แบบนี้ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่างคนต่างสอนวิชาของตนเองแต่จะมาร่วมวางแผน ตัดสินใจร่วมกันว่าจะจัดแผนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมุ่งสอนในหัวเรื่อง (Theme) ความคิดรวบยอด (Concept) และปัญหา (Problem) เดียวกันในส่วนหนึ่ง

3.3 การเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับแบบคู่ขนาน ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่างคนต่างสอนวิชาของตน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองเป็นส่วนใหญ่ มาวางแผนการสอนร่วมกันในการให้งานหรือโครงการที่มีหัวเรื่อง แนวคิดหรือความคิดรวบยอดและปัญหาเดียวกัน

3.4 การบูรณาการแบบข้ามวิชา (Transdisciplinary) การเรียนรู้แบบนี้ผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะ ร่วมกัน วางแผน กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และปัญหาเดียวกัน

4. ข้อดีของการสอนแบบบูรณาการ

4.1 ช่วยให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์ประกอบรวม/ภาพรวมมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาในแต่ละวิชา

4.2 ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ คุณธรรม ค่านิยม และลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนอย่างไม่จำกัด

เพราะผู้เรียน ได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปใช้ในชีวิตจริง ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4.3 ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยส่งเสริมกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

4.4 ส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับการปกครองแบบประชาธิปไตย รู้จักการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

จากการศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสรุปได้ว่าการสอนแบบบูรณาการทำให้ผู้เรียนเข้าใจองค์ความรู้มากขึ้น มองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงแต่ละศาสตร์วิชาส่งเสริมกระบวนการคิด การจัดการ การเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับผู้เรียนอย่างไม่จำกัด ผู้เรียนสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตจริงและสามารถป้องกัน แก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้อย่างเหมาะสม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยด้านการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ศุภวัฒน์ น้อยประดิษฐ์ (2553 : 102-105) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รักความเป็นไทย โดยใช้ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน พบว่า 1. จากการสำรวจความต้องการในการนำศิลปะการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านสำหรับจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและนอกห้องเรียน และได้เห็นการถ่ายทอดความรู้ในตัวคนรุ่นซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่ง 2. ผลการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รักความเป็นไทย โดยใช้ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน พบว่ากิจกรรมสุนทรียสุนทนา เป็นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการคิดร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เกิดการพัฒนากระบวนการคิด สร้างความเข้าใจที่ยั่งยืน และตกผลึกเกิดชุดความรู้ใหม่ นอกจากนั้นกิจกรรมการเรียนรู้นาฏศิลป์พื้นบ้านเชิงเก็บเห็ดและเชิงกลองยาวที่ผู้วิจัยสอดแทรกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในขณะจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รักความเป็นไทย ครุภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ปฏิบัติตนเป็นแม่แบบที่ดี จึงสรุปได้ว่าการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์แบบมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย ได้แก่

ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รักความเป็นไทยอย่างยั่งยืน

ไสว รินทรราช (2552 : 109-115) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานและการเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ โรงเรียน โลกสำราญวิทยาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพาสินธุ์ เขต 1 ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการดำเนินการเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียน โลกสำราญวิทยา มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับวินัยด้านความรับผิดชอบ คือแต่งกายไม่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน ไม่เอาใจใส่และไม่กระตือรือร้นในเรื่องการเรียน เช่นมาเรียนไม่ทันเวลา ไม่ส่งงานหรือการบ้านที่ครูมอบหมายหรือส่งไม่ทันเวลาที่กำหนด ไม่รับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเช่น เเวประจำวัน และเขตรับผิดชอบรักษาความสะอาด ไข้วมยวเกินกว่าระเบียบที่โรงเรียนกำหนด ไม่ให้ความสนใจและไม่กระตือรือร้นในอันที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น ในระหว่างกิจกรรมหน้าเสาธงและการเข้าร่วมกิจกรรมในที่ประชุม นักเรียนส่วนมากจะหยอกล้อกันซึ่งทำให้เกิดเสียงดังและรบกวนเพื่อน การไม่ช่วยกันดูแลรักษาอาคารสถานที่และไม่ช่วยรักษาความสะอาดภูมิทัศน์ของโรงเรียน เป็นต้น และหลังจากที่ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้วิจัยได้ดำเนินการเสริมสร้างวินัยโดยใช้กลยุทธ์การสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหา การจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยและการประเมินผลการเสริมสร้างวินัย ทำให้นักเรียนเป็นผู้มีวินัยด้านความรับผิดชอบทั้งความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

รัชณี ยมศรีเคน (2551 : 107-112) ศึกษาาระดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนอนุบาลกันทรวิชัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ในการดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง มีขั้นตอนวิจัย ดังนี้ ระยะเวลาที่ 1 สำรวจสภาพปัญหา ระดับคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลกันทรวิชัย ระยะเวลาที่ 2 พัฒนาคคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลกันทรวิชัยโดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา 4 กลยุทธ์ คือ 1) กลยุทธ์เข้าค่ายพุทธบุตร 2) กลยุทธ์สอนสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) กลยุทธ์พบพระพบธรรมในวันธรรมสวนะระหว่างเข้าพรรษา และ 4) กลยุทธ์ส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์โดยใช้กิจกรรมการพัฒนา 2 กิจกรรมคือ กิจกรรมหน้าเสาธงและกิจกรรมวันสุกสัปดาห์ ดำเนินการ 2 วงรอบ โดยอาศัยหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4

ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล ในการดำเนินการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยในวงรอบที่ 1 นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมพัฒนาขึ้นมากกว่าก่อนการพัฒนา แต่ยังมีบางส่วนที่ยังไม่ได้ตามเกณฑ์ มาตรฐานการศึกษา ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึงวางแผนพัฒนาในวงรอบที่ 2 พบว่านักเรียน กลุ่มเป้าหมายมรการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านคุณภาพผู้เรียนที่แสดงถึงผู้เรียนเป็นคนดีมีคุณธรรมกล่าวคือ นักเรียน เป็นผู้มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตนตามหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความกตัญญูกตเวที รู้จักประหยัดและมีความภูมิใจในความเป็นไทย เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ก่อนการพัฒนา นักเรียนมีระดับพฤติกรรม พัฒนาดีขึ้นในทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.51 คือระดับปฏิบัติการมากที่สุด

ออมสิน ศรีพลัง (2549 : 99 - 109) ทำการพัฒนาแบบวัดคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แบบวัดประกอบด้วยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ด้าน คือ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ด้านความรับผิดชอบ ด้านปฏิบัติตนตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีและคำสอนของพระพุทธศาสนา ด้านการประหยัดอนุรักษ์พลังงาน และสิ่งแวดล้อม ด้านความเป็นผู้มีเหตุผลยึดมั่นในวิถีประชาธิปไตย ด้านปฏิบัติตนห่างไกลสิ่ง เสพติดและสื่อลามก และด้านสุขภาพและอนามัยที่ดี

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับพืชสมุนไพร

ปาริฉัตร สุริฉัตร ไชยยันต์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาและ ประเมินคุณภาพเบื้องต้นของตำรับยาทาภายนอกจากพืชสมุนไพรในลูกประคบ ซึ่งมี วัดดูประสงค์เพื่อพัฒนาตำรับยาทาภายนอก ได้แก่ ตำรับน้ำมันนวดและตำรับฉีดพ่นที่มีน้ำมัน หอมระเหยผสมที่ได้จากพืชสมุนไพรในลูกประคบเป็นส่วนประกอบ ตำรับลูกประคบแบบ ดั้งเดิมส่วนใหญ่ประกอบด้วยไพล ขมิ้น ตะไคร้และมะกรูด ซึ่งล้วนมีน้ำมันหอมระเหยเป็น องค์ประกอบ ทั้งนี้ได้อาน้ำมันหอมระเหยจากพืชสมุนไพรดังกล่าว มาเตรียมเป็นตำรับ น้ำมันหอมระเหยผสม โดยคำนวณปริมาณน้ำมันหอมระเหยแต่ละชนิดที่ต้องใช้ในตำรับเริ่มต้น จากปริมาณพืชสมุนไพรที่ใช้ในตำรับลูกประคบแบบดั้งเดิม และปริมาณน้ำมันหอมระเหยที่มี อยู่ในพืชสมุนไพรแต่ละชนิด ได้เป็นตำรับน้ำมันหอมระเหยผสมที่ประกอบด้วยน้ำมัน ไพล ร้อยละ 40.3 น้ำมันขมิ้น ร้อยละ 5.6 น้ำมันตะไคร้ ร้อยละ 1.4 น้ำมันผิวมะกรูด ร้อยละ 8.3 เดิม การบูร พิมเสน เมนทอล ร้อยละ 13.9 8.3 และ 22.2 ตามลำดับ เพื่อให้ตำรับที่ได้มีกลิ่นนุ่มนวล ขึ้นและให้ความรู้สึกเย็นเมื่อทาบนผิวหนัง กลิ่นของตำรับน้ำมันหอมระเหยผสมที่ได้จะมีความ

คล้ายคลึงกับกลิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลูกประคบแบบดั้งเดิม จากนั้นเตรียมตำรับยาทาภายนอกซึ่งประกอบด้วยตำรับน้ำมันหอมระเหยผสมเข้มข้น ร้อยละ 50 โดยน้ำหนัก สำหรับการประเมินคุณภาพเบื้องต้นของตำรับยาทาภายนอกที่มีน้ำมันหอมระเหยผสมเป็นส่วนประกอบ ได้มีการหาตัวบ่งชี้ทางเคมีของตำรับน้ำมันหอมระเหยผสมเพื่อใช้เป็นสารมาตรฐาน นอกจากนี้ได้ทำการศึกษาความคงสภาพของตำรับยาทาภายนอกที่มีน้ำมันหอมระเหยผสมเป็นองค์ประกอบ โดยเก็บตำรับยาทาภายนอกทั้งสองชนิดไว้ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิห้อง (30 ± 4 องศาเซลเซียส) และ 45 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 12 สัปดาห์ จากนั้นเก็บตัวอย่างยาทาภายนอก ณ สัปดาห์ที่ 6 และ 12 ของการศึกษาไปวิเคราะห์หาปริมาณคงเหลือของตัวบ่งชี้ทางเคมีของน้ำมันหอมระเหยผสมที่อุณหภูมิต่าง ๆ ปริมาณคงเหลือของตัวบ่งชี้ทางเคมีดังกล่าว สามารถนำไปคำนวณหาปริมาณคงเหลือของน้ำมันหอมระเหยในตำรับยาทาภายนอกได้ เมื่อเก็บตำรับไว้จนครบ 12 สัปดาห์พบว่าปริมาณน้ำมันหอมระเหยคงเหลือที่อุณหภูมิต่าง ๆ มีความเข้มข้นมากกว่าร้อยละ 30 ซึ่งเป็นปริมาณของน้ำมันหอมระเหยที่ยอมรับได้ในตำรับยาทาภายนอก อีกทั้งยังพบว่าสีของตำรับยาทาภายนอกที่เก็บไว้ที่อุณหภูมิสูงจะเข้มข้นมากกว่าตำรับที่เก็บไว้ที่อุณหภูมิต่ำกว่า ทั้งนี้ตำรับน้ำมันนวดเมื่อเก็บไว้ที่อุณหภูมิสูง (45 องศาเซลเซียส) ระยะเวลาเพียง 6 สัปดาห์ พบว่าตำรับเกิดกลิ่นหืนของน้ำมันพื้น ดังนั้นแนะนำให้เก็บตำรับยาทาภายนอกไว้ที่อุณหภูมิกักตุนประมาณ 30 ± 4 องศาเซลเซียส แต่สำหรับตำรับน้ำมันนวดควรเก็บที่อุณหภูมิต่ำกว่าเพื่อป้องกันการเกิดกลิ่นหืนของน้ำมันพื้น

รानी อุปรา (2547 : 124-130) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนปกาศะญอ บ้านแม่แฮน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นวิธีวิจัย ผลการวิจัย พบว่า ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรของชุมชนบ้านแม่แฮน้อย แฝงอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ผู้อาวุโส พ่อบ้าน แม่บ้าน เยาวชนและเด็ก ซึ่งมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้อาวุโสเป็นผู้มีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรมากที่สุด พ่อบ้านมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรประเภทยาบำรุงกำลัง หรือยาอดองเหล้า ในขณะที่แม่บ้านมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรที่เกี่ยวกับอาหารและการรักษาอาการป่วยทั่วไปของเด็กเล็ก ส่วนเยาวชนจะใช้สมุนไพรตามคำแนะนำของผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชน พบว่าในปัจจุบันวิถีการดำรงชีพของชาวบ้านแม่แฮน้อย เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายด้าน เช่นปลูกผักผลไม้ที่ใช้สารเคมีมากขึ้น เมื่อเจ็บป่วยชาวบ้านซื้อยาแผนปัจจุบันและไปรักษาที่สถานอนามัยหรือโรงพยาบาลมากขึ้น การรักษาโดยหมอ

พื้นบ้านและสมุนไพรพื้นบ้านลดลงและสูญหายไป นอกจากนี้พบว่า วิธีสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพืชสมุนไพรของชุมชนบ้านแม่แฮน้อยเริ่มจาก 1. การแสวงหาชาวบ้านที่สนใจฟื้นฟูสมุนไพรพื้นบ้านซึ่งต่อมาได้รวมตัวกันเป็น “กลุ่มสมุนไพรชุมชน” 2. มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ 3. มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายเช่นการเดินทางไปศึกษาสมุนไพรโดยเยาวชนและพ่อบ้าน การศึกษาสมุนไพรในหมู่บ้านโดยแม่และเด็ก การทำแปลงตัวอย่างและการวาดรูปโดยกลุ่มเด็ก ตลอดจนการศึกษาดูงานการใช้สมุนไพร และ 4. การขยายผลในหมู่บ้านอื่น ๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของสมุนไพรพื้นบ้านมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการฟื้นฟูและขยายผลมากขึ้น

3. งานวิจัยด้านการประดิษฐ์ทำรำ

จิราภรณ์ ศรีสร้างป้อม (2551 : 94 – 98) ได้ประดิษฐ์ทำรำประกอบการเรียนรู้ชุดฟ้อนภูไทหมอลำเหยา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า 1. การประเมินคุณภาพของกลุ่มประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ฟ้อนภูไทหมอลำเหยา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 ซึ่งหมายความว่ากลุ่มประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องฟ้อนภูไทหมอลำเหยา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีผลประเมินในระดับมาก คือ 1.แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง ฟ้อนภูไทหมอลำเหยา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ 82.33 /87.82 แสดงให้เห็นว่าคะแนนปฏิบัติการระหว่างเรียนของนักเรียนคิดเป็นร้อยละ 82.33 และคะแนนจากการวัดแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 87.82 2. ดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้ด้วยแผนการเรียนรู้ เรื่อง ฟ้อนภูไทหมอลำเหยา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 81.49

สุวลักษณ์ สาริษา (2548 : 114 -116) ได้ประดิษฐ์ทำรำประกอบการเรียนการสอน วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ชุดฟ้อนมาลัยศรีมหาชนะชัย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ พบว่า 1. การประเมินคุณภาพของกลุ่มการประดิษฐ์ทำรำ ชุดฟ้อนมาลัยศรีมหาชนะชัย ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินคู่มือการประดิษฐ์ทำรำประกอบการเรียนการสอน วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ ชุดฟ้อนมาลัยศรีมหาชนะชัย และแผนการเรียนรู้ทั้ง 6 ด้าน คือสาระสำคัญ ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ด้านการวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 4.65 แสดงว่าผลการประเมินคู่มือการประดิษฐ์ทำรำประกอบการเรียนการสอน วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ ชุดฟ้อนมาลัยศรีมหาชนะชัย และแผนการเรียนรู้อยู่ใน

ระดับเหมาะสมมากที่สุด 2.ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ฟ็อนมาลัยศรีมหา
 ษณะชัย มีประสิทธิภาพ 84.66/87.29 แสดงว่าการเรียนตามแผนการเรียนรู้ เรื่องฟ็อนมาลัยศรี
 มหาษณะชัยผู้เรียนได้คะแนนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 80 จากการทดสอบภาคปฏิบัติระหว่างเรียน
 และพฤติกรรมระหว่างเรียน มีแนวโน้มว่าผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะการฟ็อนมาลัยศรีมหา
 ษณะชัยที่ดีขึ้นจากก่อนเรียน 3.จากการประเมินความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 เรื่อง ชุดฟ็อนมาลัยศรีมหาษณะชัย วิชาดนตรีนาฏศิลป์ ชมรมนาฏศิลป์โดยรวมและเป็นรายด้าน
 4 ด้านคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตอยู่ในระดับมากที่สุด
 และมีความคิดเห็นเป็นรายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุด

ปิยามรรรัตน์ เศรษฐดาวิทย์ (2547 : 110 -114) ได้ประดิษฐ์ทำรำประกอบการ
 เรียนการสอน กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กิจกรรมดนตรีนาฏศิลป์ ชุดระบำพุทไธมาศ โดย
 ดัดแปลงทำรำมาจากประติมากรรมแกะสลักพระศิวนาฏราชจากหน้าบันปราสาทหินพนมรุ้ง
 ปราสาทหินพิมาย และปราสาทหินสวนงูแดง โดยการนำคู่มือการประดิษฐ์ทำรำ ชุด ระบำ
 พุทไธมาศ ไปใช้กับนักเรียนชุมนุมนาฏศิลป์ โรงเรียนอนุบาลพุทไธสง จำนวน 30 คน พบว่า
 คู่มือการประดิษฐ์ทำรำประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กิจกรรมดนตรี
 นาฏศิลป์ ชุด ระบำพุทไธมาศ ซึ่งประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน โดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ
 4.62 ซึ่งหมายความว่า มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินการปฏิบัติกิจกรรม
 การแสดงพุทไธมาศ ชั้นฝึกทำรำมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 5.67 จากคะแนนเต็ม 8 คะแนน คิดเป็น
 ร้อยละ 70.88 ชั้นผลงานมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 6.90 จากคะแนนเต็ม 8 คะแนน คิดเป็นร้อยละ
 86.25 และชั้นกนิษฐมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 จากคะแนนเต็ม 4 คะแนนคิดเป็นร้อยละ
 92.50 เมื่อพิจารณาโดยรวมทุกชั้น พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 16.27 จากคะแนนเต็ม 20
 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.50

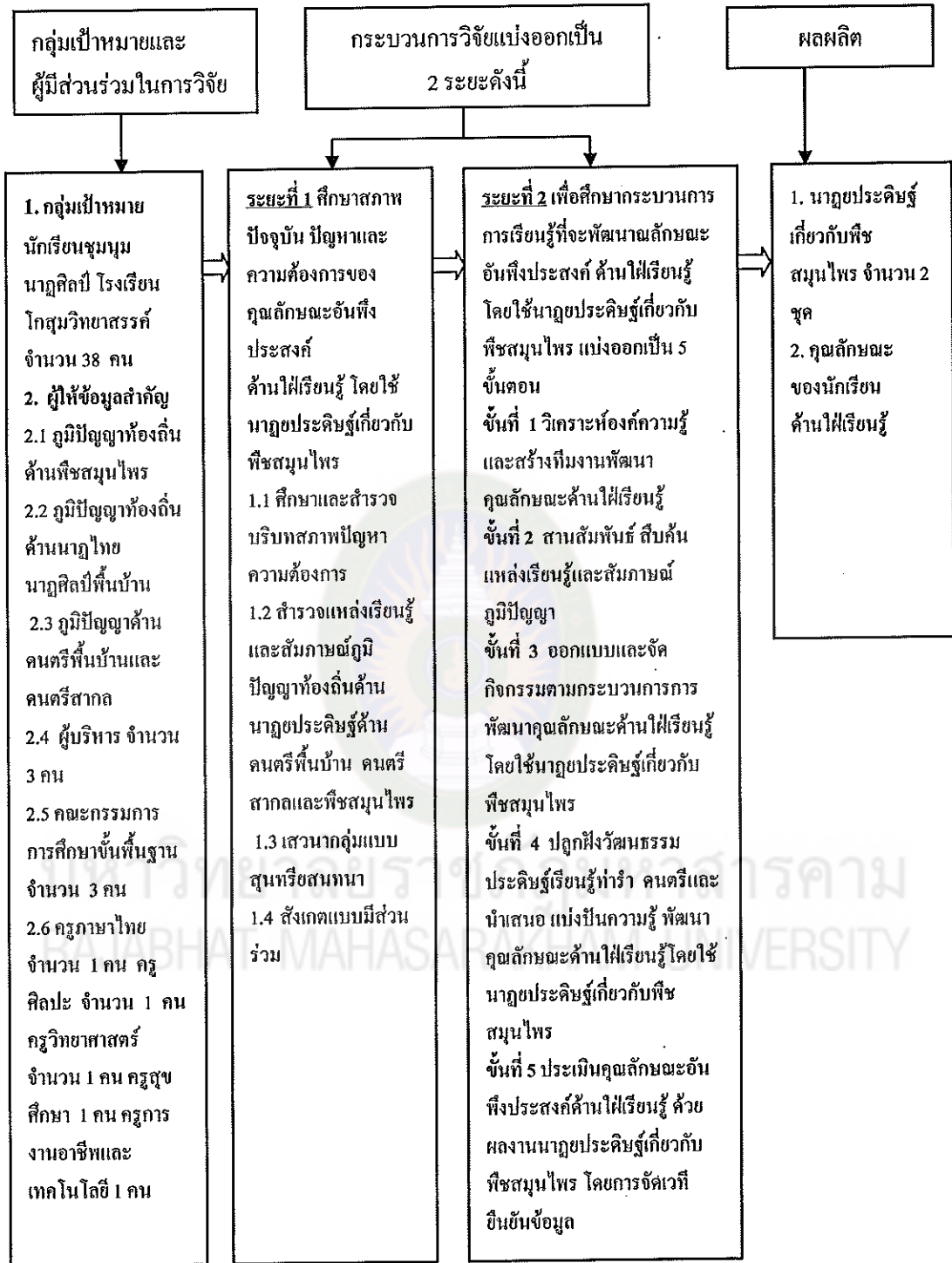
โมพี ศรีแสนรงค์ (2543 : 139 – 141) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาวิถีชีวิตของชาว
 อีสานที่สัมพันธ์กับต้นจานเพื่อสร้างเป็นนาฏยประดิษฐ์ชุดเชิงดอกจาน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนด
 หัวข้อไว้ 3 ส่วน ซึ่งประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับต้นจานที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอีสาน
 ความรู้เกี่ยวกับทำรำเชิงของชาวอีสาน และนาฏยประดิษฐ์ชุดเชิงดอกจาน ผลการศึกษาพบว่า
 นาฏยประดิษฐ์ ชุด “เชิงดอกจาน”จากการศึกษาคุณประโยชน์จากต้นจาน ลำต้น ดอก และใบ
 เพื่อใช้เป็นชุดการแสดงประจำของสถาบันราชภัฏมหาสารคาม ตามมติของกรรมการบริหาร
 ของสถาบันฯ ที่ได้กำหนดให้ดอกจานเป็นดอกไม้ประจำสถาบันราชภัฏมหาสารคาม ซึ่งสรุป
 โดยรวมแล้วการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด “เชิงดอกจาน” ประกอบด้วยมีทำรำทั้งหมด 7 ทำรำ

ลักษณะการแปรแถวทั้งหมด 10 ลักษณะ อุปกรณ์ที่ใช้มี 3 อย่างคือ ช่อดอกงาน พวงข้าวต้มมัด และสไบ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประดิษฐ์ทำรำ สรรพคุณของพืชสมุนไพร พบว่า ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง ส่วนใหญ่แล้วองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการบูรณาการจากธรรมชาติ คติความเชื่อ ความศรัทธา วิถีชีวิตของชุมชน แต่ละชุมชน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการได้มาซึ่งองค์ความรู้จะต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากหลายฝ่าย จึงจะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมคูลอย่างรอบด้าน เป็นคนดี คนเก่งมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนัก รู้คุณค่าและสืบทอดไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้ โดยใช้นาฏยประดิษฐ์เกี่ยวกับพืชสมุนไพร ครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยไว้ดังภาพที่ 4 ดังนี้

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการวิจัยการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้ โดยใช้ มาตรฐานประจักษ์